

International Federation of
Library Associations and Institutions

IFLA Skolu bibliotēku vadlīnijas

Sagatavojusi *IFLA* Skolu bibliotēku sekcijas Pastāvīgā komiteja

Redaktore: *Barbara Schultz-Jones, Dianne Oberg* sadarbībā ar
Starptautiskās skolu bibliotēku asociācijas (*IASL*) valdi

2. pārstrādātais izdevums

Jūnijs, 2015

Apstiprinājusi *IFLA* Profesionālā komiteja

Latvian translation / tulkojums latviešu valodā: Latvijas Nacionālā bibliotēka

No angļu valodas tulkojusi: Inese Kazāka

Redaktore: Māra Jēkabsone, Anda Saldovere, Evija Vjaterē

Septembris, 2018

Dokumenta teksts ir tulkots latviešu valodā un var atšķirties no oriģinālteksta.

Tulkojums paredzēts tikai izziņas nolūkā.

International Federation of Library Associations and Institutions, 2015

© Latvijas Nacionālā bibliotēka, tulkojums latviešu valodā, 2018

© 2015 by International Federation of Library Associations and Institutions /
Starptautiskā bibliotēku asociāciju un institūciju federācija. Darbs ir licencēts ar licenci
Creative Commons Attribution 3.0 (Unported). Licences teksts pieejams tīmekļvietnē:
creativecommons.org/licenses/by/3.0

IFLA
P.O. Box 95312
2509 CH Den Haag
Netherlands

www.ifla.org

Tulkojuma sagatavotāju ievadvārdi

Latvijas Nacionālās bibliotēkas (LNB) Bibliotēku attīstības centrs ir sagatavojis Starptautiskās bibliotēku asociāciju un institūciju federācijas (*International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA*) Skolu bibliotēku vadlīniju 2. izdevuma tulkojumu. Vadlīnijas sniedz redzējumu, kādai jābūt skolas bibliotēkai 21. gadsimtā, un ir izmantojamas skolas bibliotēku darbības attīstībā un interešu aizstāvībā. Izdevums sastāv no 6 nodaļām: 1. nodaļa definē skolas bibliotēkas misiju un mērķus, 2. nodaļā dots skatījums uz skolas bibliotēkas normatīvo un finanšu sistēmu, 3. nodaļā aplūkots skolas bibliotēkas personāls, 4. nodaļā stāstīts, kā jāstrādā ar skolas bibliotēkas fiziskajiem un digitālajiem resursiem, 5. nodaļā sniegti ieteikumi par skolas bibliotēkas programmām un aktivitātēm, bet 6. nodaļā – par skolas bibliotēkas novērtēšanu un sabiedriskajām attiecībām. Izdevumu noslēdz glosārijs un bibliogrāfija. Noderīgi informācijas resursi tālākām studijām sniegti arī katras nodaļas noslēgumā. Skolu bibliotēku darba pilnveidei izmantojami vadlīnijām pievienotie pielikumi: *IFLA/UNESCO* Skolu bibliotēku manifests (1999), Skolas bibliotēkas budžeta plāns, Izziņas procesā balstīti mācību modeļi, Skolas bibliotēkas novērtēšanas pārbaudes punktu veidlapa un Skolas bibliotēkas novērtēšanas pārbaudes punktu veidlapa skolu vadītājiem.

LNB Bibliotēku attīstības centrs aicina skolu bibliotekārus, skolu vadību un citus lēmumu pieņēmējus skolu bibliotēku jomā iepazīties ar vadlīniju saturu un īstenot vadlīniju ieteikumus savās skolas bibliotēkās, lai arī Latvijas skolu bibliotēkas attīstītos līdzī laimētam un sniegtu kvalitatīvus pakalpojumus savām kopienām, veicinot kopienu un valsts izaugsmi. Tā kā vadlīnijas ir starptautisks dokuments, kas adresēts skolu bibliotēkām un ar to darbību saistītajiem lēmumu pieņēmējiem visos pasaules reģionos, dokumentā iekļautie ieteikumi un piemēri var nebūt tiešā veidā piemērojami Latvijas politiskajai sistēmai un nozares praksei. Īstenojot vadlīniju ieteikumus, jāņem vērā nacionālais, reģionālais un lokālais konteksts, un dokumentā ietvertās idejas un atzinumi interpretējami un izmantojami atbilstoši vietējai sistēmai un praksei.

LNB Bibliotēku attīstības centrs
Septembris, 2018

Saturs

Priekšvārds	7
Kopsavilkums	8
Ieteikumi	11
Ievads	13
1. nodaļa. Skolas bibliotēkas misija un mērķi	17
1.1. Ievads	17
1.2. Konteksts	17
1.3. Skolas bibliotēkas definīcija	17
1.4. Skolas bibliotēkas funkcijas.....	18
1.5. Efektīvas skolas bibliotēkas programmas nosacījumi	19
1.6. Skolas bibliotēkas vīzija.....	19
1.7. Skolas bibliotēkas misija	20
1.8. Skolas bibliotēkas pakalpojumi	20
1.9. Skolas bibliotēkas pakalpojumu un programmu izvērtēšana	20
2. nodaļa. Skolas bibliotēkas normatīvā un finanšu sistēma	22
2.1. Ievads	22
2.2. Normatīvais ietvars un saistītie jautājumi.....	22
2.3. Ētiskais pamats	22
2.4. Infrastruktūras atbalsts skolas bibliotēkas attīstībai.....	23
2.5. Darbības politika	23
2.6. Plānošana	24
2.7. Finansējums.....	24
3. nodaļa. Skolas bibliotēkas personāls	26
3.1. Ievads	26
3.2. Personāla funkcijas un pamatojums	26
3.3. Skolas bibliotēkara definīcija.....	26
3.4. Skolas bibliotēkas darbības nodrošināšanai nepieciešamās kompetences	27
3.5. Profesionāla skolas bibliotēkara funkcijas	28
3.5.1. Izglītojošā darbība.....	28
3.5.2. Pārvaldība	28
3.5.3. Līderība un sadarbība	28
3.5.4. Kopienas iesaiste	29
3.5.5. Bibliotēkas programmu un pakalpojumu publicitāte.....	30

3.6. Skolas bibliotēkas vidējā līmeņa personāla funkcijas un kompetences.....	30
3.7. Skolas bibliotēkas brīvprātīgo funkcijas un kompetences	30
3.8. Ētikas standarti	31
4. nodaļa. Skolas bibliotēkas fiziskie un digitālie resursi	33
4.1. Ievads	33
4.2. Bibliotēkas vide	33
4.2.1. Atrašanās vieta un telpa.....	33
4.2.2. Telpas iekārtojums	34
4.2.3. Fiziskā un digitālā piekļuve	34
4.3. Krājuma attīstība un pārvaldība.....	34
4.3.1. Krājuma pārvaldības politika un kārtība	34
4.3.2. Ar digitālajiem resursiem saistīti jautājumi	35
4.3.3. Krājuma standarti	36
4.3.4. Resursu koplietošana.....	36
5. nodaļa. Skolas bibliotēkas programmas un aktivitātes	39
5.1. Ievads	39
5.2. Programmas un aktivitātes.....	39
5.3. Rakstpratības un lasīšanas veicināšana.....	40
5.4. Medijpratības un informācijpratības mācīšana	41
5.5. Izziņas procesā balstīti mācīšanās modeļi.....	42
5.6. Tehnoloģiju integrācija	45
5.7. Skolotāju profesionālā pilnveide	45
5.8. Skolas bibliotekāra izglītojošā loma.....	45
6. nodaļa. Skolas bibliotēkas novērtēšana un sabiedriskās attiecības.....	47
6.1. Ievads	47
6.2. Skolas bibliotēkas novērtēšana un pierādījumos balstīta prakse	47
6.3. Skolas bibliotēkas novērtēšanas paņēmieni.....	48
6.3.1. Programmu kvalitāte.....	48
6.3.2. Ieinteresēto pušu uzskati	48
6.3.3. Programmu saturs.....	49
6.3.4. Programmu ietekme	49
6.3.5. Pierādījumos balstīta praktiskā darbība	50
6.4. Skolas bibliotēkas novērtēšanas ietekme	50
6.5. Skolas bibliotēkas sabiedriskās attiecības	51
6.5.1. Reklāma un tirgdarbība	51
6.5.2. Interesu aizstāvība.....	51

Glosārijs	54
Bibliogrāfija	57
Pielikums A. <i>IFLA/UNESCO</i> Skolu bibliotēku manifests (1999)	60
Pielikums B. Skolas bibliotēkas budžeta plāns	63
Pielikums C. Izziņas procesā balstīti mācību modeļi	64
Pielikums D. Skolas bibliotēkas novērtēšanas pārbaudes punktu veidlapa (Kanāda)	65
Pielikums E. Skolas bibliotēkas novērtēšanas pārbaudes punktu veidlapa skolu vadītājiem ..	68

Priekšvārds

Šis vadlīnijas ir *IFLA/UNESCO* Skolu bibliotēku vadlīniju otrais izdevums (*IFLA Professional Reports 77*). Pirmo skolu bibliotēku vadlīniju izdevumu 2002. gadā izstrādāja Skolu bibliotēku sekcija, kuras toreizējais nosaukums bija Skolu bibliotēku un resursu centru sekcija. Vadlīnijas sagatavotas, lai palīdzētu skolu bibliotēku speciālistiem un izglītības nozares lēmumu pieņēmējiem nodrošināt visiem skolēniem un skolotājiem pieejamas efektīvas skolu bibliotēku programmas un kvalificēta skolu bibliotēku personāla pakalpojumus.

Pārstrādāto vadlīniju izstrādes process iekļāva diskusijas, debates un konsultācijas ar daudzu valstu speciālistiem *IFLA* konferenču darbsemināros un starpposma sanāksmēs, kā arī pastāvīgā klātienēs un tiešsaistes sarakstē. Redaktori ir pateicīgi *IFLA* Skolu bibliotēku sekcijas Pastāvīgās komitejas locekļiem un Starptautiskās skolu bibliotēku asociācijas (*International Association of School Librarianship, IASL*) valdei, kā arī citiem starptautiskās skolu bibliotēku kopienas locekļiem, kuri projekta īstenošanas gaitā dalījās zināšanās un aizrautībā. Mēs novērtējam vadlīnijās iekļauto *IFLA* Pirmiedzīvotāju jautājumu īpašās interešu grupas (*IFLA Indigenous matters special interest group*) apskatu un komentārus.

Izsakām pateicību Skolu bibliotēku pastāvīgās komitejas locekļiem un amatpersonām: *Nancy Achebe* (Nigērija), *Tricia Adams* (Lielbritānija, informācijas koordinatore/tīmekļa lapu redaktore), *Lisa Åström* (Zviedrija), *Lesley Farmer* (ASV, bloga/ziņu lapas redaktors), *Karen Gavigan* (ASV), *Rei Iwasaki* (Japāna), *Mireille Lamouroux* (Francija), *Randi Lundvall* (Norvēģija), *Danielle Martinod* (Francija), *Luisa Marquardt* (Itālija), *Dianne Oberg* (Kanāda, sekretāre), *Barbara Schultz-Jones* (ASV, priekšsēdētāja) un *Annik Selmer* (Norvēģija). Pilntiesīgie locekļi: *Lourense Das* (Nīderlande), *Patience Kersha* (Nigērija), *B. N. Singh* (Indija), *Diljit Singh* (Malaizija). Starptautiskās skolu bibliotēku asociācijas (*IASL*) amatpersonas un direktori: *Lourdes T. David* (Filipīnas), *Busi Diamini* (Dienvidāfrika), *Nancy Everhart* (ASV), *Elizabeth Greef* (Austrālija, viceprezidente), *Madhu Bhargava* (Indija), *Kay Hones* (ASV, viceprezidente), *Geraldine Howell* (Jaunzēlande), *Katy Manck* (ASV, finanšu plānotāja), *Luisa Marquardt* (Itālija), *Dianne Oberg* (Kanāda), *Diljit Singh* (Malaizija, prezidents), *Ingrid Skirrow* (Austrija), *Paulette Stewart* (Jamaika) un *Ayse Yuksel-Durukan* (Tūrcija). Citi kolēģi, kas devuši nozīmīgu ieguldījumu dažādos vadlīniju rakstīšanas un pārskatīšanas procesa posmos: *Ingrid Bon* (Nīderlande), *Foo Soo Chin* (Singapūra), *Veronika Kámán* (Ungārija), *Susan Tapulado* (Filipīnas), *Ross Todd* (ASV) and *Gloria Trinidad* (Filipīnas).

Barbara Schultz-Jones, priekšsēdētāja
Dianne Oberg, sekretāre
IFLA Skolu bibliotēku sekcija

Jūnijs, 2015

Kopsavilkums

Skolu bibliotēku manifesti. Skolu bibliotēkām visā pasaulē ir kopīgs mērķis, kas pausts 1999. gada *IFLA/UNESCO Skolu bibliotēku manifestā: skolas bibliotēka – mācīšana un mācīšanās visiem*. Skolas bibliotēkas personāls atbalsta vērtības, kas paustas ANO Bērnu tiesību deklarācijā (1959), ANO Bērnu tiesību konvencijā (1989), ANO Pirmiedzīvotāju tiesību deklarācijā (2007), kā arī *IFLA* pamatvērtības. Manifestā skolu bibliotēkas raksturotas kā visas skolas kopienas pedagogiem un skolēniem paredzēts mācīšanas un mācīšanās uzlabošanas un pilnveidošanas līdzeklis.

Skolu bibliotēku vadlīnijas. Pamatā visu veidu vadlīnijas atspoguļo kompromisu starp to, ko tiecamies sasniegt ideālā gadījumā, un to, ko varam pamatoti paredzēt kā sasniedzamu. Šī dokumenta veidotāji iedvesmojās no skolu bibliotēku iemiesotās misijas un vērtībām un atzīst, ka skolu bibliotēku darbiniekiem un izglītības lēmumu pieņēmējiem pat valstīs ar labi finansētām un atbalstītām skolu bibliotēkām ir jācīnās, lai pielāgotos skolu kopienu mācīšanās vajadzībām un pārdomāti reaģētu uz mainīgo informācijas vidi.

Skolu bibliotēku mērķis. Visu skolu bibliotēku mērķis ir attīstīt informācijpratīgus skolēnus kā atbildīgus un ētikas principus cenošus sabiedrības locekļus. Informācijpratīgi skolēni ir kompetenti un patstāvīgi audzēkņi, kuri apzinās savas informacionālās vajadzības un aktīvi iesaistās ideju pasaulē. Viņiem piemīt pārliecība par savām spējām risināt problēmas, un viņi zina, kā atrast atbilstošu un ticamu informāciju. Viņi spēj pārvaldīt tehnoloģiju rīkus, lai piekļūtu informācijai un informētu citus par apgūto, spēj ātri reaģēt situācijās, kad uz jautājumu ir vairākas atbildes vai tās nav. Viņi ievēro augstus standartus savā darbā un rada kvalitatīvus produktus. Informācijpratīgi skolēni ir elastīgi, spēj pielāgoties pārmaiņām un darboties gan individuāli, gan grupā.

Skolu bibliotēku darbības ietvars. Skolu bibliotēkas pastāv vietējo, reģionālo un valsts iestāžu ietvaros ar mērķi nodrošināt taisnīgu iespēju mācīties un attīstīt nepieciešamās spējas, lai līdzdarbotos zināšanu sabiedrībā. Lai skolu bibliotēkas uzturētu un nepārtraukti pielāgotu mainīgajai izglītības un kultūras videi, tās jāatbalsta ar normatīvajiem dokumentiem un pastāvīgu finansējumu. Skolu bibliotēkas darbojas saskaņā ar ētikas principiem, kuros ietverti skolēnu un citu kognitīvās kopienas locekļu tiesības un pienākumi. Ikvienam, kurš strādā skolas bibliotēkā, tajā skaitā brīvprātīgajiem, ir pienākums ievērot augstus ētikas standartus kā savstarpējās attiecībās, tā saskarsmē ar visiem skolas kopienas locekļiem. Jācenšas virzīt bibliotēkas lietotāju tiesības augstāk par personīgo komfortu un ērtībām, kā arī, sniedzot bibliotēkas pakalpojumus, jāizvairās no neobjektivitātes un personīgās attieksmes uzskatu paušanā. Jāizturas vienlīdzīgi pret visiem – bērniem, jauniešiem un pieaugušajiem – neatkarīgi no viņu spējām un sagatavotības, cienot indivīdu tiesības uz privātumu un zināšanām.

Skolu bibliotēku personāla atlase. Tā kā skolu bibliotēku uzdevums ir veicināt mācīšanu un mācīšanos, skolu bibliotēku pakalpojumus un aktivitātes jāpārtrauga profesionāliem darbiniekiem ar tādu pašu izglītības līmeni un sagatavotību kā pedagogiem. Ja paredzams, ka skolu bibliotekāri ieņems vadošus amatus skolā, viņiem nepieciešama tāda paša līmeņa izglītība un sagatavotība kā citiem vadītājiem skolā, piemēram, skolas administrācijas darbiniekiem un izglītības speciālistiem. Ieteicams, lai tehniskos uzdevumus skolas bibliotēkā veiktu apmācīts administratīvais un tehniskā atbalsta personāls, kas nodrošinātu skolas bibliotēkām profesionālās izglītošanas, pārvaldības, sadarbības un līderības pienākumu veikšanai nepieciešamo

laiku. Atkarībā no vietējās situācijas personāla atlases modeļi skolu bibliotēkās ir atšķirīgi; tos ietekmē normatīvie dokumenti, ekonomikas attīstība un izglītības infrastruktūra. Tomēr vairāk nekā 50 gadu laikā veiktie starptautiskie pētījumi liecina, ka skolu bibliotekāriem nepieciešama gan formālā skolas bibliotekāra, gan pedagoģiskā izglītība. Tas nodrošina komplekso skolas bibliotekāra pienākumu veikšanai nepieciešamo profesionālo kompetenci – gan veicot izglītojošo darbību un lasīšanas un rakstpratības attīstību, gan īstenojot skolas bibliotēkas pārvaldību un sadarbību ar mācībspēkiem un izglītības jomas darbiniekiem.

Skolas bibliotēkas krājums. Lai izstrādātu bibliotēkas mācību materiālu krājuma veidošanas un uzturēšanas politiku, skolu bibliotekāri sadarbojas ar skolas vadību un pedagogiem. Krājuma pārvaldības koncepcijai jābūt balstītai uz mācību saturu un konkrētām skolas kopienas vajadzībām un interesēm, kā arī jāatspoguļo ārpusskolas sabiedrības daudzveidība. Koncepcija skaidri nosaka, ka krājuma veidošana ir sadarbības process, un skolotājiem kā priekšmetu ekspertiem ar vērtīgām zināšanām par skolēnu vajadzībām ir svarīga loma bibliotēkas krājuma veidošanā. Ļoti svarīgi arī nodrošināt, lai skolu bibliotēkas saņemtu gan vietējos, gan starptautiskas izcelsmes resursus, kuri atspoguļo valsts, etniskās, kultūras, valodas un citas unikālas skolas kopienas locekļu identitātes.

Skolu bibliotēku izglītības programmas. Skolu bibliotekāriem īpaša uzmanība jāpievērš šādām galvenajām pedagoģiskās darbības komponentēm:

- rakstpratības un lasīšanas veicināšana;
- medijpratība un informācijpratība (piemēram, informācijpratība, informacionālās prasmes, informacionālās kompetences, informacionālā veiclība, medijpratība, transpratība);
- izziņas procesā balstīta mācīšanās (piemēram, problēmrisināšanā balstīta mācīšanās, kritiskā domāšana);
- tehnoloģiju integrācija;
- skolotāju profesionālā pilnveide;
- literatūras un kultūras izpratne.

Skolu bibliotekāri atzīst, ka medijpratības un informācijpratības mācīšanās svarīga ir sistemātiska struktūra, un, kopdarbojoties ar skolotājiem, viņi dod ieguldījumu skolēnu prasmju uzlabošanā.

Skolas bibliotēkas novērtēšana. Novērtēšana ir būtisks aspekts nepārtrauktā pastāvīgu uzlabojumu ciklā. Novērtēšana palīdz saskaņot bibliotēkas programmas un pakalpojumus ar skolas mērķiem. Tā uzskatāmi demonstrē skolēniem un skolotājiem, bibliotēkas darbiniekiem un plašākai izglītības kopienai skolas bibliotēkas programmu un pakalpojumu vērtību. Novērtēšana sniedz nepieciešamo pamatojumu programmu un pakalpojumu uzlabošanai, kā arī palīdz gan bibliotēkas darbiniekiem, gan lietotājiem izprast un izvērtēt šīs programmas un pakalpojumus. Veiksmīga novērtēšana rezultējas ar programmu un pakalpojumu atjaunošanu, kā arī jaunu programmu un pakalpojumu attīstību.

Atbalsts skolas bibliotēkai. Novērtēšana ir būtiska, lai virzītu ar sabiedriskām attiecībām un aizstāvību saistītas iniciatīvas. Ja trūkst izpratnes par skolu bibliotēku lomu mācīšanās un zināšanu apguves procesos, jāveido pozitīvas attiecības ar skolu bibliotēku ieinteresēto personu grupām un atbalstītājiem, lai nodrošinātu bibliotēkas finansējumu un cita veida atbalstu.

Par šo dokumentu. Šis ir *IFLA* Skolu bibliotēku sekcijas otrais skolu bibliotēku vadlīniju izdevums. Vadlīnijas izstrādātas, lai palīdzētu skolu bibliotēku speciālistiem un izglītības lēmumu pieņēmējiem viņu centienos nodrošināt visiem skolēniem un skolotājiem pieejamas efektīvas

skolu bibliotēku programmas un kvalificēta skolu bibliotēku personāla pakalpojumus. Vadlīniju izstrādes procesā notika diskusijas, debates un konsultācijas ar daudzu valstu speciālistiem *IFLA* konferenču darbsemināros un starpposmu sanāksmēs, kā arī tiekoties personīgi un sarakstoties tiešsaistē. Redaktori ir pateicīgi *IFLA* Skolu bibliotēku sekcijas Pastāvīgās komitejas locekļiem un Starptautiskās skolu bibliotēku asociācijas (*IASL*) valdei, kā arī citiem starptautiskās skolu bibliotēku kopienas dalībniekiem, kuri projekta īstenošanas gaitā dalījās zināšanās un aizrautībā.

Barbara Schultz-Jones, priekšsēdētāja
Dianne Oberg, sekretāre
IFLA Skolu bibliotēku sekcija
Jūnijs, 2015

Ieteikumi

Ieteikumi ir izstrādāti skolu bibliotēku speciālistiem un izglītības lēmumu pieņēmējiem kā atbalsts viņu centienos nodrošināt visiem skolēniem un skolotājiem pieejamas efektīvas skolu bibliotēku programmas un kvalificēta skolu bibliotēku personāla pakalpojumus. Ieteikumi sniegti saskaņā ar vadlīniju tekstu; atbilstošās teksta sadaļas ir atzīmētas katra ieteikuma beigās.

Tie, kas vēlas izmantot ieteikumus skolas bibliotēkas darba plānošanā, attīstīšanā, popularizēšanā vai novērtēšanā, var izmantot skalu katra ieteikuma statusa vērtēšanai attiecībā uz konkrētu skolas bibliotēku vai skolu bibliotēku sistēmu, piemēram, “Jā, Daļēji, Nē” (skat. D pielikumu “Novērtēšanas veidlapa”) vai “Izpētē (*exploring*), Procesā (*emerging*), Attīstībā (*evolving*), Izveidots (*established*), Iecerēts (*leading into future*)” (skat. *Leading Learning : Standards of Practice for School Library Learning Commons in Canada*, 2014, 9. lpp.).

- 1. ieteikums.** Skolas bibliotēkas misijai un mērķiem jābūt skaidri formulētiem atbilstoši *IFLA/UNESCO* Skolu bibliotēku manifesta principiem un vērtībām, kas pausti ANO Bērnu tiesību deklarācijā, ANO Pirmiedzīvotāju tiesību deklarācijā, kā arī *IFLA* pamatvērtībām. [Ievads, 1.7]
- 2. ieteikums.** Skolas bibliotēkas misija un mērķi jādefinē atbilstoši valsts, reģionālo un vietējo izglītības institūciju mērķiem, kā arī skolas izglītības programmas īstenošanas rezultātiem. [Ievads, 1.1–1.8]
- 3. ieteikums.** Plānā paredzama trīs veiksmīgai skolas bibliotēkai nepieciešamu aspektu attīstība: kvalificēts skolas bibliotekārs, mācību saturu atbalstošs krājums un skaidri noteikts skolas bibliotēkas pastāvīgas izaugsmes un attīstības plāns. [1.1–1.8]
- 4. ieteikums.** Skolas bibliotēkas pakalpojumu un programmu, kā arī personāla darba monitorings un novērtēšana jāveic regulāri, lai nodrošinātu skolas kopienas mainīgo vajadzību apmierināšanu. [1.9, 6.1–6.4]
- 5. ieteikums.** Skolu bibliotēku darbību regulējošiem normatīvajiem dokumentiem jābūt apstiprinātiem atbilstošā valstiskā līmenī vai līmeņos, lai nodrošinātu skaidri definētu juridisko atbildību visiem skolēniem pieejamu skolu bibliotēku veidošanā, atbalstīšanā un nepārtrauktā pilnveidē. [2.1–2.2, 2.4–2.7]
- 6. ieteikums.** Skolu bibliotēku darbu regulējošie normatīvie dokumenti sagatavojami atbilstošā valstiskā līmenī vai līmeņos, lai nodrošinātu skaidri noteiktu visu skolas kopienas locekļu ētisko atbildību, ieskaitot piekļuves vienlīdzības, informācijas brīvības un privātuma tiesības, intelektuālā īpašuma un autortiesības, kā arī bērnu tiesības uz zināšanām. [2.3, 3.6–3.8]
- 7. ieteikums.** Skolu bibliotēku pakalpojumi un programmas jāīsteno profesionālam skolas bibliotekāram ar formālo skolas bibliotekāra un pedagoga izglītību. [3.1–3.4]
- 8. ieteikums.** Profesionāla skolas bibliotekāra funkcijas ir skaidri definējamas, iekļaujot izglītojošo funkciju (rakstpratības un lasīšanas veicināšana, izziņas procesā un resursos balstīta mācīšanās), bibliotēkas pārvaldību, skolas mēroga liderību un sadarbību, sabiedrības iesaistīšanu un bibliotēkas pakalpojumu popularizēšanu. [3.5, 3.5.4]

9. ieteikums. Visiem skolas bibliotēkas darbiniekiem – profesionāļiem, citos amatos nodarbinātajiem un brīvprātīgajiem – jāstrādā saskaņā ar bibliotēkas plānošanas dokumentiem, skaidri apzinoties savu lomu un pienākumus, tajā skaitā ar piekļuves vienlīdzību, tiesībām uz privātumu un tiesībām uz zināšanām saistītos pienākumus. [3.1, 3.2, 3.6, 3.7]

10. ieteikums. Visiem skolas bibliotēkas darbiniekiem jācenšas pilnveidot fizisko un digitālo resursu krājumu atbilstoši mācību saturam un skolas kopienas locekļu nacionālajai, etniskajai un kultūras identitātei, kā arī jācenšas sekmēt piekļuves resursiem, izmantojot, piemēram, katalogizēšanu, datu pārvaldību un resursu koplietošanu. [4.2.3, 4.3, 4.3.1–4.3.4]

11. ieteikums. Skolas bibliotēkas videi, aprīkojumam, krājumam un pakalpojumiem jāatbalsta skolēnu un skolotāju mācīšanās un mācīšanās vajadzības; vide, aprīkojums, krājums un pakalpojumi jāpilnveido atbilstoši mācīšanās un zināšanu apguves vajadzību izmaiņām. [4.1–4.3]

12. ieteikums. Lai pilnveidotu piekļuves resursiem un pakalpojumiem, kā arī veicinātu visu sabiedrības locekļu kopatbildību par mūžizglītību, jāpilnveido skolu bibliotēku sadarbība ar publiskajām un akadēmiskajām bibliotēkām. [4.2, 5.4]

13. ieteikums. Skolas bibliotēkāra izglītojošā darbība galvenokārt virzāma uz rakstpratības un lasīšanas veicināšanu, medijpratības un informācijpratības apguvi, izziņas procesā balstītu izglītošanu, tehnoloģiju integrāciju un pedagogu profesionālo pilnveidi. [5.2–5.7]

14. ieteikums. Lai sniegtu ieguldījumu skolas izglītojošo, kultūras un sociālo mērķu sasniegšanā, skolas bibliotēkas pakalpojumus un programmas vēlams izstrādāt profesionālam skolas bibliotēkaram sadarbībā ar izglītības iestādes direktoru, izglītības programmu vadītājiem, citiem pedagogiem, citiem bibliotēku nozares pārstāvjiem, kā arī ar kultūras, lingvistisko, pirmiedzīvotāju un citu īpašu iedzīvotāju grupu pārstāvjiem. [3.5, 3.5.4, 5.1–5.8]

15. ieteikums. Skolas bibliotēkas pakalpojumu un programmu pamatā jābūt pierādījumos balstītai praksei, kas sniedz nepieciešamos datus profesionālās darbības pilnveidei un nodrošina, ka skolas bibliotēkas pakalpojumi un programmas sniedz pozitīvu ieguldījumu skolā notiekošajos mācīšanās un mācīšanās procesos. [5.1, 5.2]

16. ieteikums. Skolas bibliotēkas pakalpojumu un programmu izmantošana un to atbalsts jāveicina, plānoti un sistemātiski komunicējot ar skolas bibliotēkas esošajiem un potenciālajiem lietotājiem, kā arī ar bibliotēkas darbu saistītajām ieinteresētajām personām un lēmumu pieņēmējiem. [6.4, 6.5]

Ievads

Visām pasaules skolu bibliotēkām mērķis ir kopīgs: sekmēt “Mācīšanu un mācīšanos visiem”. Tādēļ skolu bibliotēku personāls iestājas par mācīšanas un mācīšanās iespēju vienlīdzību. Skolas bibliotēkas personāls atbalsta ANO Bērnu tiesību deklarācijas (1959), ANO Bērnu tiesību konvencijas (*Convention on the Rights of the Child, CRC*, 1989), ANO Pirmiedzīvotāju tiesību deklarācijas (2007) vērtības un Starptautiskās bibliotēku asociāciju un institūciju federācijas (*International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA*) pamatvērtības:

- Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 19. pantā izteiktos principus par brīvu piekļuvi informācijai, idejām un radošiem darbiem un vārda brīvību;
- ticību, ka cilvēku, kopienu un organizāciju sociālās, izglītības, kultūras, demokrātiskās un ekonomiskās labklājības nodrošināšanai nepieciešama vispārēja un vienlīdzīga piekļuve informācijai, idejām un radošiem darbiem;
- pārliecību, ka augstas kvalitātes bibliotēku un informācijas pakalpojumi palīdz nodrošināt šo piekļuvi;
- apņemšanos veicināt, lai visi *IFLA* biedri, neatkarīgi no pilsonības, veselības ierobežojumiem, etniskās izcelsmes, dzimuma, ģeogrāfiskās atrašanās vietas, valodas, politiskās pārliecības, rases vai reliģijas, iesaistītos un gūtu labumu no tās darbības (www.ifla.org/about/more).

Vadlīnijas balstītas fundamentālos skolu bibliotēku attīstības principos, kas pausti *IFLA/UNESCO* Skolu bibliotēku manifestā “Skolas bibliotēka – mācīšana un mācīšanās visiem” (skat. A pielikumu). 1999. gadā publicētais Skolu bibliotēku manifests tulkots daudzās valodās un to turpina izmantot skolu bibliotēku aizstāvji, lai vairotu skolu bibliotēku prestižu savās skolās, reģionos un valstīs. Manifestā teikts: “*Valdības ar savu izglītības ministriju starpniecību tiek aicinātas veidot politikas, stratēģijas un plānus, kas īstenotu manifesta principus.*” Vadlīnijas sagatavotas, lai informētu valsts un vietēja līmeņa lēmumu pieņēmējus visā pasaulē, kā arī sniegtu atbalstu un ieteikumus bibliotēku kopienai. To mērķis ir arī palīdzēt skolu vadītājiem īstenot manifestā paustos principus. Tā kā skolas un skolu bibliotēkas dažādās valstīs ir ļoti atšķirīgas, vadlīnijas lasāmas un izmantojamas ar izpratni un cieņu pret vietējiem apstākļiem.

Dokuments paredzēts iedvesmai un izvēlētā mērķa sasniegšanai. Daudzus šī dokumenta atbalstītājus iedvesmojusi skolas bibliotēkas misijas un vērtības apziņa un viņi atzinuši, ka skolas bibliotēkas personālam un izglītības lēmumu pieņēmējiem pat valstīs ar labi finansētām un atbalstītām skolu bibliotēkām ir jācinās, lai atbilstu skolas kopienas mācību vajadzībām un pārdomāti reaģētu uz mainīgo informācijas vidi.

Pamatā visu veidu vadlīnijas atspoguļo kompromisu starp to, ko tiecamies sasniegt ideālā gadījumā, un to, ko varam pamatoti paredzēt kā sasniedzamu. Svarīgi, lai skolu bibliotekāru praksē izmantotie standarti un vadlīnijas palīdzētu iestāties par turpmākiem skolu bibliotēku pakalpojumu un programmu uzlabojumiem un būtu piemērojami vietējai situācijai. Gadījumos, kad tiek ierosināts finansējuma vai personāla skaita palielinājums vai objekta renovācija, pamatojums, kas saistīts ar ieguldījumiem šādās izmaiņās, tiks saistīts ar skolēnu mācību rezultātiem, un pedagogu sasniegumi tādās situācijās sniedz daudz pārliecinošākus pierādījumus nekā argumenti, kas saistīti ar standartu izpildi.

Visu standarta prasību izpildīšana attiecībā uz finansējumu, tehnoloģijām, krājumu, personālu un telpām ne vienmēr garantē vislabāko mācīšanas un mācīšanās vidi. Daudz svarīgāka ir skolas

kopienas locekļu attieksme pret skolas bibliotēku un tas, kā bibliotēka īsteno skolas bibliotēkas mērķi: pilnveidot jauniešu dzīves kvalitāti un uzlabot mācīšanu un mācīšanos visiem. Bibliotēkas telpas, krājums, personāls un tehnoloģijas tikai atbalsta šī mērķa īstenošanu.

Vadītājiem un citiem ieinteresētajiem, tostarp skolu bibliotēku darbiniekiem, jāpatur prātā svarīgs aspekts – ko skolēni un skolotāji iegūst no skolu bibliotēku pakalpojumiem un programmām? Pēdējos četros gadu desmitos veiktie pētījumi ir parādījuši, ka skolu bibliotēkām ar atbilstošu personālu un resursiem var būt nozīmīga ietekme uz skolēnu sasniegumiem. Svarīgākais skolas bibliotēkas resurss ir kvalificēts skolas bibliotekārs, kurš sadarbojas ar citiem pedagogiem, lai izveidotu skolēniem labāko iespējamo zināšanu apguves un jēgpilnas mācīšanās pieredzi.

IFLA Skolu bibliotēku vadlīnijas izmantojamas, lai atbalstītu skolu bibliotēku attīstību un pilnveidi dažādos veidos visā pasaulē. Par izaicinājumu uzskatāma spēja saskatīt skolu bibliotēku attīstības iespējas jaunattīstības un jaunietekmes valstīs, tomēr arī šajā vidē skolu bibliotēku mērķus var īstenot dažādos radošos veidos, nepieciešamības gadījumā nodrošinot skolu bibliotēku attīstībai nepieciešamos rakstpratības pamatelementu apguves resursus. Inovatīvu rakstpratības projektu piemēri atrodami *IFLA* atbalstītajā publikācijā *Global Perspectives on School Libraries : Projects and Practices* (Marquard & Öberg, 2011). Piemērus inovatīvu iniciatīvu izstrādē, īstenošanā un popularizēšanā saistībā ar skolu bibliotēku vadlīnijām var atrast arī *IFLA* atbalstītajā izdevumā *Global Action on School Library Guidelines* (Schultz-Jones & Öberg, 2015).

IFLA/UNESCO Skolu bibliotēku manifestu skaidri formulē skolu bibliotēku attīstības pamatprincipus; *IFLA* Skolu bibliotēku vadlīnijas sniedz norādījumus šo pamatprincipu praktiskā īstenošanā. Skolu bibliotēku vadlīnijas aicina domāt globāli un darboties lokāli, lai iespēju robežās nodrošinātu vislabākos iespējamus skolu bibliotēku pakalpojumus un atbalstītu “mācīšanu un mācīšanos visiem”.

Domājot globāli

Skolu bibliotēku vadlīnijas paredz iekļaušanos, vienlīdzīgas iespējas un sociālo taisnīgumu. Tās tiks īstenotas 21. gadsimta kontekstā un atklās pārmaiņas, mobilitāti un to savstarpēju saistību dažādos līmeņos un nozarēs. Visā pasaulē cilvēku dzīves apstākļus ietekmē dažādas tendences, piemēram, globalizācija, ekonomiskā un sociālā nestabilitāte un pārmaiņas, digitālo un mobilo tehnoloģiju attīstība, vides ilgtspēja jeb “zaļā domāšana” (*greening*).

Izglītības process mainās līdz ar izmaiņām mācību saturā un pilnveidotām tehnoloģijām, piemēram, mākoņdatošana, spēlošana, viedtālruni, “daturs katram skolēnam” (*1to1 computing*). Daudzās valstīs ir nepieciešami jauni izglītības finansēšanas modeļi finanšu un likumdošanas kontekstā, kas pievērstu uzmanību valsts finansējumam skolās un universitātēs. Visā pasaulē pieaug vidusskolu absolventu skaits, toties augstskolu absolventu skaits daudzās valstīs joprojām sarūk. Ekonomisko un sociālo pārmaiņu ietekmē skolās un universitātēs palielinās ārvalstu studentu un otrās valodas apguvēju skaits. Tehnoloģiju visuresamība ir mainījusi veidu, kā izglītojamie piekļūst informācijai un mijiedarbojas ar apkārtējiem (*OECD*, 2014).

Bibliotēku darbu ietekmē digitalizācija un citas mūsdienīgas tendences, piemēram, atvērtā piekļuve, mācību iniciatīvas un konverģence. Daudzās pasaules valstīs valdības izstrādājušas plānošanas dokumentus, kas līdzīgi kā [Eiropas Savienības Digitalizācijas programma](#), balstās uz septiņiem pīlāriem:

- 1) vienotais digitālais tirgus – šķēršļu novēršana brīvai tiešsaistes pakalpojumu un saturs plūsmai pāri valstu robežām;
- 2) sadarbība un standarti – jauni informācijas tehnoloģiju (IT) ierīču, lietotņu, datu krātuvju, pakalpojumu standarti, kuri līdzīgi kā internets garantēs nepārtrauktu mijiedarbību jebkurā vietā;
- 3) uzticamība un drošība – stingrāki noteikumi personas datu drošības jomā un koordinēta rīcība attiecībā uz kiberuznoziegumiem;
- 4) ātrs un īpaši ātrs internets – palielināti ieguldījumi ātrākas piekļuves un datu lejupielādes nodrošināšanai;
- 5) pētniecība un inovācijas – palielināti ieguldījumi informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) inovāciju komercializācijai;
- 6) digitālās prasmes, digitālo prasmju un iekļautības uzlabošana – izglītība un apmācība digitālās plaissas novēršanai, īpaši nelabvēlīgos apstākļos esošiem cilvēkiem;
- 7) informācijas un komunikāciju tehnoloģiju (IKT) nodrošinātie ieguvumi – enerģijas patēriņa samazināšana, sabiedrisko pakalpojumu vienkāršošana un piekļuves nodrošinājums kultūras mantojumam.

Digitalizācijas programma palielina nepieciešamību skolu bibliotēku darbiniekiem attīstīt un pilnveidot savas digitālās prasmes un būt gataviem sadarboties ar citiem skolas kopienas locekļiem, lai attīstītu un pilnveidotu skolēnu un skolotāju digitālās prasmes un zināšanas. Visā pasaulē skolu bibliotēku pakalpojumus un programmas jau skar vai drīzumā skars digitālo un mobilo tehnoloģiju izmaiņas, kas aktualizē nepieciešamību apgūt digitālā pilsoniskuma principus.

Rīkoties lokāli

Skolu bibliotēku vadlīnijas paredz to pielāgošanu un īstenošanu atbilstoši nacionālajam kontekstam, jo īpaši normatīvajiem dokumentiem un izglītības politikai. Izglītības likumā, Bibliotēku likumā vai abos likumos ir jāparedz skolu bibliotēku uzturēšana un attīstība. Izglītības politiku var veidot valsts vai vietējā līmenī; izglītības politikas dokumentos var īpaši definēt skolas bibliotēkas misiju, lomu un mērķus.

Skolu bibliotēku vadlīnijas paredzētas, lai palīdzētu valdībām, bibliotēku asociācijām, skolām, skolu vadītājiem un vietējām kopienām pielāgot skolu bibliotēkas vietējās izglītības kritērijiem, skolas kopienas informatīvajām vajadzībām, sociālajām, etniskajām, kultūras, lingvistiskajām, pirmiedzīvotāju un citām unikālām kopienas populācijas dimensijām skolā un ārpus skolas.

Skolu bibliotēku vadlīnijas aicina izglītības lēmumu pieņēmējus, tajā skaitā valsts likumdevējus un skolu vadītājus, apsvērt pētījuma nepieciešamību, kas norādītu, kādu pievienoto vērtību bērnu un jauniešu izglītībā var sniegt kvalitatīvi skolu bibliotēku pakalpojumi. Vadlīnijas arī aicina skolu bibliotēku darbiniekus attīstīt un pilnveidot nepieciešamās kompetences, lai ietu kopsolī ar notiekošajām pārmaiņām izglītībā un sabiedrībā un kļūtu par pārmaiņu ieviesējiem un rosinātājiem.

Informācijas resursi

Marquardt, L., Oberg, D. (2011) *Global Perspectives on School Libraries : Projects and Practices*. The Hague, Netherlands : De Gruyter Saur.

Schultz-Jones, B., Oberg, D. (2015) *Global Action on School Library Guidelines*. The Hague, Netherlands : De Gruyter Saur.

OECD (Organization for Economic Co-operation and Development). (2014) *Education at a Glance 2014 : OECD Indicators*. Paris : OECD Publishing. Izgūts no: [dx.doi.org/10.1787/eag-2014-en](https://doi.org/10.1787/eag-2014-en)

1. nodaļa.

Skolas bibliotēkas misija un mērķi

“Skolas bibliotēka nodrošina ar informāciju, kas ir būtiska, lai cilvēks varētu sekmīgi darboties mūsdienu informācijas un zināšanu sabiedrībā. Skolas bibliotēka sniedz iespēju skolēniem apgūt prasmes un iemaņas, kas nepieciešamas mācībām visa mūža garumā, attīstīt iztēli, sagatavoties dzīvei kā atbildīgiem valsts pilsoņiem.” Skolu bibliotēku manifests

1.1. Ievads

Šī nodaļa ir vispārējs pārskats par skolas bibliotēkas misiju un mērķiem, kuri definēti *IFLA/UNESCO* Skolu bibliotēku manifestā (1999) (turpmāk tekstā – Manifests). Manifestā skolas bibliotēka raksturota kā mācīšanu un mācīšanos sekmējošs un pilnveidojošs spēks visai skolas kopienai – gan pedagogiem, gan skolēniem. Galvenie Manifestā izceltie jautājumi plašāk apskatīti turpmākajās nodaļās.

1.2. Konteksts

Skolu bibliotēkas visā pasaulē ir mācību vide, kas nodrošina telpu (fizisko un digitālo), piekļuvi resursiem, aktivitātēm un pakalpojumiem, veicina un atbalsta skolēnu, skolotāju un sabiedrības izglītošanos. Skolu bibliotēku izaugsme notiek vielaikus ar izglītības attīstības procesiem. To mērķis ir sniegt skolēniem nepieciešamās zināšanas, lai iekļautos sabiedrībā un dotu ieguldījumu sabiedrības dzīves uzlabošanā. Lai gan skolu bibliotēku vide un procesi dažādās pasaules vietās ir atšķirīgi, skolu bibliotēkas it visur ir vērstas uz skolēnu izglītošanas atbalstu un pilnveidi. Skolas bibliotēka nodrošina dažādas mācību iespējas indivīdiem, mazākām un lielākām grupām, akcentējot intelektuālo saturu, informācijpratību un kultūras un sociālo attīstību. Uz izglītojamo virzīta skolas bibliotēka atbalsta, plašina un individualizē mācību saturu.

Piemērs. Lubuto bibliotēkas projekts paredz būtiskus līdzekļus kultūrai, kā arī izglītības pieredzi bāreņiem un citiem neaizsargātajiem Zambijas bērniem un jauniešiem.

1.3. Skolas bibliotēkas definīcija

Skolas bibliotēka ir fiziska un digitāla mācību telpa, kurā lasīšana, izziņas process, pētniecība, domāšana, iztēle un radošums spēlē galveno lomu skolēnu “ceļojumā no informācijas uz zināšanām”, kā arī viņu personīgajā, sociālajā un kultūras izaugsmē. Šī fiziskā un digitālā telpa ir pazīstama ar dažādiem nosaukumiem (piemēram, skolas mediju centrs, dokumentācijas un informācijas centrs, bibliotēkas resursu centrs), bet “skolas bibliotēka” ir visbiežāk izmantotais termins, un to piemēro gan telpas, gan funkciju apzīmēšanai.

Vairāk nekā 50 gadu laikā veiktie starptautiskie pētījumi (skat., piemēram, Haycock, 1992 un LRS, 2015 (ASV) un Williams, Wavell, Morrison, 2013 (Apvienotā Karaliste)) nosaka šādas skolas bibliotēku raksturojošas iezīmes:

- kvalificēts skolas bibliotekārs ar formālo skolas bibliotekāra un pedagoģisko izglītību, kas nodrošina komplekso skolas bibliotekāra pienākumu veikšanai nepieciešamo profesionālo kompetenci – gan veicot izglītojošo darbību un lasīšanas un rakstpratības attīstību, gan īstenojot skolas bibliotēkas pārvaldību un sadarbību ar mācībspēkiem un izglītības jomas darbiniekiem;

- mērķtiecīga augstas kvalitātes daudzveidīga krājuma (iespiesto, multimediju, digitālo informācijas resursu) veidošana, kas atbalsta skolas formālās un neformālās izglītības programmas, tajā skaitā atsevišķus projektus un personisko pilnveidi;
- precīzi formulēta darbības stratēģija un pastāvīgas izaugsmes un attīstības plāns.

Skolu bibliotēkas, tāpat kā citi izglītības sistēmas īstenotāji, pārdzīvo gan izaugsmes, gan attīstības posmus. Tomēr trīs iepriekš minētās skolas bibliotēkas iezīmes ir nepieciešamas, lai īstenotu skolas bibliotēkas misiju un mērķi. Pētījumi liecina, ka skolas bibliotēkas iespējas ietekmēt skolēnu mācīšanos atkarīgas no tā, cik lielā mērā šīs iezīmes raksturīgas attiecīgajai skolai.

Skolas bibliotēka darbojas kā:

- īpaša, visiem atvērta un pieejama fiziska un digitāla telpa;
- informācijas telpa, kas nodrošina vienlīdzīgu un atvērtu piekļuvi kvalitatīviem visu veidu informācijas resursiem, tostarp iespiestajiem izdevumiem, multimediju un digitālām kolekcijām;
- droša vide, kurā tiek atbalstīta indivīda zinātkāre, radošums un virzība uz mācību rezultātiem un kur skolēni, ievērojot privātumu un drošību, var pētīt visdažādākās (arī strīdīgas) tēmas;
- izglītojoša vide, kurā skolēni attīsta prasmes un dotības saistībā ar informāciju un zināšanu radīšanu;
- tehnoloģiska vide, kas piedāvā daudzveidīgu tehnoloģisko rīku un programmatūru klāstu un informētību par zināšanu radīšanu, atspoguļošanu un dalīšanos ar tām;
- rakstpratības centrs, kur skolas kopiena atbalsta lasīšanas un rakstpratības attīstību visās formās;
- digitālā pilsoniskuma centrs, kur izglītības kopiena iemācās pareizi, ētiski un droši izmantot digitālos rīkus un apgūt stratēģijas, kā aizsargāt savu identitāti un personisko informāciju;
- informācijas vide visai sabiedrībai ar vienlīdzīgu piekļuvi resursiem, tehnoloģijām un informācijas prasmju attīstībai, kas ne vienmēr iespējama mājās;
- atvērta sociālā telpa plašai sabiedrībai adresētiem kultūras, profesionālās vides un izglītības pasākumiem (tikšanās, izstādes, resursi).

1.4. Skolas bibliotēkas funkcijas

Skolas ietvaros bibliotēka darbojas kā mācību un zināšanu centrs, kas nodrošina aktīvu, izglītojošu, skolas mācību saturā integrētu piedāvājumu ar uzsvaru uz šādiem akcentiem:

- resursos balstītas iespējas – prasmes un iemaņas, kas saistītas ar meklēšanu, piekļuvi un dažādās formās esošu resursu, tajā skaitā cilvēku un kultūras artefaktu kā informācijas avotu, izmantošanu; šīs iespējas ietver arī informācijas tehnoloģiju rīku izmantošanu šo avotu meklēšanai, piekļuvei un novērtēšanai, kā arī nepieciešamo prasmju attīstīšanai darbam gan ar digitāliem, gan iespiestiem resursiem;
- domāšanā balstītas iespējas – prasmes un iemaņas, kas vērstas uz patstāvīgu iesaisti darbā ar datiem un informāciju, izmantojot pētnieciskus un izziņas procesus, kā arī kritisko domāšanu un analīzi, kas nodrošina dziļas zināšanas un izpratni apliecinošu produktu radīšanu;
- zināšanās balstītas iespējas – pētnieciskās un izziņas prasmes un iemaņas, kas vērstas uz dziļas zināšanas un izpratni apliecinošu produktu radīšanu, veidošanu un kopīgu izmantošanu;

- lasītprasmē un rakstpratībā balstītas iespējas – prasmes un iemaņas, kas saistītas ar daudzveidīgu lasīšanas pielietojumu: lasīšanu izklaidei, lasīšanu dažādās platformās mācību nolūkos, kā arī teksta transformāciju, atreferēšanu un izplatīšanu tā jēgas un izpratnes pilnveidei;
- personisko un starppersonu attiecībās balstītas iespējas – prasmes un iemaņas, kas saistītas ar sociālo un kultūras līdzdalību resursos balstītā izziņā un sevis un citu iepazīšanu pētnieku, informācijas lietotāju, zināšanu radītāju un atbildīgu pilsoņu lomās;
- mācīšanās vadībā balstītas iespējas – prasmes un iemaņas, kas ļauj skolēniem sagatavoties, plānot un veiksmīgi izpildīt mācību programmā paredzētos uzdevumus.

Izmantojot individuālo un sadarbīgo pieeju mācību procesam, skolas bibliotekārs pilda vadošo lomu šo spēju attīstībā, cieši saistot to ar mācību programmu saturu un rezultātiem.

1.5. Efektīvas skolas bibliotēkas programmas nosacījumi

Pētījumi liecina, ka visbūtiskākais efektīvas skolas bibliotēkas programmas nosacījums ir kvalificēts skolas bibliotēkas speciālists. Bez izglītojošas programmas (plānota visaptveroša mācīšanas un zināšanu apguves aktivitāšu piedāvājuma) skolas bibliotēka nevar ietekmēt mācīšanu un mācīšanos, kas, kā liecina pētījumi, nav iespējams bez kvalificēta profesionāla skolas bibliotēkas darbinieka, kurš veic 3.4. punktā izklāstītos pienākumus.

Skolas bibliotēkas pārvaldība īstenojama saskaņā ar skaidri strukturētu darbības stratēģiju, kurā atzīts, ka bibliotēka ir lasīšanas, izziņas un kopdarbības pasākumu centrs. Bibliotēkas darbības un attīstības plāns jāizstrādā saskaņā ar skolas plānošanas dokumentiem un vajadzībām, tajā jāatspoguļo bibliotēkas ētoss, misija, mērķi un uzdevumi, kā arī reālā skolas situācija. Lai pilnībā realizētu skolas bibliotēkas programmu, būtiski bibliotēkas darbības un attīstības plānā atspoguļot tai sniegto administrācijas atbalstu. Efektīvas skolas bibliotēkas programmas īstenošanai nepieciešamā vide, fiziskie un digitālie resursi un cilvēkresursi aplūkoti nākamajās nodaļās.

1.6. Skolas bibliotēkas vīzija

Vīzija paredz vēlamu skolas bibliotēkas nākotnes statusu. Atkarībā no skolas bibliotēkas attīstības sākuma pozīcijas, vīzijas formulējums dažādās pasaules vietās var būt atšķirīgs. Veidojot skolas bibliotēkas kā centrālā izglītības virzītājspēka vīziju, kurā nepastāvētu esošie ierobežojumi, tiek izvirzīts nākotnes mērķis – nodrošināt daudzfunkcionālu mācību telpu.

Vīzija ietver piecas galvenās tendences, kas noteiktas 2013. gada *IFLA* Ziņojumā par attīstības tendencēm (*IFLA Trend Report*):

- 1) jaunās tehnoloģijas gan paplašinās, gan ierobežos informācijas lietotāju loku;
- 2) mācības tiešsaistē gan demokratizēs, gan mainīs globālo izglītības sistēmu;
- 3) tiks pārskatītas privātuma un datu aizsardzības robežas;
- 4) hipersaistītā sabiedrība ieklausīsies jaunos viedokļos un iedzīvotāju grupās, būs gatava tās atbalstīt un pavērt tām jaunas iespējas;
- 5) jaunās tehnoloģijas pārveidos globālo informācijas ekonomiku.

1.7. Skolas bibliotēkas misija

Misija – skolas bibliotēkas būtība, mērķis un funkcijas kā daļa no skolas kopīgajiem mērķiem un apņemšanās. Pasaulē mērogā skolas bibliotēkas misija formulēta 1999. gada *IFLA/UNESCO* Skolu bibliotēku manifestā (A pielikums). Atsevišķas skolas bibliotēkas misijas formulējumā atspoguļojamas Manifestā paustās misijas komponentes, saskaņojot tās ar izglītības sistēmu, kāda ir spēkā skolas un skolas bibliotēkas atrašanās teritorijā. Misija nosaka resursu komplektēšanas virzienu un plānošanu, kā arī sniedz informāciju par skolas bibliotēkas mērķi kalpot sabiedrībai, paužot izpratni par tās locekļu vajadzībām, nepieciešamajām prasmēm, resursiem un šo vajadzību apmierināšanai nepieciešamo kapacitāti. Misija paredz arī gaidāmo ieguvumu sabiedrībai – sagatavot skolēnus turpmākajam darbam un pilsoniskai atbildībai atbilstoši izglītības mērķiem.

1.8. Skolas bibliotēkas pakalpojumi

Lai apmierinātu kopienas kognitīvās vajadzības, skolas bibliotēka nodrošina plašu pakalpojumu klāstu. Šos pakalpojumus var nodrošināt skolas bibliotēkā vai ar skolas bibliotēkas aprikojumu. Pakalpojumu nodrošināšana, izmantojot informācijas un komunikāciju tehnoloģijas (IKT), piedāvā iespējas paplašināt bibliotēkas sasniedzamību visā skolas teritorijā, kā arī lietotāju dzīves vietās. Attīstīta informācijas tehnoloģiju (IT) tīkla infrastruktūra nodrošina piekļuvi krājumiem, kopienas resursiem un atlasītām digitālām kolekcijām, kā arī rīkus pētījumu veikšanai un zināšanu radīšanai un kopizmantošanai.

Skolas bibliotēkas pakalpojumi ietver:

- pedagogu profesionālo pilnveidi (piemēram, rakstpratība, tehnoloģiju lietošanas prasmes, izziņa un pētniecība);
- dinamiskas literatūras un lasīšanas programmas akadēmiskiem sasniegumiem, izklaidei un sevis bagātināšanai;
- izziņas procesā balstītas mācīšanās un informācijpratības pilnveidi;
- sadarbību ar citām bibliotēkām (publiskajām, valsts, kopienas resursiem).

Skolu bibliotēkas sniedz nozīmīgu ieguldījumu skolas personāla attīstībā. Skolas bibliotēkas pievienotā vērtība ir gan materiāli skolas bibliotēkas krājumā, gan sniegtie pakalpojumi, izmantojot dinamiskas skolas bibliotēkas programmas un kvalificētu skolas bibliotekāru pakalpojumus.

1.9. Skolas bibliotēkas pakalpojumu un programmu izvērtēšana

Skolas bibliotēkas pakalpojumu un programmu vērtēšana ir būtisks aspekts skolu bibliotēku attīstībā. Novērtēšana nepieciešama, lai noteiktu, vai skolas bibliotēkas pakalpojumi un programmas apmierina skolas kopienas vajadzības. Vērtēšanai jāveicina arī skolas bibliotēkas pakalpojumu un programmu transformācija un attīstība, ietekmējot ieinteresēto pušu viedokli par skolas bibliotēku un vairojot viņu atbalstu tai. Novērtēšanas metodes vai paņēmiena izvēle atkarīga no skolas kopienas vajadzībām un bibliotēkas attīstības pakāpes (piemēram, programmu kvalitāte, ieinteresēto pušu uzskati, programmu saturs un programmu ietekme).

Veicot visaptverošu programmu kvalitātes vērtēšanu, lai izpētītu un novērtētu skolas bibliotēku tās dažādajos aspektos (piemēram, personāls, vide, tehnoloģijas, krājums, nodarbības), var izmantot starptautiskos, nacionālos vai vietējos standartus. Novērtējumam koncentrējoties uz skolu bibliotēku prakses uzlabošanu, ko mēdz dēvēt par pierādījumus balstītu praksi, var

izmantojot dažādus datus, piemēram, skolēnu mācību rezultātus, mācību modeļus (pēc klases, kvalitātes vai priekšmeta), skolēnu, skolotāju un/vai vecāku aptaujas, bibliotēkas informācijas sistēmu ierakstus. Šī dokumenta 6. nodaļā dziļāk pētīta novērtēšanas nepieciešamība un tās lietderība pārvaldībā un sabiedriskajās attiecībās (reklāma, tirgdarbība, aizstāvība).

Informācijas resursi

American Association of School Librarians. (2014) Governing Documents. Izgūts no: www.ala.org/aasl/about/governing-docs

American Association of School Librarians. (2011) Standards for the 21st Century Learner. Izgūts no: www.ala.org/aasl/standards-guidelines/learning-standards

Hay, L., Todd, R. J. (2010) School Libraries 21C. NSW Department of Education and Training. Izgūts no: www.curriculumsupport.education.nsw.gov.au/schoollibraries/assets/pdf/21c_report.pdf

Haycock, K. (1992) What Works : Research about Teaching and Learning through the School's Library Resource Center. Seattle, WA : Rockland Press.

IFLA/UNESCO School Library Manifesto. (1999) Izgūts no: www.ifla.org/publications/iflaunesco-school-library-manifesto-1999

Library Research Service [Colorado State Library, Colorado Department of Education]. School Libraries Impact Studies. Izgūts no: www.lrs.org/data-tools/school-libraries/impact-studies

Groupe de Recherche sur la Culture et la Didactique de l'information. (2010) Parcours de Formation à la Culture de l'Information [The Learning Path to an Information Culture]. Izgūts no: http://culturedel.info/grcdi/?page_id=236

Williams, D., Wavell, C., Morrison, K. (2013) Impact of School Libraries on Learning : Critical Review of Published Evidence to Inform the Scottish Education Community. Aberdeen, Scotland : Robert Gordon University, Institute for Management, Governance & Society (IMaGeS). Izgūts no: www.scottishlibraries.org/storage/sectors/schools/SLIC_RGU_Impact_of_School_Libraries_2013.pdf

2. nodaļa.

Skolas bibliotēkas normatīvā un finanšu sistēma

“Jāizstrādā normatīvā bāze un politika, kas nosaka skolas bibliotēkas juridisko statusu un vietu vietējā, reģiona un valsts mērogā. Skolu bibliotēku rīcībā jābūt atbilstošam un nepārtrauktam finansējumam kvalificēta personāla atalgojumam, krājuma un aprīkojuma nodrošināšanai un attīstībai. Skolas bibliotēkas pakalpojumiem jābūt pieejamiem bez maksas.” Skolu bibliotēku manifest

2.1. Ievads

Skolas bibliotēka atbilst tās kopienas izglītības vajadzībām, kurā tā atrodas, un strādā visu šīs kopienas locekļu labā. Skolas bibliotēka ir vietējā, reģionālā un/vai valsts līmeņa padotības struktūrvienība, un tās mērķis – nodrošināt visiem vienlīdzīgas iespējas mācīties un attīstīt dotības, kas nepieciešamas līdzdalībai zināšanu sabiedrībā. Lai uzturētu pastāvīgu atbilstību mainīgajai izglītības un kultūrvidei, skolu bibliotēkas atbalstāmas ar normatīvajiem dokumentiem un pastāvīgu finansējumu.

2.2. Normatīvais ietvars un saistītie jautājumi

Pasaulē pastāv dažādi skolu bibliotēku un valsts pārvaldes attiecību modeļi. Turklāt likumi, kas regulē to darbību un finansēšanas kārtību, var būt daudzveidīgi un sarežģīti. Piemēram, skolu bibliotēku politika, normatīvais regulējums un standarti var būt konkrētās valsts izglītības ministrijas vai kultūras ministrijas atbildība, vai arī atbildība var būt sadalīta starp abām ministrijām. Dažās pasaules valstīs atbildība par skolu bibliotēkām vai nu pilnībā vai daļēji attiecas uz atsevišķām provincēm, štatiem vai pašvaldībām.

Kā liecina prakse, skolu bibliotēkas ar laiku pielāgojas juridiskajai un politiskajai videi, lai nodrošinātu tādu mācību vidi, kas pozicionē un uztur skolas bibliotēku kā izziņas, atklāsmes, radošuma, kritiskas nostājas un inovatīvas pedagoģijas centru. Lai nodrošinātu ilgtspējīgu resursu attīstību, kas ļautu skolas bibliotēkai izpildīt skolēnu intelektuālās pilnveides un prasmju attīstības standartu, nepieciešamas sistēmiskas vadlīnijas gan skolu sistēmā, gan ārpus tās.

2.3. Ētiskais pamats

Skolas bibliotēka darbojas saskaņā ar ētikas kodeksu, kurā aplūkoti skolēnu un pārējo kopienas locekļu tiesības un pienākumi. Skolas bibliotēka izmanto holistisku pieeju, lai nodrošinātu, ka visu kultūru, valodu, pirmiedzīvotāju, kā arī unikālu reģiona populāciju locekļi ir vējami un gaidīti. Vienlīdzīga piekļuve fiksētai informācijai un zināšanām, kā arī intelektuālās brīvības pamatprincipi ir ietverti Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 19. pantā un *IFLA* pamatvērtībās (www.ifla.org/about/more).

Vērā jāņem arī:

- Bibliotēku tiesību harta (*Library Bill of Rights*);
- tiesības uz informācijas brīvību un privātumu;
- normatīvais regulējums autortiesību un intelektuālā īpašuma jomā;
- Bērna tiesības (*Rights of the Child*);
- Pirmiedzīvotāju tiesības (*Rights of Indigenous People*).

Izmantojot programmas, kas skolēnus un pārējo skolas kopienu izglīto ētikas jautājumos, piemēram, par informācijas brīvību, autortiesībām un intelektuālo īpašumu, skolas bibliotēka attīsta atbildīga pilsoniskuma prasmes un izpratni.

2.4. Infrastruktūras atbalsts skolas bibliotēkas attīstībai

Atbalsta sistēma skolu bibliotēku darbības īstenošanai un attīstībai jāveido konkrētajā administratīvajā struktūrā, kas atbildīga par izglītības jautājumiem valsts un/vai reģionālā/vietējā līmenī. Skolas bibliotēkas darbība un pakalpojumi jādefinē tā, lai skolēni un skolotāji izprastu un izmantotu skolas bibliotēku kā mācīšanas un mācīšanās resursu. Izglītības atbalsta institūcijās akcentējami šādi jautājumi: skolu bibliotekāru formālā un tālākizglītība, profesionālās konsultācijas, pētniecība, sadarbība ar citu skolu bibliotekāru grupām un profesionālajām apvienībām un standartu un vadlīniju attīstība.

Skolu bibliotēku pakalpojumi, darbības veidi un to apjoms dažādās valstīs un skolās ir atšķirīgi. Taču skolēnu un viņu ģimeņu pieaugoša mobilitāte liecina, ka korelācija starp skolām un piekļuve skolu bibliotēku resursiem paaugstina kopējo izglītības sistēmas kapacitāti skolas kopienas locekļu vajadzību apmierināšanai.

Piemērs. Lai palīdzētu skolu kopienām visā valstī, Teksasas likumdevējstāde (ASV) 1967. gadā izveidoja atbalsta centru tīklu no 20 reģionālajām atbalsta institūcijām. Izglītības atbalsta centra uzdevums ir sadarboties ar sava reģiona skolām, lai sasniegtu trīs galvenos mērķus: sniegt atbalstu skolēnu sekmju uzlabošanā, veicināt darboties efektīvāk un ekonomiskāk, īstenojot likumdevēja vai izpildvaras uzticētās iniciatīvas. Savukārt, lai palīdzētu administrācijai, skolu bibliotekāriem un skolotājiem, izglītības atbalsta centri nodrošina profesionālo pilnveidi, tehnisko palīdzību un izglītības programmu koordināciju.

2.5. Darbības politika

Skolas bibliotēka jāpārvalda saskaņā ar skaidri strukturētu darbības politiku, kurā atzīts, ka bibliotēka ir pamatresurss, kā arī lasīšanas un izziņas centrs. Skolas bibliotēkas darbības politika jāizstrādā, ievērojot vispārējo skolas darbības politiku un vajadzības, kā arī atspoguļojot tās ētosu (identitāte), misiju, mērķi un uzdevumus, kā arī reālo skolas situāciju.

Darbības politikā skaidri definējams, ka bibliotēka paredzēta visiem. Politika jāpilnveido skolas bibliotekāram, strādājot kopā ar skolotājiem un administrāciju (skolu direktoriem, pedagogiem). Darbības politikas projekts plaši jāizplata visā skolas kopienā un jāapspriež atklātās diskusijās. Jānodrošina, lai izstrādātā politika būtu plaši pieejama, lai tās filozofija, koncepcija un plāni attiecībā uz praktisko darbību un attīstību ir saprotami, apstiprināti un gatavi īstenošanai.

Darbības stratēģijā un plānos precīzi jādefinē bibliotēkas loma attiecībā uz šādām komponentēm:

- formālās un neformālās skolas izglītības programmas;
- skolā izmantotās mācību metodes;
- valsts un vietējie standarti un kritēriji;
- skolēnu mācību un personīgās izaugsmes vajadzības;
- skolotāju vajadzības;
- akadēmisko sasniegumu līmeņa paaugstināšana;
- izziņas prasmju pilnveide;

- lasīšanas veicināšana un motivēšana;
- atvērtība un pilsoniskā līdzdalība.

Visas šīs komponentes ir būtiskas, lai izveidotu reālu darbības modeli un turpmākās rīcības plānu. Rīcības plāns jāveido saskaņā ar mērķiem, uzdevumiem un stratēģiju, kā arī uzraudzības un novērtēšanas kārtību. Darbības stratēģijai un rīcības plānam jābūt aktīviem dokumentiem, kuri tiek regulāri pārskatīti.

2.6. Plānošana

Lai iezīmētu skolas bibliotēkas saistību ar pārējo skolas kopienu, skolas bibliotekāram, konsultējoties ar skolas vadību, pedagogiem un skolēniem, aktīvi jāiesaistās skolas bibliotēkas darba plānošanā. Svarīgi ir plānošanas procesā ņemt vērā šādus rādītājus:

- ilgtspējīgas attīstības mērķi, kas noteikti saskaņā ar nākotnē vērstiem pētījumiem nacionālā un starptautiskā līmenī;
- izglītības misija, filozofija, mērķi un uzdevumi gan valsts, gan skolas līmenī;
- vīzijas formulējums, kas raksturo skolas bibliotēkas lomu skolā un ieinteresēto pušu, kultūras partneru un finansētāju lomu izglītības procesā;
- vajadzību novērtējums, kas identificē skolas bibliotēkas lomu konkrētajā brīdī un paredz, kādai tai kā mācību centram būtu jāklūst nākotnē;
- plāns, kā saistīt skolas kopienu ar piekļuvi kvalitatīviem resursiem, iekārtām un fizisko un digitālo mācību vidi;
- tehnoloģiju plāns, kurā iekļautas nākotnes ieceres par tehnoloģijām un potenciālām izmaiņām informācijas un pakalpojumu sniegšanā;
- dinamisks uz skolēnu un kopienas aktivitātēm vērstas rīcības plāns;
- skolas bibliotēkas personāla profesionālo prasmju pilnveides plāns;
- novērtēšanas plāns, kas paredz pastāvīgus uzlabojumus, izmantojot uz pierādījumiem balstītus pētījumus, kuri uzskatāmi pierāda bibliotēkas pakalpojumu ietekmi uz skolēnu panākumiem.

Piemērs. Indonēzijas lauku apvidū, izstrādājot skolas bibliotēkas darbības stratēģiju, skolas personāls sadarbojas ar bibliotekāru izglītotājiem, atbildīgo ministriju un starptautiskās attīstības aģentūru.

2.7. Finansējums

Lai nodrošinātu skolas bibliotēkas izglītojošo un informacionālo darbību un dzīvotspēju, ievērojot vietējos apstākļus, bibliotēkai nepieciešams atbilstošs budžeta piešķirums. Budžeta izdevumi jāsaista ar skolas darbības politikā iekļauto regulējumu attiecībā uz skolas bibliotēku un tajos jāparedz ieguldījums skolēnu, skolotāju un personāla attīstībā.

Lai izstrādātu budžetu un izpētītu atbildīgas kvalitatīvu resursu un pakalpojumu piegādes iespējas visai skolas kopienai, skolas bibliotekārs sadarbojas ar skolas vadību. Finansālā atbalsta nepieciešamība skolas bibliotēkai tiek pamatota ar dažādiem pētījumiem, norādot, ka:

- skolas bibliotēkas personāla un krājuma apjoms un kvalitāte ir labākais skolas sasniegumu prognozētājs;
- skolēni, kuru rezultāti standarta testos ir augstāki, neatkarīgi no citiem faktoriem, piemēram, ekonomiskajiem aspektiem, parasti nāk no skolām ar lielāku skolu bibliotēku darbinieku skaitu un brīvu piekļuvi pakalpojumiem un resursiem – grāmatām, periodiskiem izdevumiem un tiešsaistes resursiem. (Skat., piemēram, Kachel, Lance, 2013.)

Budžeta izdevumi tiek rūpīgi plānoti visam gadam un ir saistīti ar bibliotēkas darbības stratēģiju. Budžeta plāna komponentes ir skaidrotas B pielikumā. Gada pārskatos sniegta informācija, kā izmantots bibliotēkas budžets, un vai bibliotēkas darbībai un resursiem izlietotā naudas summa bijusi pietiekama, lai segtu visus izdevumus un sasniegtu darbības mērķus. Gada pārskatos iekļaujams skolas bibliotēkas pakalpojumu un programmu kvalitātes raksturojums un tā ietekme uz mācīšanu un mācīšanos skolā. Šī dokumenta 6. nodaļā dziļāk pētīta novērtēšanas nepieciešamība un tās lietderība skolas bibliotēkas pārvaldībā.

Informācijas resursi

American Association of School Librarians. (2011) Standards for the 21st Century Learner. Izgūts no: www.ala.org/aasl/standards-guidelines/learning-standards

American Library Association. (2010) Intellectual Freedom Manual. 8th ed. Izgūts no: www.ala.org/advocacy/intfreedom/iftoolkits/ifmanual/intellectual

American Library Association. (1996) Library Bill of Rights. Izgūts no: www.ala.org/advocacy/intfreedom/librarybill

Australian School Library Association. (2000) School Library Bill of Rights. Izgūts no: www.asla.org.au/policy/bill-of-rights.aspx

Hay, L., Todd, R. J. (2010) School Libraries 21C. NSW Department of Education and Training. Izgūts no: www.curriculumsupport.education.nsw.gov.au/schoollibraries/assets/pdf/21c_report.pdf

International Federation of Library Associations. (2015) Indigenous Matters Special Interest Group. Izgūts no: www.ifla.org/indigenous-matters

International Federation of Library Associations. (2015) Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Queer/Questioning Users Special Interest Group. Izgūts no: www.ifla.org/lgbtq

International Federation of Library Associations. (2015) IFLA/UNESCO Multicultural Library Manifesto. Izgūts no: www.ifla.org/node/8976

Kachel, D. E., Lance, K. C. (2013) Latest Study : a Full-Time School Librarian Makes a Critical Difference in Boosting Student Achievement. School Library Journal, 59(3), 28.

3. nodaļa.

Skolas bibliotēkas personāls

“Skolas bibliotekārs ir profesionāls kvalificēts darbinieks, kas atbild par bibliotēkas darba plānošanu un vadīšanu, strādā komandā ar citiem skolas kopienas locekļiem, sadarbojas ar publiskajām un citām bibliotēkām.” Skolu bibliotēku manifests

3.1. Ievads

Skolas bibliotēkas pamatfunkcija ir nodrošināt fizisku un attālinātu piekļuvi informācijai. Skolas bibliotēkas darba saturs un kvalitāte atkarīga galvenokārt no bibliotēkā un ārpus tās pieejamajiem cilvēkresursiem. Lai apmierinātu skolas kopienas mācīšanas un mācīšanās vajadzības, tajā nepieciešams skolas lielumam un tās unikālajām vajadzībām atbilstošs kvalificētu un augsti motivētu darbinieku skaits. Ikvienam skolas bibliotēkā strādājošajam jāizprot bibliotēkas pakalpojumi un politika, jābūt skaidri noteiktiem pienākumiem un atbildībai, kā arī atbilstoši regulētiem nodarbinātības nosacījumiem un atalgojumam.

3.2. Personāla funkcijas un pamatojums

Tā kā skolas bibliotēka veicina zināšanu apguvi mācību procesā, skolas bibliotēkas darbība jāpārrauga profesionāliem darbiniekiem ar tādu pašu izglītības līmeni un sagatavotību kā pedagogiem. Ja paredzams, ka skolas bibliotekārs ieņems vadošu amatu skolā, viņam jābūt tāda paša līmeņa izglītībai un sagatavotībai kā citiem vadošajiem speciālistiem skolā, piemēram, skolas vadītājiem un izglītības speciālistiem. Ieteicams, lai tehniskos uzdevumus skolas bibliotēkā veiktu apmācīts administratīvais un tehniskā atbalsta personāls, kas nodrošinātu skolas bibliotēkām nepieciešamo profesionālo pienākumu veikšanai nepieciešamo laiku.

3.3. Skolas bibliotekāra definīcija

Skolas bibliotekārs ir atbildīgs par skolas fizisko un digitālo izglītības vidi, kurā mācīšanas un mācīšanās centrā ir lasīšana, izziņa, pētniecība, domāšana, iztēle un radošums. Šis amats ir pazīstams ar dažādiem nosaukumiem (piemēram, skolas bibliotekārs, skolas bibliotēkas mediju speciālists, pedagogs-bibliotekārs), bet visbiežāk izmantotais termins ir “skolas bibliotekārs”. Dažādās pasaules vietās skolu bibliotekāriem nepieciešamās kvalifikācijas prasības atšķiras un tās paredz bibliotekārus ar pedagoģo izglītību vai bez tās, vai bibliotekārus ar kvalifikāciju dažādās bibliotekārajās specialitātēs.

Pastāv arī atšķirīgas skolu bibliotēku definīcijas, jo šo bibliotēku funkcijas mēdz veikt arī publiskās bibliotēkas. Arī personāla vadības modeļi skolu bibliotēkām var atšķirties atkarībā no vietējiem apstākļiem, ko ietekmē normatīvais regulējums, ekonomiskā attīstība un izglītības infrastruktūra. Tomēr vairāk nekā 50 gadu laikā veiktie starptautiskie pētījumi (piemēram, *Library Research Service School Libraries Impact Studies*) norāda, ka skolas bibliotekāram nepieciešama formālā bibliotekārā izglītība skolu bibliotēku jomā un pedagoģiskā izglītība, kura nodrošina profesionālo kompetenci, kas nepieciešama daudzpusīgajā izglītojamo mācīšanas, lasīšanas un rakstpratības pilnveides darbā un skolas bibliotēkas pārvaldībā sadarbībā ar pedagogiem un skolas kopienā.

Piemērs. Francijā zemākā un augstākā posma vidusskolās strādājoši skolu bibliotekāri (*professeurs documentalistes*) tiek pieņemti darbā un sagatavoti tajā pašā līmenī un iegūst tādu pašu statusu kā citi skolotāji.

Piemērs. Dienvidtirolē, Itālijā, skolu bibliotekārie darbinieki tiek pieņemti darbā Bozenas provincē, lai strādātu K-13 līmeņa skolās atbilstoši viņu bibliotekārajai kvalifikācijai un izglītībai (Bozenas Provincas Likums 17/1990; Bozenas provinces Darba koplīgums, 04.03.2006.). Skolas bibliotekāra palīgam jābūt pabeigta vidējai izglītībai (K-13) un bibliotekārajiem kursiem (vismaz viens gads teorijas un prakses). Kvalificētam skolas bibliotekāram jābūt augstākajai izglītībai (grāds pēc vismaz 3 gadu studijām). Skat. [Berufsbilder “BibliothekarIn” und “DiplombibliothekarIn”](#) (Bibliotekāra un kvalificēta bibliotekāra amata apraksti).

Piemērs. Portugālē kopš 2009. gada skolas bibliotekārs (*professors bibliotecário*) ir skolotājs, kurš specializējies bibliotēku darbā. Skat. [“Formação”](#) (Izglītība).

3.4. Skolas bibliotēkas darbības nodrošināšanai nepieciešamās kompetences

Skolu bibliotekāru profesionālā kvalifikācija ietver:

- mācīšanas un mācīšanās, mācību satura plānošana un īstenošana;
- programmu vadība – plānošana, attīstība/izstrāde, īstenošana, novērtēšana/pilnveide;
- krājuma attīstība, organizācija un uzturēšana;
- informacionālie procesi un darbība – rakstpratība, informācijpratība, digitālā pratība;
- lasīšanas veicināšana;
- zināšanas par bērnu un jauniešu literatūru;
- zināšanas par lasīšanas traucējumiem;
- komunikācijas un sadarbības prasmes;
- digitālās un mediju prasmes;
- ētika un sociālā atbildība;
- pārskatbildība valstij/sabiedrībai;
- mūžizglītības veicināšana, attīstot profesionālo tālākizglītību;
- izpratne par skolas bibliotēkas misiju, tās vēsturi un vērtībām.

Skolas bibliotekāra profesionālo kompetenču un īpašību pilnveidi var sasniegt dažādos veidos – parasti iegūstot diplomu, grādu vai profesionālās tālākizglītības sertifikātu pēc sākotnējās sertifikācijas pedagoģijā vai bibliotekārā darba jomā. Skolas bibliotekāra izglītošanās mērķis ir pedagoģisko un bibliotekāro prasmju aktualizācija. Valstīs, kurās ir īpaša izglītības programma skolu bibliotekāriem, mācību saturā līdzās galveno bibliotekārā darba kompetenču apguvei jāietver zināšanas par pedagoģiju (mācīšana, mācīšanās, mācību programmu izstrāde), digitālajām tehnoloģijām un sociālajiem medijiem, kā arī par jauniešiem, kultūru un dažādām pratībām. Skolu bibliotekāru izglītības programmai ir jāveido dziļa un visaptveroša izpratne par informācijpratību no radošas domāšanas un problēmu risināšanas viedokļa, kā arī jānodrošina skolas bibliotekāra loma būt līderim no malas, pārmaiņu aģentam jeb katalizatoram un skolas bibliotēkas kopienas dalībniekam.

Piemērs. Francijā kompetenču uzskaitījumā skolotājiem (*Référentiel de compétences des enseignants*) iekļauj profesionālo prasmju sarakstu, kuru pilnveidei jāseko jebkuram skolotājam, ieskaitot skolas bibliotekāru. Šajā sarakstā ietvertas konkrētas bibliotekārās un informacionālās prasmes skolu bibliotekāriem. Informācijpratības prasmes jāatzīst par

svarīgām katram izglītības kopienas loceklim: šis vispārējās zināšanas ir priekšnoteikums jebkāda veida efektīvai pedagoģiskai sadarbībai.

3.5. Profesionāla skolas bibliotekāra funkcijas

Galvenās profesionāla skolas bibliotekāra funkcijas ir: izglītojošā darbība, pārvaldība, līderība un sadarbība, kā arī kopienas iesaistīšana. Tālāk katra no tām apskatīta plašāk.

3.5.1. Izglītojošā darbība

Profesionāla skolas bibliotekāra izglītojošā funkcija paredz mācību paņēmieni daudzveidību gan darbā ar atsevišķiem skolēniem, gan mazām skolēnu grupām un klasēm, gan kolēģu-skolotāju neformālo un formālo profesionālo pilnveidi. Skolas bibliotekāra galvenās izglītojošās funkcijas, kas plašāk izklāstītas 5. nodaļā, ir:

- rakstpratības un lasīšanas veicināšana;
- informācijpratība (informacionālās prasmes un kompetences, informacionālā veiklība, medijpratība, transpratība);
- izziņas procesā balstīta mācīšanās (problēmrisinājumos balstīta mācīšanās, kritiskā domāšana);
- tehnoloģiju integrācija;
- skolotāju izglītošana un profesionālā pilnveide.

Piemērs. Izstrādāti dažādi pedagoģiskie norādījumi, kas izmantojami kā vadlīnijas skolotājiem: Francijā – “Kritēriji informācijas kultūras mācību kursa īstenošanai” (*Repères pour la mise en œuvre du Parcours de formation à la culture de l’information*); Beļģijā – “Medijpratības prasmes: galvenais izglītības izaicinājums” (*Les compétences en éducation aux médias: un enjeu éducatif majeur*); UNESCO – “Medijpratība un informācijpratība: mācību programma skolotājiem” (*Education aux médias et à l’information: programme de formation pour les enseignants*).

3.5.2. Pārvaldība

Profesionālam skolas bibliotekāram ir jānodrošina optimāla skolas bibliotēkas dokumentācijas sistēmas un darba procesu organizācija. Tā ietver bibliotēkas vidi (fizisko un digitālo), materiālos resursus (fiziskos un digitālos), kā arī programmas un pakalpojumus (gan fiziskos, gan digitālos). Arī cilvēkresursu vadība – bibliotēkas darbinieku pieņemšana darbā, atlase, mācības, kontrole un novērtēšana – var būt šīs funkcijas sastāvdaļa.

3.5.3. Līderība un sadarbība

Skolas bibliotekāram ir jāsekmē skolas misijas un mērķu sasniegšana. Sadarbībā ar skolas administrāciju un skolotājiem bibliotekārs izstrādā un īsteno mācību saturā balstītus bibliotēkas pakalpojumus un programmas, kas nodrošina mācīšanu un mācīšanos visiem. Bibliotekārs veicina zināšanu un prasmju pilnveidi, kas saistītas ar informācijas sniegšanu un resursu izmantošanu tādām mācīšanas un mācīšanās darbībām kā izziņas process un projektu darbu izstrāde, problēmrisinājumu meklēšana, rakstpratības un lasītprasmes veicināšana un kultūras dzīves norises. Integrējot tehnoloģijas un nodrošinot profesionālo pilnveidi skolotājiem un administratīvajiem darbiniekiem, skolas bibliotekārs var uzņemties šo lomu viens pats vai sadarbībā ar citiem skolas speciālistiem.

Sadarbība ir būtisks skolas bibliotekāra darba virziens. Lai attīstītu izpratni par bibliotēkas ieguldījumu skolas misijas un mērķu izpildē un gūtu atbalstu tiem, skolas bibliotekārs sadarbojas ar skolas administrāciju. Skolas bibliotekāram jāsniedz darba pārskati skolas direktoram vai skolas direktora vietniekam, kā arī jāpiedalās skolas mēroga plānošanas un citās nozīmīgās darba grupās. Izmantojot starpprogrammu pētniecības projektus un starpdisciplināras izglītības ieguves iespējas, skolas bibliotekārs darbojas skolas kopienas ietvaros, lai veicinātu procesu nepārtrauktību un sasaisti. Lai turpinātu un attīstītu profesionālo pilnveidi un izglītību, skolas bibliotekāram jāsadarbojas ar citu skolu bibliotekāriem.

Piemērs. Ziemeļtexasā, ASV, daudzi skolu bibliotēku vadītāji tiekas reizi mēnesī, lai apmainītos ar idejām un prezentētu jaunus pieejas veidus skolu programmām un pakalpojumiem.

Piemērs. Apvienotajā Karalistē vispārattīstītas ir reģionālās skolu bibliotekāru grupas, kuru dalībnieki tiekas katru mācību ceturksni, lai pārrunātu mācību norises un sadarbības iespējas.

3.5.4. Kopienas iesaiste

Kopienas iesaiste ietver plānošanu, krājuma attīstību un informatīvus pasākumus, kuri veicina kultūras, valodas, vietējo un citu iedzīvotāju dažādību bibliotēkās. Skolu bibliotēkām jānovērtē ģimeņu loma bērnu izglītošanā un starppaaudžu zināšanu vērtību pārnesē. Bērni saņem atbalstu gan no ģimenes, gan sabiedrības. Cilvēkiem ar atšķirīgu pieredzi, kuri nodarbināti skolu bibliotēkās, jābūt holistiskai pieejai, kas ļauj iesaistīties un dot ieguldījumu dažādos pārvaldības līmeņos un atbalstīt vienlīdzīgu piekļuvi informācijai, idejām un radošiem darbiem, lai veicinātu sociālo, izglītības, kultūras, demokrātisko un ekonomisko labklājību. Viena no daudzu kopienu pamatvērtībām ir kultūras bagātību un zināšanu nodošana no paaudzes paaudzē. Efektīva un jēgpilna zināšanu nodošana bērniem šajās kopienās var būtiski atšķirties no dominējošās kultūras, kuras ietvaros skolas bibliotēka darbojas. “Identitāte” un “piederība” ir visiem bērniem nozīmīgi elementi rakstpratības un mācību sasniegumu gūšanā.

Iespēju robežās skolas bibliotekāram ir jāsadarbojas arī ar citām bibliotekārajām institūcijām, tostarp publiskajām bibliotēkām un bibliotēku asociācijām (biedrībām). Lai kopienā uzlabotu bibliotēku pakalpojumus bērniem un jauniešiem, skolu bibliotēkām un publiskajām bibliotēkām jāsadarbojas. Rakstveida sadarbības līgumā ietverami: sadarbības virzieni; sadarbības pasākumi; ekonomiskās ietekmes precizēšana un vienošanās par izmaksu sadali; sadarbībai plānotais laika periods. Sadarbības jomas piemēri: kopīgas personāla mācības; sadarbība krājuma attīstībā un plānošanā; elektronisko pakalpojumu piedāvājuma un programmatūras izvēle; klašu ekskursijas uz publiskajām bibliotēkām; kopīga lasīšanas un rakstpratības veicināšana; sadarbīga bibliotēkas pakalpojumu bērniem un jauniešiem popularizēšana.

Piemērs. Oslo, Norvēģijā, ir noslēgts sadarbības līgums starp skolu administrāciju un publisko bibliotēku par regulārām tikšanās reizēm, lai apspriestu ar pilsētas 120 skolu bibliotēkām saistītus jautājumus. Publiskās bibliotēkas pakalpojumus skolām piedāvā īpaši sagatavoti darbinieki, kuri konsultē, kā arī piedāvā skolām informatīvus izdales materiālus. Kolēģi konsultē tādās jomās kā lasīšana un rakstpratība, krājumu attīstība un skolas bibliotēkas telpu izmantošana. Visi skolu bibliotekāri un skolotāji var lūgt palīdzību, izmantojot e-pastu vai tālruni. Materiālus, kurus skolas nevar atļauties nopirkt vai izmanto neregulāri, nosūta konkrētai skolas bibliotēkai vai klasei.

3.5.5. Bibliotēkas programmu un pakalpojumu publicitāte

Bibliotēku programmu un pakalpojumu popularizēšana ietver lietotāju informēšanu par bibliotēkas pakalpojumiem un to saskaņošanu ar lietotāju vajadzībām un vēlmēm. Skolas bibliotēkas piedāvātās programmas, pakalpojumi un infrastruktūra aktīvi popularizējami atbilstošām mērķgrupām, lai tās būtu informētas par bibliotēkas kā zināšanu apguves partnera, kā arī programmu, pakalpojumu un resursu nodrošinātāja lomu. Bibliotēkas pakalpojumu popularizēšanas mērķgrupas ir: skolas administrācija, struktūrvienību vadītāji, skolotāji, skolēni, kā arī vecāki. Svarīgi pielāgot komunikāciju skolas specifikai un dažādām mērķgrupām.

Skolas bibliotēkai jābūt pakalpojumu popularizēšanas plānam, kas izstrādāts sadarbībā ar skolas administrāciju un pedagogiem. Plānā iekļaujamie elementi: mērķi un uzdevumi (norādot, kā tie tiks sasniegti), novērtēšanas metodes, ar kurām tiks izvērtēti rīcības plāna rezultāti.

3.6. Skolas bibliotēkas vidējā līmeņa personāla funkcijas un kompetences

Skolas bibliotēkas vidējā līmeņa personāls (piemēram, bibliotekāru asistenti un citi vidējā līmeņa speciālisti) atskaitās bibliotekāram par paveikto un, sniedzot atbalstu administratīvo un tehnisko funkciju nodrošināšanā, ļauj vairāk laika veltīt bibliotekāro darbu veikšanai. Skolu bibliotēku vidējā līmeņa personālam jābūt ar izglītību un kompetencēm, kas nepieciešamas operatīvo rutīnas darbību veikšanai skolas bibliotēkā, piemēram, plauktošanai, bibliotēkas resursu izsniegšanas un apstrādes procesu un tehnisko pakalpojumu veikšanai, kas saistīti ar elektroniskās izsniegšanas un katalogizācijas pakalpojumiem, kā arī digitālo resursu pieejamības nodrošināšanu.

3.7. Skolas bibliotēkas brīvprātīgo funkcijas un kompetences

Brīvprātīgajiem nevajadzētu strādāt kā algoto bibliotēkas darbinieku aizstājējiem, bet veikt atbalsta funkcijas, pamatojoties uz līgumu, kas sniedz oficiālu pamatojumu viņu iesaistei skolas bibliotēkas aktivitātēs. Arī skolēni, veicot konkrēti definētus uzdevumus bibliotekāra uzraudzībā, var strādāt kā skolu bibliotēku brīvprātīgie. Brīvprātīgie no skolēnu vidus var būt vecāko klašu skolēni, kas izvēlēti, atsaucoties uz iepriekšējiem pieteikumiem un sagatavoti konkrētu uzdevumu veikšanai, piemēram, palīdzēt izvietot izstādes, sakārtot plauktos bibliotēkas materiālus, lasīt kopā ar jaunāko klašu skolēniem vai ieteikt grāmatas citiem skolēniem.

Piemērs. Mičiganā, ASV, pamatskolas struktūra – Bibliotēkas Vienība (*Library Squad*) – palīdz ikdienas darbu veikšanā, tādējādi nodrošinot sekmīgu bibliotēkas funkcionēšanu. Reizi nedēļā skolēni ievieto grāmatas plauktos, pieņem atpakaļ bērnudārza audzēkņiem izsniegtos izdevumus, dažkārt palīdz arī jaunieguvumu marķēšanā un svītrkodu piešķiršanā.

Piemērs. Romā, Itālijā, vidusskolu īpašajās programmās iesaistītie skolēni palīdz nodrošināt izstrādātajai stratēģijai atbilstošu bibliotēkas darbību, tādējādi veicinot gan bibliotēkas administrācijas, gan pašu skolēnu attīstību. Skolēni piedalījušies arī bibliotēkas atjaunošanā, uzlabojot savas sadarbības prasmes, veicinot interešu paplašināšanos un pašapziņas paaugstināšanos.

Piemērs. Ungārijā kopš 2012. gada vidusskolēniem obligāti jāveic brīvprātīgo darbs vietējās sabiedrības labā. Brīvprātīgo darbs veicams gan skolu, gan publiskajās bibliotēkās.

3.8. Ētikas standarti

Ikvienam skolas bibliotēkā strādājošajam, tajā skaitā brīvprātīgajiem, ir pienākums ievērot augstus ētikas standartus gan savstarpējās attiecībās, gan attiecībās ar visiem skolas kopienas locekļiem. Bibliotēkas pakalpojumu sniegšanā jāievēro bibliotēkas lietotāju tiesības un jācenšas izvairīties no neobjektivitātes, paužot savu personīgo attieksmi un uzskatus. Pret visiem bērniem, jauniešiem un pieaugušajiem, neatkarīgi no viņu spējām un sociālās izcelsmes, jāattiecas vienlīdzīgi: jāievēro viņu tiesības uz privātumu, kā arī tiesības apgūt zināšanas.

Ikvienam skolas bibliotēkā strādājošajam, tajā skaitā brīvprātīgajiem, jācenšas ievērot šādas vērtības: laba pārvaldība, pakalpojumu pieejamība, intelektuālā brīvība, rakstpratība un izglītība, vienlīdzīga piekļuve fiksētām zināšanām un informācijai, privātums un demokrātija. Galvenās pamatvērtības – vienlīdzīga piekļuve fiksētām zināšanām un informācijai un intelektuālā brīvība – ir ietvertas Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 19. pantā un *IFLA* pamatvērtībās (www.ifla.org/about/more).

Informācijas resursi

American Library Association. (2010) ALA/AASL Standards for Initial Preparation of School Librarians. Izgūts no: www.ala.org/aasl/education/ncate

CLEMI : Centre de liaison de l'enseignement et des médias d'information. (2013) Proposition pour un référentiel enseignant en éducation aux médias [Proposal for a Repository in Teaching Media Literacy]. Izgūts no: www.clemi.org/fichier/plug_download/29480/download_fichier_fr_referentiel_clemi_version2.pdf

Conseil supérieur de l'éducation aux médias. (2013) Les compétences en éducation aux medias : un enjeu éducatif majeur [Media Literacy Skills : a Major Educational Challenge]. Belgique : CSEM.

Gorman, M. (2000) Our Enduring Values : Librarianship in the 21st Century. Chicago : American Library Association.

International Federation of Library Associations. (2012) Professional Codes of Ethics for Librarians. Izgūts no: www.ifla.org/faife/professional-codes-of-ethics-for-librarians

International Federation of Library Associations. (2015) Indigenous Matters Special Interest Group. Izgūts no: www.ifla.org/indigenous-matters

International Federation of Library Associations. (2015) Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Queer/Questioning Users Special Interest Group. Izgūts no: www.ifla.org/lgbtq

International Federation of Library Associations. (2015) IFLA/UNESCO Multicultural Library Manifesto. Izgūts no: www.ifla.org/node/8976

Markless, S. (Ed.) (2009) The Innovative School Librarian : Thinking Outside the Box. London : Facet Publishing.

Ministère de l'éducation nationale. (2013) Référentiel de compétences des enseignants [Competency Framework for Teachers]. Bulletin officiel de l'éducation nationale, Nr.30, 25.07.2013.

National Forum on Information Literacy. (2014) Policy Statement on the Importance of Certified School Librarians. Izgūts no: <http://infolit.org/nfil-policy-statement-school-librarians>

Simpson, C. (2003) Ethics in School Librarianship : a Reader. Worthington, OH : Linworth.

Wilson, C., Grizzle, A., Tuazon, R., Akyempong, K., Cheung, C. K. (2012) Education aux médias et à l'information : programme de formation pour les enseignants [Media Education and Information : a Training Program for Teachers]. Paris : UNESCO.

4. nodaļa.

Skolas bibliotēkas fiziskie un digitālie resursi

“Bibliotēkas darbinieki nodrošina grāmatu un citu informācijas resursu pieejamību: gan daiļliteratūru un nozaru un uzziņu literatūru; gan iespiestos un elektroniskos resursus; gan uz vietas bibliotēkā, gan attālināti. Šie materiāli papildina mācību grāmatu un metodisko materiālu saturu.” Skolu bibliotēku manifests

4.1. Ievads

Skolas bibliotēkas fiziskie un digitālie resursi ietver bibliotēkas vidi, aprīkojumu, kā arī zināšanu apguvei paredzēto informācijas resursu krājumu. Tehnoloģijas aizvien vairāk atvieglo skolās bibliotēkas sasniedzamību gan skolā, gan kopienā, kā arī nodrošina 24/7 piekļuvi skolās bibliotēkas resursiem. Skolas bibliotēkas vide, aprīkojums un krājums pilnveidojami atbilstoši skolēnu un skolotāju mācīšanas un mācīšanās vajadzību izmaiņām.

4.2. Bibliotēkas vide

Skolas bibliotēkas funkcijas ir nozīmīgas, plānojot un iekārtojot jaunas skolu ēkas un renovējot esošās. Skolas bibliotēkas izglītojošajai lomai jāatspoguļojas tās vidē. Mūsdienās daudzas skolu bibliotēkas tiek veidotas kā “mācību koptelpas”, reaģējot uz lietotāju iesaistīšanos “līdzdalības kultūrā”, kura paplašina lietotāju lomu no informācijas patērētājiem uz informācijas radītājiem. Bibliotēka nodrošina gan tradicionālu mācību un studiju vidi, gan telpas un aprīkojumu informācijas produktu radīšanai.

4.2.1. Atrašanās vieta un telpa

Nav vispārēju standartu attiecībā uz skolas bibliotēkas telpu dizainu un lielumu, tomēr ir lietderīgi noteikt kritērijus, uz kuriem balstāmas plānošanas aplēses. Kopumā bibliotēkas resursos balstītu modeli pakāpeniski aizstāj uz skolēniem virzīts modelis. Skolu un akadēmiskās bibliotēkas bieži vien tiek projektētas kā mācību koptelpas.

Plānojot skolas bibliotēkas telpas, jāņem vērā šādi apsvērumi:

- centrālā atrašanās vieta vēlama pirmajā stāvā;
- pieejamība un tuvs novietojums mācību zonām;
- vismaz dažās bibliotēkas zonās jānovērš ārējo trokšņu dzirdamība;
- atbilstošs un pietiekams dabīgs un/vai mākslīgais apgaismojums;
- atbilstoša telpas temperatūra (gaisa kondicionēšana, apkure), kas nodrošina labus darba apstākļus visa gada garumā, kā arī standartiem atbilstoši apstākļi krājuma glabāšanai;
- atbilstošs aprīkojums bibliotēkas lietotājiem ar īpašām vajadzībām;
- atbilstoša telpu platība, kas nodrošina pietiekami daudz vietas grāmatu (daiļliteratūras, nozaru literatūras dažādos iesējumos), avīžu un žurnālu, nepublicēto resursu izvietošanai un uzglabāšanai, mācību zonām, lasīšanas zonām, datoru darbstacijām, izstāžu zonām, kā arī bibliotēkas personāla darba zonām;
- elastīgums, kas pieļauj daudzveidīgas aktivitātes un mācību satura un tehnoloģiju izmaiņas.

4.2.2. Telpas iekārtojums

Skolas bibliotēkā ir jānodrošina šādas funkcionālās zonas:

- uzziņu un pētniecības zona – telpa uzziņām, katalogiem, tiešsaistes darbstacijām, uzziņu materiāliem un pamatkrājumam, galdi mācībām un pētniecībai;
- neformālā lasīšanas zona – rakstpratību, mūžizglītību un lasītprieku rosinošām grāmatām un periodiskajiem izdevumiem;
- mācību zona – telpa ar sēdvietām, atbilstošām tehnoloģijām, vietu displejam, mazu un lielu grupu, kā arī visas klases formālām mācībām (parasti iesaka iekārtot darba vietas 10 procentiem no skolas kopējā skolēnu skaita);
- mediju producēšanas un grupu projektu zona – telpa individuālam darbam, grupām un klasēm (bieži sauc par “laboratorijām” vai koprades telpām, arī par meistarotājtelpām (*makerspaces*));
- administratīvā zona – resursu izniegšana, biroja telpas, telpas bibliotēkas materiālu apstrādei un aprīkojuma uzglabāšanai.

4.2.3. Fiziskā un digitālā piekļuve

Fiziskā un digitālā piekļuve bibliotēkai pēc iespējas jāpilnveido. Izmantojot tehnoloģijas, skolas bibliotēkas digitālo piekļuvi informācijas resursiem var nodrošināt visā skolā un ārpus tās telpām 24/7 režīmā. Ja personāla resursi ir ierobežoti, var apsvērt vai pārskatīt šim darbam sagatavotu skolēnu un pieaugušo brīvprātīgu iesaisti piekļuves nodrošināšanā.

4.3. Krājuma attīstība un pārvaldība

Skolas bibliotēkai jānodrošina piekļuve plašam fizisko un digitālo resursu klāstam, kas atbilst lietotāju vajadzībām, kā arī viņu vecumam, valodu prasmei un demogrāfiskajam stāvoklim. Lai nodrošinātu lietotājus ar jauniem un aktuāliem materiāliem, krājums pastāvīgi jāpilnveido. Krājuma attīstības politika definē krājuma komplektēšanas mērķi un profilu, kā arī piekļuves iespējas ārējiem resursiem, un palīdz nodrošināt plašu augstas kvalitātes resursu klāstu. Digitālie resursi, piemēram, e-grāmatas (daiļliteratūra, nozaru un uzziņu literatūra), datubāzes, tiešsaistes laikraksti un žurnāli, videospēles un multimedālie mācību materiāli kļūst par arvien būtiskāku bibliotēkas resursu daļu.

Līdzās krājumam, kas atbilst skolēnu mācību vajadzībām, skolas bibliotēkai jāiekļauj tās krājumā gan skolas bibliotēkas darbiniekiem, gan skolotājiem paredzēti profesionālie resursi (materiāli par izglītību, mācību priekšmetiem, jauniem mācīšanas/mācīšanās stiliem un metodēm), kā arī vecākiem un aprūpētājiem adresēts resursu klāsts.

Piemērs. Romā, Itālijā, pamatskolu bibliotēkās izveidots “Vecāku plaukts”, kurā pieejama informācija par bērnu psiholoģiju, izglītību un dažādām īpašām tēmām, piemēram, bērnu baiļu izpausmēm un pašapziņu.

4.3.1. Krājuma pārvaldības politika un kārtība

Krājuma pārvaldības politikas izstrādē skolas bibliotekārs sadarbojas ar skolas administrāciju un skolotājiem. Politikas izklāstam jābūt balstītam mācību saturā, kā arī konkrētās skolas kopienas vajadzībās un interesēs un jāatspoguļo ārpus skolas esošās sabiedrības daudzveidība.

Krājuma attīstības politikas izklāstā iekļaujami šādi elementi:

- *IFLA/UNESCO* Skolu bibliotēku manifestam atbilstošas skolas bibliotēkas misijas izklāsts;
- atzinumi par intelektuālo un informācijas brīvību;
- krājuma pārvaldības politikas mērķis un saistība ar mācību saturu un lietotāju nacionālo, etnisko, kultūras, valodas un vietējo identitāti;
- ilgtermiņa un īstermiņa mērķi saistībā ar resursu nodrošināšanu;
- atbildība par krājuma pārvaldības lēmumiem.

Krājuma attīstības politikā skaidri jādefinē, ka krājuma veidošana ir kopdarbs, un skolotājiem – mācību priekšmetu ekspertiem – ar vērtīgu zināšanu un skolēnu vajadzību pieredzi ir nozīmīga loma bibliotēkas krājuma veidošanā. Politikā norādāmas metodes resursu pārskatīšanai atbilstīgi intelektuālās brīvības principiem un bērnu tiesībām uz zināšanām; jānosaka arī skolas bibliotekāru daļēja vai pilnīga atbildība par piekļuves ierobežošanu materiāliem un resursiem.

Skolas bibliotēkas krājuma attīstības un pārvaldības kārtībai jābūt skaidri izklāstītai atsevišķā dokumentā vai krājuma pārvaldības politikas dokumenta pielikumā. Kārtībā jānosaka standarta procedūras resursu atlasēi, komplektēšanai, apstrādei, organizācijai (katalogizācija, klasifikācija, plauktošana) un resursu saglabāšanai, labošanai un krājuma tīrīšanai; jāiekļauj norādījumi gan par vietējo, gan starptautisko resursu iegādi, ieskaitot resursus, kuri atspoguļo skolas kopienas locekļu nacionālo, etnisko, kultūras, valodas un vietējo identitāti. Kārtībā jāsniedz arī skaidras norādes par strīdīgu (neviennozīmīgi uztveramu) materiālu pārskatīšanu.

Piemērs. Francijā skolas bibliotekāri komplektēšanas politiku veido atbilstoši 10 komplektēšanas politikas principiem, sadarbojoties ar skolas kopienas, ņemot vērā skolas mācību saturu un izglītojošās darbības virzienus. Skat. www.cndp.fr/savoirscdi/centre-de-ressources/fonds-documentaire-acquisition-traitement/les-10-commandements-dune-politique-dacquisition.html

4.3.2. Ar digitālajiem resursiem saistīti jautājumi

Skolas bibliotēka veic svarīgu informācijas sabiedrības piekļuves punkta funkciju. Tai jānodrošina pieejamība tādiem digitālajiem informācijas resursiem, kas atbilst mācību saturam, kā arī lietotāju interesēm. Jaunā, sociālo mediju nodrošinātā līdzdalības kultūra ir veicinājusi bibliotēkas lietotāja lomas paplašināšanos no informācijas patērētāja uz informācijas radītāju. Tā rezultātā skolu bibliotekāriem radusies nepieciešamība apsvērt koprades telpu veidošanu, kuras apgādātas ar datoriem un citām iekārtām, kas nepieciešamas praktiskām izglītojošām mācību aktivitātēm, tostarp informācijas produktu radīšanai (piemēram, video, blogi, aplādes, 3D projekti, plakāti, infografikas).

Pieaugošā digitālo resursu un interneta pieejamība liecina – lai veicinātu skolas bibliotēkas iekļaušanu plašākos koplietošanas tīklos, skolu bibliotēku krājumu katalogizēšana ir jāveic bibliotēku informācijas sistēmā atbilstoši apstiprinātiem starptautiskiem vai nacionāliem bibliogrāfiskiem standartiem. Daudzviet pasaulē skolu bibliotēkas ir ieguvējas, ja ir iekļautas vietējā vai reģionālā kopkatalogā. Šāda sadarbība paaugstina resursu atlasē, katalogizēšanas un apstrādes efektivitāti un kvalitāti, kā arī atvieglo resursu koordinēšanu efektīvākam rezultātam. Citviet skolu bibliotēku ieguvums ir konsorcijs vai valsts atbalsts, kas veicina dārgu komerciālu datubāzu un tiešsaistes uzziņu materiālu kopizmantošanu.

Piemērs. Albertā, Kanādā, Izglītības ministrija, izmantojot Tiešsaistes uzzīņu centru (*Online Reference Centre*), pilnībā finansē kvalitatīvu tiešsaistes informācijas resursu nodrošinājumu angļu un franču valodā visiem provinces skolēniem un skolotājiem. Skat. www.learnalberta.ca/OnlineReferenceCentre.aspx

Piemērs. Francijā viegli piekļūstamus un izmantojamus digitālos resursus skolēniem nodrošina vairāk nekā 300 rediģētu un indeksētu resursu platforma “Correlyce”.

Digitālo kolekciju pārvaldīšanas kritēriji ir līdzīgi iespiesto krājumu pārvaldībai. Tomēr izvērtējami daži īpaši apsvērumi:

- piekļuve – vai, izvēloties digitālo, nevis iespiesto vienību, piekļuves iespējas uzlabosies vai mazināsies?
- finansiālie un tehniskie jautājumi – vai ilgtermiņā digitālo vienību izmaksas nebūs augstākas saistībā ar licenču maksājumiem vai nomaiņu pret jauniem formātiem?
- juridiskie un licencēšanas jautājumi – vai autortiesību likumi vai licencēšanas noteikumi par digitālo materiālu izmantošanu neierobežo lietotāju skaitu, ārpiekļuvi vai lietotāja privātumu?
- drošība – kā tiks aizsargāta piekļuve resursiem?

4.3.3. Krājuma standarti

Apstākļos, kad skolas bibliotēkas krājumā ir daudz digitālo resursu, kuri pieejami tiešsaistē vai abonējot komerciālas datubāzes un licencētus uzzīņu materiālus, ir grūti izstrādāt un piemērot tradicionālus skolas bibliotēkas krājuma standartus. Neskatoties uz to, vai ir pieejami nacionālie vai vietējie krājuma standarti, lēmumiem par krājuma attīstību jābalstās uz mācību saturu un mācību metodēm.

Lai dažāda vecuma, ar dažādām spējām, mācīšanās stiliem un sagatavotību apveltītiem lietotājiem nodrošinātu piekļuvi resursiem, nepieciešams līdzsvarots aktuālu un piemērotu vienību krājums. Krājumam jāpapildina skolas mācību saturs ar informācijas resursiem fiziskā vai digitālā formā. Turklāt skolas bibliotēkā būtu jāiegādājas materiāli arī izklaidei, piemēram, populāri jauniešu romāni, mūzika, datorspeles, filmas, žurnāli, komiksi un plakāti. Šie materiāli jāizvēlas sadarbībā ar skolēniem, lai nodrošinātu materiālu atbilstību viņu interesēm un kultūras limenim.

Piemērs. Dienvidkarolīnas Izglītības departaments, ASV, 2012. gadā sagatavoja krājuma attīstības standartus. Atbilstoši vienību skaitam uz vienu skolēnu krājums tiek novērtēts par “riskā” (11 vienības), “pamata” (13 vienības) vai “parauga” (15 vienības) krājumu. Procentuāli daiļliteratūras un nozaru literatūras vienību skaits krājumā var atšķirties atkarībā no klašu aptvēruma un konkrētiem rakstpratības projektiem vai vajadzībām.

4.3.4. Resursu koplietošana

Skolu bibliotēkām jāveicina savu klientu piekļuve bibliotēkas resursiem, izmantojot starpbibliotēku abonementu un resursu koplietošanu. Taču, tā kā daudzās skolu bibliotēkās tas nav tradicionāls darba virziens, resursu koplietošana nav plaši izplatīta. Starpbibliotēku abonementu un resursu koplietošanu ir vieglāk organizēt, ja skolu bibliotēkas ir iekļautas kopkatalogā vai koppelkļuvē datubāzēm un digitāliem uzzīņu materiāliem.

Piemērs. Vičencā, Itālijā, 26 vidusskolu bibliotēkas, 15 vispārīzglītojošās skolas (pamatskolas un zemākā posma vidusskolas) un divi privāti partneri (fonds un firma) ir izveidojuši resursu un programmatūras koplietošanas tīkla un starpbibliotēku abonementa pakalpojumus. Skat. www.rbsvicenza.org/index.php?screen=news&loc=S&osc=news&orderby=Autore

Piemērs. Portugālē skolu un publiskās bibliotēkas saslēgtas kopējā tīklā ar kopēju katalogizēšanas un automātiskās vadības sistēmu. Skat. www.rbe.mec.pt/np4/home

Piemērs. Nīderlandē skolu bibliotēkas atrodas skolas centrā. Skolas bibliotēka ir neatņemams, kompakts un iekļaujošs zināšanu centrs, kurš atrodas kopienas izglītības pakalpojumu (piemēram, bērnudārza un pamatskolas, sporta zāļu) krustpunktā. Skat. www.bredeschool.nl/home.html

Informācijas resursi

Bon, I., Cranfield, A., Latimer, K. (Eds.) (2011) *Designing Library Space for Children*. Berlin/Munich : De Gruyter Saur. (IFLA Publications ; Nr. 154.)

Dewe, M. (2007) *Ideas and Designs : Creating the Environment for the Primary School Library*. Swindon, UK : School Library Association.

Dubber, G., Lemaire, K. (2007) *Visionary Spaces : Designing and Planning a Secondary School Library*. Swindon, UK : School Library Association .

Durpaire, J-L. (2004) *Politique d'acquisition in Les politiques documentaires des Etablissements scolaires [The Acquisition Policy within a School's Policy]*. Paris : Inspection Generale de l'Education Nationale. P. 34–36.

La Marca, S. (Ed.) (2007) *Rethink! Ideas for Inspiring School Library Design*. Carlton, Victoria, Australia : School Library Association of Victoria.

Landelijk Steunpunt Brede Scholen. (2013) *Verschijningsvormen Brede Scholen 2013 [Examples of Community Schools 2013]*. 2nd ed. Den Haag, Netherlands : Bredeschool.nl. Izgūts no: www.bredeschool.nl/fileadmin/PDF/2013/2013-05-28__13_170_LSBS_gew_herdruk_brochure_Verschijningvormen_4.pdf

Latimer, K., Niegaard, H. (2007) *IFLA Library Building Guidelines : Developments and Reflections*. Munich : K.G. Saur.

Loertscher, D., Koechlin, C., Zwann, S., Rosenfield, E. (2011) *The New Learning Commons : Where the Learners Win!* 2nd ed. Clearfield, UT : Learning Commons Press.

Marquardt, L. (2013) *La biblioteca scolastica, ambiente e bene comune per l'apprendimento [School Libraries, Learning Environments and Commons]*. In M. Vivarelli (Ed.). *Lo spazio della biblioteca... [The Library Space...]*. Milano : Editrice Bibliografica. [See Chapter 4.6, p. 299–334, and case study p. 400–401].

Molina, J., Ducournau, J. (2006) *Les 10 commandements d'une politique d'acquisition [The 10 Commandments of an Acquisition Policy]*. Izgūts no: www.cndp.fr/savoirscdi/metier.html

OSLA (Ontario School Library Association). (2010) *Together for Learning : School Libraries and the Emergence of the Learning Commons. A Vision for the 21st Century*. Toronto, Canada :

OSLA, 2010. Izgūts no: www.accessola.com/data/6/rec_docs/677_olatgetherforlearning.pdf

Pavey, S. (2014) Mobile Technology and the School Library. Swindon, UK : School Library Association.

Preddy, L. B. (2013) School Library Makerspaces : Grades 6-12. Westport, CT : Libraries Unlimited.

South Carolina Department of Education. (2012) South Carolina Standards for School Library Resource Collections. Columbia : SCDE. Izgūts no: http://ed.sc.gov/agency/programs-services/36/documents/Standards_School_Library_Resource_Collections.pdf

5. nodaļa.

Skolas bibliotēkas programmas un aktivitātes

“Skolas bibliotēka ir neatņemama izglītības procesa sastāvdaļa.”

Skolu bibliotēku manifest

5.1. Ievads

Lai gūtu panākumus izglītojošās funkcijas veikšanā, skolas bibliotēkai aktīvi jāiesaista izglītības kopiena, izmantojot kvalitatīvi izstrādātas izglītības un pakalpojumu programmas. Skolas bibliotēkas piedāvāto programmu un aktivitāšu klāsts dažādās pasaules daļās ir atšķirīgs, to nosaka nepieciešamība šīs programmas un aktivitātes saskaņot ar skolas un plašākas sabiedrības mērķiem (skat. 3.5.4. iedaļu Kopienas iesaistīšana).

Arī skolu bibliotēku programmas un aktivitātes raksturojošā terminoloģija pasaulē ir atšķirīga. Piemēram, entuziastisku un prasmīgu lasītāju pilnveides process tiek apzīmēts kā “lasīšanas veicināšana”, “plaša mēroga lasīšana”, “brīva labprātīga lasīšana”, “lasīšana atpūtas vai brīvā laikā” vai “lasīšana savam priekam”. Lai kā to formulē, motivētu lasītāju iesaiste ir svarīgs skolu bibliotēku programmu un aktivitāšu aspekts visā pasaulē.

Piemērs. Gadskārtējais lasīšanas maratons (*Readathon*) Namībijā veicina lasīšanas kultūru, nodrošinot bērnus ar stāstiem viņu kopienas valodā (Namībijā ir 13 rakstu valodas), un kalpo kā stimuls publicēt bērnu grāmatas skolām un bibliotēkām šo kopienu valodās.

Vēl kāds diskutējams terminoloģijas jautājums saistīts ar informācijas izmantošanu. Darbības, ko agrāk sauca par “lietotāju apmācību” (*bibliographic instruction* – instruēšana par bibliotēkas resursu un sistēmu izmantošanu) un “lietotāju izglītošana” (jebkurš līdzeklis, kuru izmanto, lai palīdzētu lietotājiem izprast bibliotēku un tās pakalpojumus), tagad biežāk dēvē par “informācijpratību” un “izziņas procesu”. Gadu gaitā ir mainījies priekšstats par to, kas tiek uzskatīts par paraugu bibliotēkmācībā: avotos balstīta pieeja 1960. un 1970. gados; ceļlauža (*pathfinder*) pieeja 1980. gados; procesā balstīta pieeja, sākot ar 1990. gadiem (Kuhlthau, 2004). Procesā balstīta pieeja akcentē skatījumu uz informāciju un informācijas izmantošanu no problēmrisināšanas viedokļa. Tas nenozīmē pilnīgi atteikties no iepriekšējām pieejām, piemēram, zināšanām par rīkiem, avotiem un meklēšanas stratēģijām, bet akcentē viedokli, ka šīs zināšanas vislabāk tiek attīstītas, īstenojot izziņas procesu domāšanas metožu apguves un problēmrisināšanas aspektā.

5.2. Programmas un aktivitātes

Skolas bibliotēka ir būtiska mācīšanas un zināšanu apguves sastāvdaļa, tā sniedz ieguldījumu skolas sociālo mērķu sasniegšanā, piemēram, skolēnu iesaistē, atšķirīgu izglītojamo iekļaušanā un attiecību veidošanā ar plašāku sabiedrību. Skolas bibliotēkas mērķi jāsaskaņo ar skolas mērķiem, piemēram, mācību saturā balstītas mācīšanās nodrošināšana, rakstpratības un pilsoniskuma veicināšana. Tas, cik lielā mērā skolas bibliotēka var palīdzēt sasniegt skolas mērķus, atkarīgs no skolas bibliotēkas rīcībā esošajiem resursiem, t. sk. personāla.

Piemērs. Ungārijā daudzi skolēni mācās pilsētās, bet dzīvo netālu esošajos ciemos, tāpēc regulāri pārvietojas starp skolu un mājām. Sabiedriskā transporta ierobežojumu dēļ skolēniem jāpavada laiks, gaidot pirms skolas nodarbībām vai pēc tām. Daudzas skolu bibliotēkas reaģē uz šo situāciju, pagarinot savu darba laiku pirms nodarbību sākuma un pēc tām. Rezultātā skolēni var pavadīt laiku drošā izglītības un kultūras iestādē. Tas dod arī iespēju stiprināt kontaktus starp skolotājiem, bibliotekāriem un skolēniem.

Pakalpojumi un citas darbības jāplāno kvalificētam skolas bibliotekāram, strādājot ciešā sadarbībā ar skolas direktoru vai tā vietnieku, struktūrvienību vadītājiem un citiem skolas izglītības speciālistiem, skolotājiem, atbalsta personālu un skolēniem. Uzlabojumi skolēnu sasniegumos, par kuriem pieejama informācija zinātniskajā literatūrā, nav panākami bez kvalificēta un kompetenta skolas bibliotekāra, kurš izvēlas atbilstošus mācību un citus informācijas resursus un sadarbojas ar skolotājiem, lai izstrādātu šajos resursos balstītas mācību programmas.

Kvalificēta skolas bibliotekāra izglītojošā darbība jākoncentrē uz šādām pamatdarbībām:

- rakstpratības un lasīšanas veicināšana;
- medijpratība un informācijpratība (piemēram, informacionālās prasmes, informacionālās kompetences, informacionālā veiklība, medijpratība, transpratība, transmedijpratība);
- izziņas procesā balstīta mācīšanās (piemēram, problēmrisinājumos balstīta mācīšanās, kritiskā domāšana);
- tehnoloģiju integrācija;
- skolotāju profesionālā pilnveide;
- literatūras un kultūras procesu izpratne.

Ar skolu bibliotēku pamatdarbību saistītie pētījumi nosaka tās darbības pamatprincipus. Skolas bibliotēkas galvenās aktivitātes atkarīgas no kopējām skolas programmām un prioritātēm un ir skaidri jāatspoguļo skolas bibliotēkas ieguldījums mācību rezultātu sasniegšanā.

5.3. Rakstpratības un lasīšanas veicināšana

Skolas bibliotēka atbalsta skolēnu rakstpratību un veicina lasīšanu. Pētījumi liecina, ka pastāv tieša saikne starp lasītprasmes līmeni un mācīšanās rezultātiem, un ka iespēja piekļūt kvalitatīvai lasāmvielai ir galvenais faktors entuziastisku un prasmīgu lasītāju audzināšanā (Krashen, 2004). Skolu bibliotekāriem jābūt pragmatiskiem un elastīgiem lasāmvielas nodrošināšanā, atbalstot lasītāju vēlmes un atzīstot viņu individuālās tiesības izvēlēties lasāmvielu. Skolēni, kuriem tiek dota iespēja pašiem izvēlēties lasāmvielu, laika gaitā uzrāda labākus mācību rezultātus. Individuāli atlasīta lasāmviela paplašina vārdu krājumu, uzlabo gramatikas zināšanas, rakstu un mutvārdu valodas prasmes. Apgūstot otro valodu, uzlabojas skolēnu valodas veiklība un izpratne, tomēr ar nosacījumu, ja ir pieejamas kvalitatīvas grāmatas attiecīgajā valodā. Lasītājiem, kam ir pieeja alternatīvai lasāmvielai, piemēram, klausāmgrāmatām, ir labākas lasīšanas prasmes un pozitīvāka attieksme pret lasīšanu.

Skolēniem ar lasīšanas traucējumiem nepieciešama alternatīva lasāmviela, bet atsevišķos gadījumos var būt nepieciešamas īpašas lasīšanas palīgierīces. Skolas bibliotekāram jāsadarbojas ar speciālās izglītības pedagogiem, lai iespējami atbalstītu šo skolēnu lasīšanas vajadzības. Vietējo un valsts standartu ievērošanas nolūkā skolas bibliotekāram jāsniedz atbalsts skolotājiem lasīšanas veicināšanā (piemēram, palīdzot izstrādāt grāmatu sarakstus lasīšanas projektiem un valsts valodas standartu atbalstīšanai).

Skolas bibliotēkai jānodrošina estētiska un rosinoša vide, kurā ir dažāda veida iespēstie un digitālie materiāli un tiek piedāvāts plašu aktivitāšu klāsts no klusās lasīšanas līdz grupu diskusijām un radošajam darbam. Skolas bibliotēkām jānodrošina pēc iespējas liberālāka izsniegšanas politika un iespēju robežās jāizvairās no soda naudas un citu sodu piemērošanas par novēlotu resursu atdošanu un pazaudētiem materiāliem.

Rakstpratībā balstītas aktivitātes lasīšanas un mediju izmantošanas veicināšanai ietver sociālos, kultūras, kā arī kognitīvos mācību aspektus. Jācenšas, lai skolas bibliotēkas krājumā tiktu iekļauti gan vietējā, gan starptautiskā mērogā sagatavoti materiāli, kuros atspoguļota skolas kopienas locekļu nacionālā, kultūras un etniskā identitāte. Skolas bibliotēkām jāuzņemas vadošā loma, lai nodrošinātu skolēniem iespēju gan klasē, gan bibliotēkā pašiem izvēlēties materiālus lasīšanai, diskutēt un dalīties ar pārējiem izlasītājā. Jaunie daiļliteratūras un nozaru literatūras izdevumi popularizējami gan skolotāju, gan skolēnu vidū, izmantojot sarunas par grāmatām, izstādes, kā arī ievietojot informāciju bibliotēkas tīmekļvietnē. Lai paplašinātu informētību par rakstpratību un lasīšanu, bibliotēkā vai skolā var organizēt īpašus pasākumus, piemēram, izstādes, tikšanās ar autoriem un starptautiskās rakstpratības dienas. Šie īpašie pasākumi rosina arī vecāku iesaisti skolas norisēs. Vecāki var piedalīties savu bērnu rakstpratības attīstībā, iesaistoties arī mājas lasīšanas un skaļās lasīšanas programmās.

Piemērs. Tīmekļvietne “Babelio Challenge” Francijā veicina lasīšanu un popularizē bērnu literatūru, izmantojot literāro sociālo tīklu. Skat. www.babelio.com

Piemērs. Apvienotajā Karalistē, ieviešot Licencētā bibliotēku un informācijas speciālistu institūta (*Chartered Institute of Library and Information Professionals, CILIP*) Kārnegija un Keitas Grīnvejas Medaļas (*Carnegie and Kate Greenaway Medals*), ir iedibināts vispārāzīts ēnošanas projekts, kas veicina lasīšanas aktivitātes saistībā ar ikgadējām balvām nominētām grāmatām visā Lielbritānijā. Skat. www.carnegiegreenaway.org.uk/shadowingsite/index.php

Piemērs. “Xanadu” projekts Itālijā, kuru 2004. gadā dibinājusi Hamelinas Kultūras asociācija un koordinē “Sala Borsa” bibliotēka Boloņā, ir adresēts dažādu Itālijas reģionu vidusskolēniem (13–16 gadu vecuma grupai), agrāk tāds bija arī jaunāku klašu skolēniem (12–13 gadu vecuma grupai). Projekta darbības ietvaros paredzēts veicināt refleksiīvo un kritisko domāšanu, tīklošanu un izpratni par grāmatām, komiksiem, filmām un mūziku. Skat. www.bibliotecasalaborsa.it/ragazzi/xanadu2014/biblio.php

5.4. Medijpratības un informācijpratības mācīšana

Skolas bibliotēkas uzdevums ir izglītēt skolēnus, lai viņi nepārtraukti mainīgajā pasaulē prastu atrast informāciju, kā arī izmantotu to atbildīgi un ētiski. 2007. gada UNESCO dokuments “Understanding Information Literacy : a Primer” (Izprotot informācijpratību : pamati), ko politikas veidotāju vajadzībām sagatavojis Forests Vudijš Hortons, juniors (*Forest Woody Horton, Jr.*), ir noderīgs pārskats par jēdzieniem un definīcijām, kas saistīti ar informācijpratību un tās lomu formālajā un neformālajā izglītībā. UNESCO popularizē arī jēdzienu “medijpratība un informācijpratība” (*media and information literacy, MIL*), norādot, cik svarīgi ir atzīt mediju un informācijas avotu nozīmi gan personīgajā dzīvē, gan demokrātiskā sabiedrībā kopumā. 2011. gadā publicētais UNESCO dokuments “Media and Information Literacy Curriculum for Teachers” (Medijpratības un informācijpratības programma skolotājiem) skaidro, kāpēc

medijpratība un informācijpratība būtu jāapskata vienkopus. Šīs mācību programmas ir vērstas uz trim mācīšanas un zināšanu apguves jomām:

- 1) zināšanām un izpratni par medijiem un informāciju līdzdalībai demokrātiskos un sociālos procesos;
- 2) mediju tekstu un informācijas avotu izvērtēšanu (īpašu uzmanību pievēršot to veidotājam, adresātam un vēstījumam);
- 3) mediju un informācijas produktu ražošanu un izmantošanu.

Skolu bibliotekāri piekrīt viedoklim, ka ir svarīgi izveidot sistemātisku pamatu mediju un informācijas prasmju mācīšanai, un sadarbībā ar skolotājiem dot ieguldījumu skolēnu prasmju uzlabošanā. Medijpratības un informācijpratības mācību programmu mērķis ir veidot skolēnus par atbildīgiem un ētiskiem sabiedrības locekļiem. Informācijpratīgiem skolēniem jābūt kompetentiem izglītojamajiem, kuri paši spēj pieņemt lēmumus. Viņiem jāapzinās savas informacionālās vajadzības un aktīvi jāiesaistās ideju pasaulē, kā arī jāpauž pārliecību par savu prasmi risināt problēmas un jāprot atrast atbilstošu un ticamu informāciju. Skolēniem jāspēj pārvaldīt informācijas piekļuvei nepieciešamos tehnoloģiju rīkus un jāprot informēt par apgūto. Viņiem jābūt brīvi rīkoties situācijās, kad ir iespējamas vairākas atbildes, kā arī tad, ja atbildes nav vispār. Turklāt skolēniem jāievēro augsti individuālās darbības rezultātu standarti un jārada iespējami kvalitatīvi produkti. Informācijpratīgiem skolēniem jābūt elastīgiem, jāspēj pielāgoties pārmaiņām un darboties gan individuāli, gan grupās.

Piemērs. Francijā skolēnus izglīto atbildīgā interneta lietošanā.
Skat. <http://eduscol.education.fr/internet-responsable>

Piemērs. Mācību kursi skolu bibliotekāriem Francijā saistīti ar medijpratībā un informācijpratībā balstītu mācību īstenošanas kritērijiem.
Skat. http://media.eduscol.education.fr/file/Pacifi/85/4/Reperes_Pacifi_157854.pdf

5.5. Izziņas procesā balstīti mācīšanās modeļi

Daudzas valstis, pašvaldības un skolu bibliotēkas izstrādājušas ļoti veiksmīgus mācību modeļus, kas attīsta medijpratības un informācijpratības prasmes pētniecisku projektu veikšanā. Lai radītu izziņas procesā balstītus mācīšanās modeļus, nepieciešama daudzu gadu pētniecība, pilnveide un praktiski eksperimenti. Skolām, kuras neizmanto savas izglītības pārvaldes ieteiktu modeli, nevajadzētu mēģināt attīstīt savus modeļus, bet izvēlēties modeli, kas visciešāk saskan ar skolas mācību programmas mērķiem un rezultātiem. Izziņas procesā balstītu mācīšanās modeļu piemēri apkopoti C pielikumā.

Izziņas procesā balstītos mācīšanās modeļos parasti izmanto uz procesu vērstu pieeju, lai nodrošinātu skolēnus ar visās satura jomās, kā arī no teorijas uz reālo dzīvi pārnesamu mācību procesu. Šo modeļu pamatkonceptijas:

- skolēns interpretē informāciju;
- izmantojot uz procesu vērstu pieeju, skolēns rada kvalitatīvu produktu;
- skolēns iemācās strādāt gan patstāvīgi, gan grupā;
- skolēns atbildīgi un atbilstoši ētikas principiem izmanto informāciju un informācijas tehnoloģijas.

Izziņas procesā balstīti mācīšanās modeļi ietver šādas izziņas un mūžizglītības pamatprasmes: plānošana, informācijas apzināšana un vākšana, atlase un organizēšana, apstrāde, reprezentēšana, koplietošana un novērtēšana. Procesos balstīti mācību modeļi uzlabo arī pašizglītošanās un sadarbības prasmes. Šīs prasmes vislabāk attīstīt pakāpeniski, mācību priekšmetu kontekstā, saskaņā ar mācību saturā iekļautajām tēmām un problēmām.

Plānošanas prasmes ir būtiskas jebkura pētnieciska darba, uzdevuma, projekta, esejas vai tēmas īstenošanai. Izziņas procesa sākumposmā plānošanas darbības ietver atbilstošu jautājumu izstrādi, paredzamo resursu un iespējamo informācijas meklēšanas stratēģiju identificēšanu un saprātīga laika grafika izveidi. Izziņas procesā, reaģējot uz negaidītiem izaicinājumiem un šķēršļiem, skolēni savus plānus mēdz koriģēt.

Informācijas apzināšanas un vākšanas prasmes informācijas meklēšanā ir būtiskas. Šīs prasmes ietver izpratni par alfabētisko un skaitlisko pēctecību, dažādu stratēģiju izmantošanu informācijas meklēšanai datubāzēs un internetā, kā arī priekšmetu rādītāju un uzziņu avotu izmantošanu. Apkopojot informāciju, avotu izpētē var būt nepieciešamība iekļaut papildu metodes – aptaujas, intervijas, eksperimentus un novērošanu.

Atlases un organizēšanas prasmēm nepieciešama kritiskā un vērtējošā domāšana. Atlase nozīmē tādas informācijas atrašanu, kas ir būtiska un noderīga pētījuma mērķim. Tādu kritēriju kā autoritatīvitate, pilnīgums, savlaicīgums, precizitate un viedoklis piemērošana palīdz skolēnam pieņemt apzinātus un ētiskus lēmumus atrastās informācijas izvērtēšanā.

Informācijas apstrāde ietver izpratnes veidošanu, izmantojot prasmī integrēt informāciju no dažādiem avotiem, veikt secinājumus un slēdzienus un saistīt tos ar iepriekš gūtajām zināšanām. Ar šīm prasmēm skolēni pilnveido izpratni par savāko informāciju, transformējot to savās personīgajās zināšanās.

Informācijas attēlojums un kopīga izmantošana ietver kvalitatīvu produktu radīšanu, kuros skaidri un saprotami atspoguļotas idejas, izvirzītie mērķi un kritēriji, kā arī apliecinātas prasmes efektīvu prezentāciju veidošanā.

Prasmju novērtēšana ietver gan izziņas procesa, gan produkta izvērtēšanu. Skolēniem jāspēj kritiski izvērtēt savus centienus un sasniegumus. Viņiem jāprot saistīt savu darba rezultātu ar sākotnējo ieceri un noteikt ne vien to, vai ir sasniegts izvirzītais mērķis, bet arī sava mācību projekta stiprās un vājās puses un pārdomāt turpmākos nepieciešamos uzlabojumus.

Pašizglītošanās prasmes mūžizglītībā ir ļoti nozīmīgas. Izziņas procesā skolēniem jāpievērš uzmanība domāšanai un izziņai un jāizmanto iegūtās zināšanas, lai izvirzītu mācību mērķus un gūtu panākumus to sasniegšanā. Ar labām pašizglītošanās prasmēm apveltīti audzēkņi spēj izmantot mediju avotus informācijas gūšanai un personiskām vajadzībām, meklēt atbildes uz jautājumiem, apsvērt alternatīvas iespējas un izvērtēt atšķirīgus viedokļus. Skolēni atzīst, ka informācija, informācijas avoti un bibliotēkas ir viens vesels, un vienmēr var rēķināties ar bibliotēkas atbalstu.

Skolēniem, strādājot grupās un izmantojot atšķirīgus resursus un tehnoloģijas, tiek attīstītas **sadarbības prasmes**. Audzēkņi mācās aizstāvēt savu viedokli, kā arī konstruktīvi kritizēt citu atzinumus. Viņi akceptē dažādas idejas un respektē citu cilvēku pieredzi un mācīšanās stilu. Sadarbības laikā veidojas projekti, kuri atspoguļo individu atšķirīgos uzskatus un veicina individuālu uzdevumu sintēzi.

Procesu pieeja izziņā balstītai zināšanu apguvei no informācijas apzināšanas virzās uz informācijas izmantošanu, no atbildēšanas uz konkrētu jautājumu – uz pamatojuma meklēšanu tēmai kopumā. Tādējādi tiek izvērtēta gan informācijas meklēšanas norise, gan arī meklēšanas rezultāts, kā arī kļūst saprotams sarežģītais “mācīšanās no informācijas” process. Informācijas apguve nav rutīnas vai standartizēts uzdevums, tā ietver gan emocionālo, gan kognitīvo jomu.

Izmantojot procesu pieeju izziņā balstītai zināšanu apguvei, skolu bibliotekāri un skolotāji, neatkarīgi no bibliotēkas lieluma, krājuma un tehnoloģijām, saskaras ar jau zināmo pamatjautājumu – kā ietekmēt, virzīt un motivēt mācīšanos, izmantojot atklāsmes procesu, kas veicina zinātkāri un patiku mācīties. Procesos balstītos modeļos pausts uzskats, ka izziņā balstīta mācīšanās sniedz skolēniem iespēju gūt atklāsmes pieredzi un sekmēt personīgo izaugsmi. Efektīvu skolēna mācīšanos, izmantojot izziņas procesu, raksturo izpēte un riska uzņemšanās, zinātkāre un motivācija, kritiska un radoša domāšana, kā arī sasaiste ar reālās dzīves situācijām.

Procesā balstīti modeļi pamatojas uz teoriju, kā arī pedagogijas un bibliotēku un informācijas zinātņu jomu pētniecību. No pedagogijas jomas pārņemama mācīšanās teorija, bet no bibliotēku un informācijas zinātņu jomām – informācijas meklēšanas uzvedības teorija. Piemēram, pedagogijā zināms fakts, ka audzēkņi atkarībā no viņu kognitīvās attīstības un iepriekšējām zināšanām un pieredzes atšķiras ar abstrakcijas līmeni, uz kādu viņi spēj fokusēties. No pedagogijas pazīstams arī konstruktīvisma koncepts attiecībā uz audzēkņiem, kuri aktīvi uzkrāj zināšanas, un audzēkņiem, kuri informācijas izmantošanas procesā to analizē, maina viedokli un piedzīvo izmaiņas savās sajūtās. No bibliotēku un informācijas zinātnes jomas pārmantotas zināšanas, ka informācijas lietotāji pilnveidojas, jautājumu detalizācijas pakāpei mainoties no neskaidriem informacionālo vajadzību jēdzieniem līdz skaidri definētām vajadzībām vai jautājumiem, un ka meklēšanas procesā lietotāji ir veiksmīgāki gadījumos, kad tiem ir reāla izpratne par informācijas sistēmām un informacionālo nodrošinājumu.

Līdzīgi citām skolas mācību programmām izziņas procesā balstītas mācību aktivitātes jāplāno tā, lai veicinātu skolēnu izglītošanās procesa attīstību un nepārtrauktību. Tas nozīmē, ka prasmes jāievieš pakāpeniski pa posmiem un līmeņiem. Skolas bibliotekāram jāuzņemas vadošā loma, lai nodrošinātu sistemātisku un nepārtrauktu izziņas procesa attīstību medijpratības un informācijpratības prasmju apguvē.

Ja vietējā vai valsts mērogā nav izstrādāts izziņas procesā balstīts mācīšanas un mācīšanās modelis, skolas bibliotekāram piemērota modeļa izvēlē jāsadarbojas ar skolotājiem un skolas administrāciju. Skolotāji un skolēni var pielāgot izvēlēto modeli skolas mērķiem un vietējām vajadzībām, tomēr, to darot, jāievēro piesardzība. Veicot pielāgojumus bez dziļas izpratnes par modeļa teorētisko pamatojumu, var samazināties tā efektivitāte.

Piemērs. Upsalā, Zviedrijā, vidusskolēni uzsāk savus izziņas procesā balstītos projektus, izlasot antiutopisku romānu. Romāns tiek apspriests grupās. Skolēni koncentrē savu individuālo izziņas procesu uz grāmatas tematiku, piemēram, privātums, globālā sasīlšana vai slimības. Vispirms viņi meklē vispārīgu informāciju, pēc tam – padziļinātu, lai formulētu individuāli pētāmo jautājumu loku (sākot ar vispārīgiem jautājumiem līdz konkrētai kāda jautājuma izpētei, piemēram, kā iespējams kontrolēt cilvēkus ar viedtālrunu palīdzību). Projekta galaprodukts ir eksāmenam sagatavota eseja, kas tapusi, izmantojot katra skolēna apkopotos materiālus.

5.6. Tehnoloģiju integrācija

Pētījumi par skolu bibliotēkām pierāda bibliotēkas nozīmīgumu tehnoloģiskās infrastruktūras un rīku nodrošinājumā un zināšanu sniegšanā par informācijas tehnoloģiju izmantošanu. Tehnoloģijas palīdz paplašināt bibliotēkas un tās resursu sasniedzamību klasēs un ārpus tām. Skolu bibliotekāri palīdz skolēniem apgūt interneta resursu izmantošanai nepieciešamās tiešsaistes meklēšanas stratēģijas, kā arī datubāzes un digitālos jaunrades rīkus. Skolu bibliotekāri strādā sadarbībā ar skolas informācijas tehnoloģiju speciālistiem (ja skolā pastāv šāds amats), lai nodrošinātu, ka abiem amatiem atbilstošās funkcijas tiek skaidri definētas un nav nepilnību vai dublēšanās skolotājiem un skolēniem paredzēto tehnoloģiju pakalpojumos un programmās.

5.7. Skolotāju profesionālā pilnveide

Skolas bibliotēka atbalsta skolotājus, nodrošinot pedagogu profesionālo pilnveidi, īpaši saistībā ar jauniem materiāliem un tehnoloģijām, jaunām mācību programmām un stratēģijām. Skolas bibliotekārs dažādos veidos atbalsta neformālo profesionālo izaugsmi, kā koleģiāls partneris līdzdarbojoties mācīšanas procesā:

- nodrošinot skolotājus ar resursiem, kas paplašina viņu priekšmeta zināšanas vai pilnveido mācīšanas metodiku;
- nodrošinot resursus dažādu izvērtēšanas un novērtēšanas stratēģiju īstenošanai;
- strādājot kā partneris klasē un/vai bibliotēkā veicamo uzdevumu plānošanā;
- izmantojot bibliotēku kā piekļuves punktu plašākam resursu kopumam ar starpbibliotēku abonementa, kā arī personīgo kontaktu un digitālo tīklu starpniecību.

5.8. Skolas bibliotekāra izglītojošā loma

Lai skolēniem nodrošinātu optimālu mācību pieredzi, kvalificēts skolas bibliotekārs saskaņo savas darbības ar kolēģiem – pedagogiem. Ideāli, ja skolas bibliotekārs māca kopā ar citiem skolotājiem un katrs izglītojošās komandas biedrs sniedz savu ieguldījumu noteiktu kompetenču jomu attīstību veicinošu mācīšanas un mācīšanās aktivitāšu izstrādāšanā un īstenošanā.

Tālāk raksturotas četras uz sadarbību balstītas mācīšanas pieejas, kurās skolu bibliotekāri un skolotāji var strādāt kopīgi:

- 1) **atbalstoša mācīšana** – viens no pedagogiem uzņemas vadošo izglītojošo lomu, bet otrs tīkmēr novēro izglītojamos, lai pēc nepieciešamības sniegtu personīgu atbalstu; šo pieeju varētu nosaukt par “viens māca/otrs vēro klasi”;
- 2) **paralēla mācīšana** – divi vai vairāki pedagogi vienlaicīgi strādā ar dažādām izglītojamo grupām dažādās klases vai bibliotēkas vietās; šo pieeju varētu saukt par “pozicionālo mācīšanu” (*station teaching*);
- 3) **papildinoša mācīšana** – viens pedagogs dara kaut ko, kas papildina otra pedagoga(-u) veikumu, piemēram, viens pedagogs varētu pārfrāzēt otra teikto vai palīdzēt attīstīt konspektēšanas prasmes;
- 4) **mācīšana grupā** – divi vai vairāki pedagogi, uzņemoties vienlīdzīgu pienākumu, līderības un atbildības daļu, plāno, māca, novērtē un uzņemas atbildību par visiem skolēniem klasē vai bibliotēkā.

Katra no šīm uz sadarbību balstītām mācīšanas pieejām tiek pilnveidota, pedagogiem sadarbojoties mācību satura, mācīšanas un novērtēšanas plānošanā. Skolas bibliotekāra un priekšmetu skolotāja sadarbīga plānošana uzlabo mācību kvalitāti arī tādos gadījumos, kad

no skolas bibliotekāra sagaida, lai viņš ir vienīgais pedagogs bibliotēkā vai klasē. Sadarbība ir būtiska, lai nodrošinātu mācību saturā integrētu un ar skolēnu interesēm un vajadzībām saistītu medijpratības un informācijpratības apguvi.

Informācijas resursi

Asselin, M., Doiron, R. (2013) *Linking Literacy and Libraries in Global Communities*. London : Ashgate.

Gordon, C., Lu, Y-L. (2008) "I Hate to Read – or Do I?" : Low Achievers and Their Reading. *School Library Research*, 11. Izgūts no: www.ala.org/aasl/slmr/volume11/gordon-lu

Hughes-Hassell, S., Barkley, H. A., Koehler, E. (2009) *Promoting Equity in Children's Literacy Instruction : Using a Critical Race Theory Framework to Examine Transitional Books*. *School Library Research*, 12. Izgūts no: www.ala.org/aasl/slmr/volume12/hughes-hassell-barkley-koehler

Krashen, S. D. (2004) *The Power of Reading : Insights from the Research*. 2nd ed. Westport, CT : Libraries Unlimited.

Kuhlthau, C. C. (2004) *Seeking Meaning : a Process Approach to Library and Information Service*. 2nd ed. Westport, CT : Libraries Unlimited.

Markless, S. (Ed.) (2009) *The Innovative School Librarian : Thinking Outside the Box*. London : Facet Publishing. [See Chapters 7, p. 127–142, *Becoming integral to teaching and learning*.]

Eduscol [Ministry of Education, France]. (2012) *Vademecum vers des centres de connaissances et du culture [Short Guide to Knowledge Centres and Culture]*. Izgūts no: <http://eduscol.education.fr/cid60332/-vers-des-centres-de-connaissances-et-de-culture-le-vade-mecum.html>

Trelease, J. (2013) *The Readaloud Handbook*. 7th ed. New York : Penguin Books.

Villa, R. A., Thousand, J. S., Nevin, A. I. (2008) *A Guide to Co-Teaching : Practical Tips for Facilitating Student Learning*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA : Corwin Press/Council for Exceptional Children.

6. nodaļa.

Skolas bibliotēkas novērtēšana un sabiedriskās attiecības

“Skolas bibliotēkai ir būtiska nozīme ilgtermiņa izglītības stratēģijā rakstpratības, izglītības un informācijas nodrošināšanā, kā arī ekonomikas, sociālās jomas un kultūras attīstībā.” Skolu bibliotēku manifests

6.1. Ievads

Veikti daudzi pētījumi, kas saistīti ar kvalitatīvi komplektētas skolas bibliotēkas un profesionāla skolas bibliotēkas personāla pozitīvo ietekmi uz skolēnu sasniegumiem, piemēram, *Library Research Service* (LRS, 2015) ASV veiktie skolu bibliotēku ietekmes pētījumi (*School Libraries Impact Studies in the USA*) un *Morrison, Williams, Wavell (2013)* Apvienotajā Karalistē veiktie pētījumi. Tomēr šie pētījumi nav plaši zināmi ārpus skolu bibliotēku sabiedrības, un daudzviet pasaulē skolu bibliotēkas saskaras ar to skaita samazināšanu, kā rezultātā bieži tiek zaudēts profesionālais skolu bibliotēku personāls. Bez kvalificētiem skolu bibliotekāriem zūd skolas bibliotēkas kā izglītības un skolēnu sasniegumu pilnveidošanas potenciāla veidotāja loma.

Pēdējā desmitgadē veikto skolu bibliotēku ietekmes pētījumu galvenie secinājumi apstiprina, ka visspēcīgākā ietekme uz skolēnu sasniegumiem ir skolu bibliotēku programmām ar kvalificētiem pilna laika skolu bibliotekāriem. Iegūtie dati par skolas bibliotēkas pozitīvo ietekmi uz skolēnu mācīšanos liecina, ka tā palīdz novērst sasniegumu atšķirības, kas parasti izpaužas skolēniem, kuri nāk no nabadzīgām ģimenēm, pārstāv mazākumtautības un/vai ir ar funkcionāliem ierobežojumiem. Līdztekus pilna laika kvalificētiem skolu bibliotekāriem citi skolēnu sasniegumu uzlabošanai svarīgi skolas bibliotēkas darbības nosacījumi ir: sadarbība, mācīšana, plānošana, piekļuve, tehnoloģijas, krājums, budžets un profesionālā pilnveide. Tā kā šobrīd ar resursiem pietiekami nodrošinātas skolu bibliotēkas piedāvā skolēniem un skolotājiem tiešsaistes piekļuvi resursiem un pakalpojumiem jebkurā laikā, nākotnē būs nepieciešami pētījumi, lai novērtētu, kā digitālā laikmeta iespējas ietekmē skolas bibliotēkas vidi, darba laiku un izmantošanu.

Novērtēšana ir būtisks aspekts skolu bibliotēku programmu un pakalpojumu īstenošanā. Novērtēšana var palīdzēt lēmumu pieņemšanā vai problēmu risināšanā; tā var arī ietekmēt cilvēku viedokli par skolas bibliotēku un sekmēt atbalsta pasākumu pilnveidi. Novērtēšanas process turklāt var palīdzēt noteikt tālāko attīstības ceļu un nākotnē sniegt iedvesmu jaunas skolas bibliotēkas vīzijas radīšanā.

Skolas bibliotēkas novērtēšanu nevar nodalīt no kopējā skolas attīstības plāna novērtēšanas. Novērtēšana ir arī plānošanas procesa daļa un neatņemama skolas kvalitātes nodrošināšanas plāna sastāvdaļa.

6.2. Skolas bibliotēkas novērtēšana un pierādījumos balstīta prakse

Skolu bibliotēkas un skolu bibliotekāri reti tiek konsekventi un sistemātiski novērtēti, taču novērtēšana palīdz īstenot bibliotēkas programmu un pakalpojumu atbilstību skolas mērķiem. Novērtēšana var parādīt, cik lielā mērā skolēni un skolotāji apzinās ieguvumu no šīm programmām un pakalpojumiem; tā var arī palīdzēt plānot programmas un pakalpojumus, kā arī veicināt izpratni un uzticamību tiem gan no bibliotēku darbinieku, gan lietotāju skatpunkta.

Pierādījumos balstīta prakse ir vērsta uz datu vākšanu un analīzi ar mērķi veikt darbības uzlabojumus. Novērtējumi, kas veikti kā daļa no pierādījumos balstītas prakses, parasti ir attiecināmi uz šauru darbības jomu, veikti skolas līmenī un rezultējas ar praktiskiem ieteikumiem. Pierādījumos balstītas prakses mērķu īstenošanā iegūtie dati var būt no dažādiem avotiem, atkarībā no apskatītā prakses aspekta, piemēram, krājuma aprīte bibliotēku informācijas sistēmā, katalogizācijas sistēmas (*OPAC*) ieraksti, mācību modeļi atbilstoši klašu vai mācību priekšmetu grupai (pierādījumi praksē – dati lēmuma pieņemšanai), kā arī dažādi skolēnu mācību līdzekļi un skolēnu, skolotāju un/vai vecāku aptaujas (viedokļi par praksi – bibliotēkas ietekmi apliecinājoši dati).

6.3. Skolas bibliotēkas novērtēšanas paņēmieni

Skolas bibliotēkas novērtējums ietver tās vides un attīstības konteksta izvērtēšanu. Skolas bibliotēkas novērtēšana parasti tiek veikta plašā mērogā, to veic neitrāli eksperti, un tās rezultātā tiek sniegts vispusīgs bibliotēkas kvalitātes vērtējums (skat. D pielikumu – Skolas bibliotēkas novērtēšanas pārbaudes punktu veidlapa un E pielikumu – Skolas bibliotēkas novērtēšanas pārbaudes punktu veidlapa skolu vadītājiem). Lielākā daļa skolu bibliotēku novērtējumu ietver skolas bibliotekāra veiktu pašizpēti. Citas iespējamās pieejas skolā bāzētam skolas bibliotēkas novērtējumam līdzās programmu kvalitātei ietver ieinteresēto personu viedokļus un programmu ietekmi. Pierādījumos balstīta ikdienas darba prakse arī ir regulāra skolas bibliotēkas novērtēšanas sastāvdaļa.

6.3.1. Programmu kvalitāte

Skolas bibliotēkas programmu novērtēšana parasti ir vispārējs ilgtermiņa process, kas ietver dažādas aktivitātes un bieži ilgst vairāku gadu garumā. Programmu kvalitātes novērtēšana parasti tiek sākta ar tādām darbībām, kas balstītas, piemēram, skolu akreditācijā vai vietējā vai valsts līmeņa normatīvajos dokumentos. Visaptverošu programmas novērtēšanu var uzsākt tikai ar spēcīgu skolas vadības atbalstu un neatkarīgu ekspertu, piemēram, reģionālā konsultanta, dalību. Vērtīga ir arī daļēja programmas novērtēšana. Kā piemērs minama pašizpēte, kad tiek uzskaitītas bibliotēkas rīkotās izglītojošās aktivitātes vienā semestrī vai vienā mācību gadā, lai izvērtētu, cik skolēnu un skolotāju procentuāli bijuši iesaistīti šajos pasākumos. Atbilstību standartiem arī var veikt vienai konkrētai bibliotēkas programmai vai pakalpojumam, piemēram, iekārtām vai krājumam.

6.3.2. Ieinteresēto pušu uzskati

Pētījumi piedāvā daudz iedvesmojošu un visaptverošu piemēru ieinteresēto pušu viedokļa novērtēšanai. Lai gan vairums nozīmīgu pētniecības projektu pārsniedz skolu vai skolu apgabalu resursu izmaksas, tam ir vienkāršas, bet efektīvas alternatīvas. Divi šādi piemēri ir apmierinātības aptaujas skolu kopienu teritorijā un skolā veiktas aptaujas vai atgriezeniskās saites nodrošināšana.

Vairums skolu kopienu vai izglītības iestāžu ir izstrādājušas ikgadējo apmierinātības aptauju veidlapas, kuras aizpilda skolēni, skolotāji un vecāki. Ieteicams panākt, lai aptaujā iekļauj vienu vai divus ar bibliotēku programmām un pakalpojumiem saistītus jautājumus. Pat tad, ja sākumā to neizdodas izdarīt, šāda bibliotēkas jautājumu lobēšana ir svarīga, lai veidotu labāku izpratni par bibliotēkas programmām un pakalpojumiem reģiona ietvaros.

Viens no veidiem, kā apkopot skolēnu viedokli par bibliotēku, ir veikt ar skolas administrāciju saskaņotu visu klašu skolēnu aptauju ar lūgumu skolēniem atbildēt uz vairākiem jautājumiem, piemēram, “Kas mūsu skolas bibliotēkā ir pozitīvs?” un “Ko vajadzētu darīt, lai uzlabotu bibliotēkas darbu?”. Aptaujas datus vēlams analizēt kopīgi ar skolotājiem un skolas atbalsta personālu, kā arī ar vecākiem. Vidusskolās ieteicams organizēt sanāksmes ar skolēnu pārstāvju piedalīšanos (vairāki no katras klases), lai saņemtu atsauksmes par skolas bibliotēkas pakalpojumiem un resursiem. Pēc vairākām atgriezeniskās saites sesijām ieteicams skolēniem lūgt formulēt, ko viņi vēlētos pilnveidot savā skolas bibliotēkā un kādi jautājumi būtu risināmi, lai skolas bibliotēka kļūtu par viņiem vēl pievilcīgāku vietu. Abas aplūkotās novērtēšanas metodes viegli pielāgojamas ikvienas skolas bibliotēkas programmu un pakalpojumu daļas novērtēšanai.

6.3.3. Programmu saturs

Uz programmas saturu vērsta skolas bibliotēkas novērtēšana var būt plašāka vai šaurāka; tā var būt vienreizējs vai pastāvīgi notiekošs pasākums. Pašizpētes process izmantojams, lai analizētu mācību rezultātus, kas gūti, īstenojot bibliotēkmācības pasākumus semestra vai vairāku gadu garumā. Saistībā ar bibliotēkmācības aktivitātēm iegūtos mācību rezultātus var salīdzināt ar sasniegtajiem rezultātiem citās programmās.

Cita pieeja varētu būt skolotāju un/vai struktūrvienību vadītāju fokusgrupas, kurās tiktu izvērtēti, kādi mācību rezultāti būtu uzlabojami, izmantojot bibliotēkas vidē balstītas mācību aktivitātes. Lai sasniegtu labākus rezultātus, rosinot radošas diskusijas un atklātus novērojumus, fokusgrupu organizēšanu vislabāk uzticēt nevis skolas bibliotekāram, bet trešajai pusei, kas ir neatkarīgs vērtētājs, piemēram, citas skolas bibliotekārs vai reģiona izglītības konsultants.

6.3.4. Programmu ietekme

Skolas bibliotēkas ietekmes novērtējums attiecināms uz jēdzienu “pievienotā vērtība” un paredzēts, lai noteiktu skolas bibliotēkas mācību aktivitāšu ietekmi uz skolēnu mācīšanos. Šajā kontekstā svarīgi noskaidrot, ko skolēni ir iemācījušies. Piemēram, pētniecības projektu rezultātā skolēniem jāgūst dziļa izpratne par tēmu, izziņas procesa norisi un mācīšanās nozīmīgumu. Savukārt, lai uzzinātu, cik lielā mērā pētnieciskiem projektiem bijusi ietekme uz skolēnu mācīšanos, projekta *Library Power* (Öberg, 1999) dalībnieki, 1.–6. klašu skolēni projekta beigās tika intervēti par šādiem jautājumiem:

- Vai varat pastāstīt par savu projektu? Kā izmantojāt grāmatas un elektroniskos informācijas resursus? Kas bija veiksmīgs, kas radīja problēmas?
- Kā jūs sākat? Ko darījāt projekta vidusposmā? Kā noslēdzāt projektu? Kā jutāties katrā no šiem posmiem?
- Ko jūs iemācījāties? Kas visvairāk palicis atmiņā? Vai dalījāties ar savu projektu ārpus skolas? Kā jūsu projektu var salīdzināt ar ārpus skolas norisēm?

Līdzīga pieeja, ko izmantot darbā ar vidusskolas skolēniem, ir *School Library Impact Measure*, ko sauc arī par *Student Learning Impact Measure* vai *SLIM* (Todd, Kuhlthau, Heinstrom, 2005). Trīs dažādos pētījuma posmos skolēnus aicina aizpildīt pārdomu lapas par šādiem jautājumiem:

- Brīdi padomā par savu tēmu; uzraksti, ko par to zini;
- Cik ieinteresēts tu esi par šo tēmu?
- Cik daudz tu zini par šo tēmu?
- Kas tev likās visvieglākais, veicot savu pētniecisko projektu?
- Kas tev šķita visgrūtākais, veicot savu pētniecisko projektu?

- Ko tu iemācījies pētnieciskā projekta veikšanas laikā? (Šis jautājums tiek uzdots tikai projekta beigās.)

Citi mācīšanās aspekti, kurus varētu pētīt ar interviju, pārdomu lapu, mācību žurnālu vai izzinošu grupu palīdzību:

- spēja identificēt avotu, noteikt informācijas uzticamību, spēkā esamību un kvalitāti;
- spēja radīt uzticamus un dziļas zināšanas apliecinošus produktus;
- spēja atbildīgi pārvaldīt savu digitālo identitāti.

Skolēnu interviju rezultātu vai pārdomu lapu analīze ir sarežģīts un laikietilpīgs process skolu bibliotekāriem un skolotājiem, bet tas ļauj pārliecināties, kā skolēni ir papildinājuši savas zināšanas un izpratni par mācību saturu, kā arī apguvuši darbam ar informāciju nepieciešamās prasmes, kas ir svarīgas gan skolā un darbā, gan ārpus tā. Skolēnu iesaiste diskusijās par pētniecisko mācību procesu palīdz skolēniem apzināties, pārvaldīt un pielāgot savu individuālo mācīšanās procesu.

6.3.5. Pierādījumos balstīta praktiskā darbība

Pierādījumos balstīta praktiskā darbība ir holistiska un integrēta pieeja, kas palīdz izmantot datus lēmumu pieņemšanā. Pierādījumos balstīta praktiskā darbība skolu bibliotēkās apvieno trīs veidu datus:

- 1) pierādījumi **praktiskajai darbībai** (izmantojot formālu pētījumu rezultātus praktiskajā darbībā);
- 2) pierādījumi **praktiskajā darbībā** (izmantojot vietējā mērogā iegūtus datus praktiskās darbības transformācijai);
- 3) **praktiskās darbības** pierādījumi (izmantojot lietotāju uzrādītos vai radītos datus, lai parādītu skolu bibliotekāru darba rezultātus). (Todd, 2007)

Izmantojot savu kvalifikāciju un publicētos skolu bibliotēku pētījumus (piemēram, Haycock, 1992; Kachel, 2013), skolu bibliotekāri iegūst pamatojumu **praktiskajai darbībai**. Skolu bibliotekāri izmanto savus **praktiskajā darbībā** gūtus rezultātus (krājuma aprites datus, izglītojošo darbību uzskaitījumu u. c.), lai pieņemtu lēmumus, kas attiecas, piemēram, uz resursu iegādi lasīšanas veicināšanas pasākumiem vai iecerī nodrošināt visiem skolēniem pieejamu izziņas procesā balstītu mācīšanos.

6.4. Skolas bibliotēkas novērtēšanas ietekme

Novērtēšana ir izšķirošs aspekts nepārtrauktajā pastāvīgu uzlabojumu ciklā. Novērtēšana palīdz saskaņot bibliotēkas programmas un pakalpojumus ar skolas mērķiem. Novērtēšana demonstrē skolēniem un skolotājiem, bibliotēkas darbiniekiem un plašākai izglītības kopienai ieguvumus no skolas bibliotēkas programmām un pakalpojumiem. Novērtēšana sniedz programmu un pakalpojumu uzlabošanai nepieciešamos pierādījumus un palīdz gan bibliotēkas darbiniekiem, gan lietotājiem tos izprast un novērtēt. Veiksmīga novērtēšana veicina programmu un pakalpojumu uzlabojumus, kā arī jaunu programmu un pakalpojumu attīstību. Tāpat novērtēšana ir būtiska, lai virzītu ar bibliotēkas sabiedriskajām attiecībām un interešu aizstāvību saistītas iniciatīvas.

6.5. Skolas bibliotēkas sabiedriskās attiecības

Sabiedrisko attiecību koncepcija ir virzīta uz ilgtermiņa mijiedarbību un stratēģisko komunikāciju, kā veidot labvēlīgas attiecības starp organizāciju un tās sabiedrotajiem – skolas bibliotēku un ieinteresētajām pusēm (skat. apakšpunktu 3.5.4. Kopienas iesaistīšana).

Tirdarbība un reklāma tiek virzīta uz aktuālajiem produktiem un pakalpojumiem, kas izstrādāti bibliotēkas lietotāju vēlmju un vajadzību apmierināšanai. Turpretī **interesu aizstāvība** ir vērsta uz darbībām, kas saistītas ar pārmaiņām vai kādas idejas vai problēmas virzīšanu.

Skolas bibliotēkas interešu aizstāvības īstenošanas nolūkā skolu bibliotēku ieinteresēto personu grupām un atbalstītājiem ieteicams veidot ilgtermiņa savstarpēji atbalstošas attiecības. Gan sabiedriskās attiecības un tirdarbība, gan interešu aizstāvība jāplāno un jāīsteno sistemātiski. Pakalpojumu popularizēšana un tirdarbība ir daļa no skolas bibliotēkārā darba; arī interešu aizstāvībā skolas bibliotēkārā ir sava loma, bet parasti interešu aizstāvību plāno un īsteno kāda cilvēku grupa, piemēram, skolu bibliotēku asociācija. Skolas bibliotēkas popularizēšanā un tirdarbībā galvenā uzmanība jāpievērš bibliotēkas lietotājiem: galvenais nosacījums ir bibliotēkas pakalpojumu izmantošana. Skolu bibliotēku interešu aizstāvības uzmanības centrā ir lēmumu pieņēmēji un citas ietekmīgas personas: šajā jomā būtiskākais ir bibliotēkas finansējums un cita veida atbalsts, kas ļauj realizēt skolas bibliotēkas funkcijas.

6.5.1. Reklāma un tirdarbība

Reklāma ir vienvirziena komunikācija ar lietotājiem, kas informē par bibliotēkas piedāvājumiem. Tirdarbība ir divvirzienu informācijas apmaiņa, kuras mērķis – saskaņot bibliotēkas pakalpojumus ar potenciālo lietotāju vajadzībām un vēlmēm. Bibliotēkas nodrošinātie pakalpojumi, telpas un infrastruktūra mērķtiecīgi jāpopulārizē un jāpiedāvā, lai gan skolas, gan plašākas sabiedrības mērķgrupas ir informētas par bibliotēkas lomu izglītošanā un vēlamo pakalpojumu un resursu nodrošināšanā.

Skolas bibliotēkā jābūt ieinteresēto pušu sadarbībā izstrādātam rakstveida reklāmas un tirdarbības plānam. Plānā iekļaujami vēlamie mērķi, rīcības plāns, kas norāda, kā tiks sasniegti izvirzītie mērķi, un reklāmas un tirdarbības pasākumu rezultātu izvērtēšanas metodes. Reklāmas un tirdarbības plāns jāizvērtē, jāpārskata un jāatjauno katru gadu; vismaz reizi divos gados skolas bibliotēkārā kopā ar skolas administrāciju rūpīgi jāapspriež plāns kopumā.

6.5.2. Interesu aizstāvība

Interesu aizstāvība ir plānoti, ilglaicīgi centieni pakāpeniskai izpratnes un atbalsta veidošanai. Interesu aizstāvība ir saistīta ar reklāmu un tirdarbību, tomēr tai ir citi uzdevumi. Skolas bibliotēkas interešu aizstāvība ir saistīta ar izpratnes veidošanu un atbalsta gūšanu no galvenajiem lēmumu pieņēmējiem; tā iestājas par informētības sekmēšanu un zināšanu vairošanu, tomēr tās īstenošanai nepieciešams ilgāks laiks un plānošana. Skolas bibliotēkas interešu aizstāvības centieni jākoncentrē vairāk uz lēmumu pieņēmējiem un to ietekmētājiem, nekā skolas bibliotēkas lietotājiem.

Interesu aizstāvība ir saistīta ar attiecību veidošanu un citu cilvēku ietekmēšanu. Pētījumos ir pierādīti seši universāli ietekmēšanas principi (Cialdini, 2006). Tie ir būtiski, lai interešu aizstāvība gūtu panākumus, un tie ir: savstarpīguma princips, simpātiju princips, autoritātes princips, sociālās drošības princips, konsekvences/pēctecības princips, nepietiekamības princips.

Savstarpīgums un simpātijas ir saistītas ar attiecību veidošanu. Cilvēki bieži mēdz ar labu atdarīt citu cilvēku rīcību, izmantojot savu rīcību kā atbildes žestu vai arī lai paustu savu attieksmi, ka viņiem ir simpātijas pret otru personu. Autoritāte un sociālā drošība ir saistīta ar lēmumu pieņemšanu neskaidrās situācijās. Nereti cilvēki uzsāk darīt to, ko ieteikusi kāda atzīta autoritāte, vai arī tikai tāpēc, ka tā dara citi, viņiem uzticami cilvēki. Konsekvence/pēctecība un nepietiekamība ir saistīta ar cilvēku pamudināšanu uz rīcību. Cilvēki ir gatavi darīt vairāk, ja apzinās, ka darbība notiek saskaņā ar viņu vērtībām un viņu rīcība novērsīs kādu nozīmīgu zaudējumu.

Šie universālie principi jāņem vērā, vadot interešu aizstāvības plānošanu. Piemēram, lai rosinātu atbalstīt kādu skolas bibliotēkas darbības virzienu, skolu bibliotekāriem bieži vien nepieciešams vērsties pie saviem kolēģiem valsts mēroga bibliotēku apvienībā. Lūk, daži uzvedinoši jautājumi, kas varētu būt noderīgi, plānojot bibliotēkas interešu aizstāvību:

- nepietiekamība: ko citi bibliotekāri varētu zaudēt, ja skolu bibliotēkas nesaņemtu pietiekamu atbalstu?
- konsekvence/pēctecība: kādās vērtībās citi bibliotekāri dalās ar jums?
- autoritāte: kā viedokļus citi bibliotekāri respektē?
- sociālā drošība: kādas citas valsts mēroga institūcijas ir atbalstījušas skolas bibliotēkas darbības politiku?
- savstarpīgums: kā jūs varat paust atbalstu citiem bibliotekāriem?
- simpātijas: kas jums patīk citu bibliotekāru darbā un kā jūs varat to pamatot?

Interesu aizstāvību skolu bibliotekāri un viņu sabiedrotie var īstenot, ja apvienojas ar citiem kolēģiem un darbojas saskaņā ar plānoto. *IFLA Online Learning Platform* (www.ifla.org/bsla) nodrošina informācijas resursus bibliotēku interešu aizstāvjiem un ļauj vairāk uzzināt par darāmo. Šajā vietnē iekļauti specifiski skolu bibliotēku interešu aizstāvības materiāli, tajā skaitā gadījumu izpēte par skolu bibliotēku tīklu veidošanu, izmaiņām skolu bibliotēku normatīvajos aktos un skolu bibliotēku pārtapšanu par izglītības reformu īstenošanas līdzekli. Interesu aizstāvība ir būtiska skolu bibliotēku izaugsmes veicinātāja un uzturētāja. Gan interešu aizstāvība, gan bibliotēkas darba novērtēšana veido izpratni un sniedz atbalstu mācīšanas un mācīšanās darbā visiem skolu norisēs iesaistītajiem.

Informācijas resursi

American Association of School Librarians. (2014) Advocacy. Izgūts no: www.ala.org/aasl/advocacy

Cialdini, R. B. (2006) Influence : The Psychology of Persuasion. Rev. ed. New York : Harper Business Books.

Department for Education and Office for Standards in Education, Children's Services and Skills. (2006) Improving Performance through School Self-Evaluation and Improvement Planning. Izgūts no: [http://dera.ioe.ac.uk/5986/1/Improving_%20performance%20through%20school%20self-evaluation%20and%20improvement%20planning%20\(PDF%20format\).pdf](http://dera.ioe.ac.uk/5986/1/Improving_%20performance%20through%20school%20self-evaluation%20and%20improvement%20planning%20(PDF%20format).pdf)

Department for Education and Skills and the School Libraries Working Group. (2004) Self-Evaluation Model : School Libraries Resource Materials. Izgūts no: www.informat.org/schoollibraries/index.html

FADBEN. (2012) The FADBEN Manifesto : Teaching Information-Documentation and Information Culture. Izgūts no: <http://fadben.asso.fr/2012-FADBEN-Manifesto.html>

- Haycock, K. (1992) *What Works : Research about Teaching and Learning through the School's Library Resource Center*. Seattle, WA : Rockland Press.
- Kachel, D. E. (2013) *School Library Research Summarized : a Graduate Class Project*. Mansfield, PA : Mansfield University. Izgūts no: <http://sl-it.mansfield.edu/upload/MU-LibAdvoBklt2013.pdf>
- LRS (Library Research Service, Colorado State Library, Department of Education). (2015) *School Libraries Impact Studies*. Izgūts no: www.lrs.org/data-tools/school-libraries/impact-studies
- Mollard, M. (1996) *Les CDI à l'heure du management [CDI on Time Management]*. Paris : École nationale supérieure des sciences de l'information et des bibliothèques.
- Oberg, D. (2009) *Libraries in Schools : Essential Contexts for Studying Organizational Change and Culture*. *Library Trends*, 58(1), p. 9–25.
- Todd, R. (2007) *Evidence Based Practice and School Libraries : from Advocacy to Action*. In S. Hughes-Hassell & V. H. Harada (Eds.). *School Reform and the School Library Media Specialist*. Westport, CT : Libraries Unlimited. P. 57–78.
- Todd, R. J., Kuhlthau, C. C. (2005a) *Student Learning through Ohio School Libraries, Part 1 : How Effective School Libraries Help Students*. *School Libraries Worldwide*, 11(1), p. 63–88.
- Todd, R. J., Kuhlthau, C. C. (2005b) *Student Learning through Ohio School Libraries, Part 2 : Faculty Perceptions of Effective School Libraries*. *School Libraries Worldwide*, 11(1), p. 89–110.
- Todd, R., Kuhlthau, C., Heinström, J. (2005) *SLIM Toolkit*. New Brunswick, NJ : Center for International Scholarship in School Libraries, Rutgers University. Izgūts no: <http://cisssl.scils.rutgers.edu/index.html>
- Todd, R. J., Kuhlthau, C. C., OELMA. (2004) *Student Learning through Ohio School Libraries : the Ohio Research Study*. Columbus, OH : Ohio Educational Library Media Association. Izgūts no: www.oelma.org/studentlearning/default.asp
- Williams, D., Wavell, C., Morrison, K. (2013) *Impact of School Libraries on Learning : Critical Review of Published Evidence to Inform the Scottish Education Community*. Aberdeen, Scotland : Robert Gordon University, Institute for Management, Governance & Society (IMaGeS). Izgūts no: www.scottishlibraries.org/storage/sectors/schools/SLIC_RGU_Impact_of_School_Libraries_2013.pdf

GLOSĀRIJS

Glosārija apjoms balstās uz vadlīniju recenzentu un līdzradītāju ieteikumiem. Lai iegūtu ar bibliotēku nozares terminoloģiju saistītu papildinformāciju, ieteicams izmantot Bibliotēku un informācijas zinātnes tiešsaistes vārdnīcu (*Online Dictionary for Library and Information Science, ODLIS*), kuras pamatā ir tāda paša nosaukuma iespiedizdevums.

Aprīte (*circulation*): Bibliotēkas resursu (materiālu) izsniegšanas un atdošanas process. Attiecas arī uz pārskata periodā izsniegto vienību kopskaitu un uz konkrētas vienības izsniegumu reižu kopskaitu pārskata periodā, parasti viena gada laikā

Bibliotēkas programma (*library program*): (Skat. Skolas bibliotēkas programma)

Bibliotēkmācība, avotos balstīta pieeja (*library instruction, a sources approach to*): Lietotāju izglītošana par bibliotēkārō meklēšanas rīku un resursu veidiem un to izmantošanu informācijas meklēšanā, it īpaši uzzīņu resursiem un bibliogrāfiskajiem rādītājiem (*indexes*). Šī pieeja aktualizēta 1960. un 1970. gados

Bibliotēkmācība, ceļlauža pieeja (*library instruction, a pathfinder approach to*): Lietotāju izglītošana informācijas meklēšanas stratēģiju izmantošanā, balstoties uz ekspertu praksi loģisko modeļu lietošanā, lai piekļūtu bibliotēkārājiem meklēšanas rīkiem un resursiem. Ieteicamās meklēšanas stratēģijas bieži izklāstītas ceļvežos, ko sauc par “ceļlaužiem” vai “resursu meklēšanas rokasgrāmatām”. Šī pieeja tika aktualizēta 1980. gados

Bibliotēkmācība, izziņas procesā balstīta pieeja (*library instruction, an inquiry-based approach to*): Izglītošana, kas skatījumu uz informāciju un informācijas izmantošanu akcentē no problēmrisināšanas viedokļa (problēmu risināšanas perspektīvā) un apvieno zināšanas par rīkiem, avotiem un meklēšanas stratēģijām kritiskās domāšanas un problēmu risināšanas ietvaros. Pieeja aktualizēta 1990. gados

Bibliotēkmācība, uz procesu vērsta pieeja (*library instruction, a process approach to*): Lietotāju personīgā mācību procesa organizēšana, izmantojot informācijas lietošanas emocionālo, kognitīvo un fizisko aspektu (jūtas, domas, darbības) starpniecību, lai pilnveidotu zināšanas vai risinātu problēmas. Šī pētījumos balstītā pieeja, kas pamatojas uz informācijas meklēšanas procesu (Kuhlthau, 1985), tika aktualizēta 1990. gados

Ceļlauzis (*pathfinder*): Ieteicamā meklēšanas stratēģija, lai piekļūtu bibliotēkārājiem meklēšanas rīkiem un resursiem. Dažreiz sauc par “bibliotēkas lietošanas instrukciju” vai “literatūras ceļvedi”

Datubāze (*database*): Apjomīga, regulāri atjaunināta datne ar saistītu informāciju, kas sastāv no unificētiem ierakstiem, lai nodrošinātu vieglu un ātru meklēšanu un datu izguvi un kuru pārvalda ar datubāzu pārvaldības sistēmas programmatūru. Datubāzēs, kādas bieži izmanto skolu bibliotēkās, iekļauti katalogi, periodisko izdevumu saraksti, kopsavilkumi un pilnteksta uzzīņu resursi, kas parasti abonēti uz gadu ar licences līgumiem, kuri nosaka piekļuves nosacījumus reģistrētiem lietotājiem un bibliotēkas personālam

Ētikas kodekss (*code of ethics*): Standartu kopums, kas reglamentē bibliotekāru, bibliotēkas personāla un citu informācijas speciālistu rīcību un spriedumus, veicot darba pienākumus. Parasti ietver standartus, kuri saistīti ar vienlīdzīgu piekļuvi, intelektuālo brīvību, konfidencialitāti, cieņu pret intelektuālā īpašuma tiesībām, izcilību, precizitāti, integritāti, atsaucību un cieņu pret kolēģiem un bibliotēkas lietotājiem

Informācijas kultūra (*culture of information*): Nepieciešamais zināšanu kopums, kas ļauj skolēniem izprast informācijas būtību un tās radīšanas norisi, lai gūtu priekšstatu par informācijas un komunikācijas nozarēm un attīstītu kritisku pieeju nebeidzamajiem tehnoloģiskajiem jauninājumiem un cilvēku “dokumentēšanai” personas datu izmantošanā. Ietver arī ētiskas un atbildīgas attieksmes veidošanu informācijas izmantošanā. (Skat. arī Medijpratība un informācijpratība)

Informācijpratība (*information literacy*): Prasmju, attieksmju un zināšanu kopums, kas nepieciešams, lai piekļūtu informācijai, kā arī efektīvi, atbildīgi un mērķtiecīgi to novērtētu un izmantotu. Parasti ietver spēju izvērtēt, kad informācija ir nepieciešama, lai atrisinātu problēmu vai pieņemtu lēmumu; formulēt šo nepieciešamību, lai atrastu un izmantotu informāciju; ja nepieciešams, dalīties tajā ar citiem un piemērot to attiecīgajai problēmai vai lēmumam. Zināma arī kā “informacionālā kompetence” (*information competence*) un “informacionālā veiklība” (*information fluency*). (Skat. arī Medijpratība un informācijpratība)

Interesu aizstāvība (*advocacy*): Mērķtiecīga, plānota, ilglaicīga darbība pakāpeniskai izpratnes un atbalsta veidošanai

Katalogizēšana (*cataloguing*): Informācijas resursa aprakstīšanas un katalogierakstu veidošanas process. Parasti ietver bibliogrāfisko aprakstu, priekšmeta analīzi, klasifikācijas apzīmējuma piešķiršanu un nepieciešamās darbības, fiziski sagatavojot vienību ievietošanai plauktā

Krājums (*collection*): Visi materiāli, ko bibliotēka komplektē, organizē un padara pieejamus. Resursi krājumā var būt fiziski vai digitāli; iespīestā vai neiespīestā formā; pieejami lokāli vai attālināti; piederēt bibliotēkai, izmantojami par maksu bibliotēkas telpās vai arī brīvi pieejami ārpus bibliotēkas

Kūrēšana (*curation*): Muzeja, galerijas vai citas izstāžu telpas un visu tur glabāto vai izstādīto objektu pārvaldība, organizācija un uzraudzība. Attiecināms arī uz digitālo objektu kolekciju, piemēram, tīmekļvietņu, veidošanu. Par šīm kolekcijām atbildīgajai personai – kuratoram – nepieciešamas speciālas zināšanas un pieredze, kā arī prasme palīdzēt lietotājiem atrast nepieciešamās kolekcijas vienības un interpretēt to būtību

Lietotāju apmācība (*bibliographic instruction*): Lietotāju iepazīstināšana ar bibliotēkas resursu un sistēmu izmantošanu (novecojis termins; skat. arī Bibliotēkmācība; Medijpratība un informācijpratība; Lietotāju izglītošana)

Lietotāju izglītošana (*user education*): Jebkurš līdzeklis, kas tiek izmantots, lai palīdzētu lietotājiem iepazīt bibliotēku, tās resursus, struktūru un pakalpojumus, tajā skaitā ceļrāži, izdales materiāli un literatūras ceļveži, kā arī tiešais mācību process. (Skat. arī Lietotāju apmācība, Bibliotēkmācība, Medijpratība un informācijpratība)

Medijpratība (*media literacy*): (Skat. Medijpratība un informācijpratība)

Medijpratība un informācijpratība (*media and information literacy*): Prasmju, attieksmju un zināšanu kopums, kas nepieciešams, lai izprastu un izmantotu dažādus medijus un informācijas izplatīšanas formas un prastu šo izplatīto informāciju izmantot. Ietver priekšstatu, ka “informācija un mediji ir cilvēku radīti, tie paredzēti personīgiem, sociāliem, politiskiem un ekonomiskiem mērķiem un mēdz būt subjektīvi vai tendenciozi”

Pilsoniskā iesaiste (*civic engagement*): Individuālas un kolektīvas darbības, kas veiktas, lai identificētu un risinātu sabiedrībai nozīmīgas problēmas, attīstot zināšanas, prasmes, vērtības un motivāciju, kas nepieciešama sabiedrības (kopienas) dzīves kvalitātes pārmaiņu radīšanai

Pilsonība, pilsoniskums (*citizenship*): Sabiedrības locekļa (pilsoņa) juridiskais un politiskais statuss, ietverot pilsoņa tiesības, pienākumus un privilēģijas. Paredzot indivīda pamattiesības un pienākumus, pilsonība ietver arī viņa raksturu un rīcību

Pirmiedzīvotājs (*indigenous*): Termins, ko lieto, lai identificētu vietējos iedzīvotājus vispārējā populācijā, lai gan daži indivīdi var izvēlēties identificēt sevi pēc dzimtās valodas vai specifiskām cilšu identitātes pazīmēm. Dažkārt var izmantot arī citus apzīmējumus vai nosaukumus, piemēram, vietējais (*Native*), vietējais amerikānis (*Native American*), aborigēns (*Aborigine*), “pirmās nācijas pārstāvis” (*First Nation*) u. c.

Programma (*program*): (Skat. Skolas bibliotēkas programma)

Skolas bibliotekārs (*school librarian*): Skolotājs ar bibliotekāro izglītību, kas ir atbildīgs par aktivitāšu, programmu un pakalpojumu vadīšanu vai iniciēšanu skolas bibliotēkā. Papildus ikdienas darba procesa veikšanai skolas bibliotekārs atbalsta mācību saturu ar krājuma pilnveidi, māca medijpratības un informācijpratības iemaņas atbilstošām klašu grupām, atbalsta skolēnu viņu lasīšanas līmenim atbilstošas lasāmvielas izvēlē un palīdz skolotājiem integrēt bibliotēkas pakalpojumus un materiālus mācību saturā. Skolas bibliotekāram var būt dažādi profesionālie apzīmējumi (piemēram, skolotājs-bibliotekārs, bibliotekārs, bibliotēkas medijspeciālists, mācību resursu skolotājs)

Skolas bibliotēka (*school library*): Fiziska un digitāla mācību telpa valsts vai privātā pamatskolā vai vidusskolā, kas kalpo skolēnu informacionālo vajadzību apmierināšanai, savukārt skolotājiem un darbiniekiem – mācību satura īstenošanai. Skolas bibliotēka nodrošina skolas klašu grupām atbilstošu izglītības materiālu krājumu. Skolas bibliotēku vada skolas bibliotekārs, kurš, izmantojot ar lasīšanu, izziņu un pētniecību saistītas aktivitātes un pakalpojumus, nodrošina skolēnu un skolotāju kognitīvo, personīgo, sociālo un kultūras izaugsmi. Skolas bibliotēkai var būt dažādi apzīmējumi (piemēram, skolas bibliotēka, mediju centrs, dokumentācijas un informācijas centrs, resursu centrs, koprades telpa)

Skolas bibliotēkas programma (*school library program*): Plānots visaptverošs mācīšanas un mācīšanās aktivitāšu piedāvājums, kas paredzēts, lai attīstītu skolēnu medijpratības un informācijpratības prasmes, pētniecības un izziņāšanas prasmes, interesi par lasīšanu, digitālās prasmes un citas ar rakstpratību un mācību saturu saistītas kompetences

BIBLIOGRĀFIJA

Katras vadlīniju nodaļas beigās iekļauti **Informācijas resursi**, kas saistīti ar konkrētajā nodaļā aplūkotajām tēmām. Šajā bibliogrāfiskajā sarakstā iekļauti resursi, kas izmantoti vadlīniju pārstrādes procesā, kā arī resursi, ko vadlīnijām ieteikuši pievienot to pārstrādātāji un atbalstītāji, taču nav iekļauti resursi, kas uzrādīti nodaļu beigās.

Alexandersson, M., Limberg, L. (2004) Textflytt och sökslump : informationssökning via skolbibliotek [Moving Text and Searching by Chance : Information Retrieval through the School Library]. Stockholm, Sweden : Myndigheten för Skolutveckling.

American Association of School Librarians. (2009) Empowering Learners : Guidelines for School Library Programs. Chicago : American Library Association.

American Association of School Librarians. (2008) Learning 4 Life : a National Plan for Implementation of Standards for the 21st-Century Learner and Guidelines for the School Library Media Program. Chicago : ALA. Izgūts no: www.ala.org/aasl/learning4life

American Association of School Librarians. (2009) Standards for the 21st-Century Learner in Action. Chicago : AASL.

Asselin, M., Doiron, R. (2013) Linking Literacy and Libraries in Global Communities. Farnham, England : Ashgate Publishing.

Barrett, H. (2010) Skolbibliotekets möjligheter : från förskola till gymnasium [The Possibilities of the School Library : from Pre-School to Senior High School]. Lund, Sweden : BTJ Förlag.

Capra, S., Ryan, J. (Eds.) (2002) Problems are the Solution : Keys to Lifelong Learning. Capalaba, Australia : Capra Ryan & Associates.

Chapron, F. (2012) Les CDI des lycées et collèges : de l'imprimé au numérique [CDI or School Libraries in High Schools and Junior High Schools : from Print to Digital]. Nouvelle édition. Paris, France : Presses universitaires de France.

Coatney, S. (Ed.) (2010) The Many Faces of School Library Leadership. Santa Barbara, CA : Libraries Unlimited.

Connaway, L., Powell, R. (2010) Basic Research Methods for Librarians. Westport, CT : Libraries Unlimited.

Cook, D., Farmer, L. (Eds.) (2011) Using Qualitative Methods in Action Research. Chicago, IL : American Library Association.

Court, J. (Ed.) (2011). Read to Succeed. London : Facet Publishing.

Crowley, J. D. (2011) Developing a Vision : Strategic Planning for the School Librarian in the 21st Century. 2nd ed. Santa Barbara, CA : Libraries Unlimited.

Das, L., Walhout, J. (2012) Informatievaardigheden en de mediathecaris [Information Literacy and the School Media Specialist]. Rapport 30. Heerlen, Netherlands : Open Universiteit, Ruud de Moor Centrum.

Erikson, R., Markuson, C. (2007) Designing a School Library Media Center for the Future. 2nd ed. Chicago : American Library Association.

- Farmer, L. (2014) *Introduction to Reference and Information and Services in Today's School Library*. Lanham, MD : Rowman & Littlefield.
- Farmer, L. (2011) *Instructional Design for Librarians and Information Professionals*. New York : Neal-Schuman.
- Farmer, L., McPhee, M. (2010) *Technology Management Handbook for School Library Media Centers*. New York : Neal-Schuman.
- Hughes-Hassell, Harada, V. H. (2007) *School Reform and the School Library Media Specialist*. Westport, CT : Libraries Unlimited.
- Gordon, C. (2000) *Information Literacy in Action*. Melton, Woodbridge, UK : John Catt Educational.
- Guldér, M., Helinsky, Z. (2013) *Handbok för skolbibliotekarier : modeller, verktyg och praktiska exempel [Handbook for School Libraries : Models, Tools and Practical Examples]*. Lund, Sweden : BTJ Förlag.
- Hart, G. (2011) The "Tricky Business" of Dual Use School Community Libraries : a Case Study in Rural South Africa. *Libri*, 61(3), p. 211–225.
- Hart, G. (2012) Teacher-Librarians Leading Change : Some Stories from the Margins. *School Libraries Worldwide*, 18(2), p. 51–60.
- Hoel, T., Rafste, E. T., Sætre, T. P. (2008) *Opplevelse, oppdagelse og opplysning : fagbok om skolebibliotek [Adventure, Discovery and Enlightenment : a Textbook about School Libraries]*. Oslo, Norway : Biblioteksentralen.
- Kelsey, M. (2014) *Cataloging for School Librarians*. Lanham, MD : Rowman & Littlefield.
- Kiefer, B., Tyson, C. (2009) *Charlotte Huck's Children's Literature : a Brief Guide*. New York : McGraw Hill.
- Kuhlthau, C. C., Maniotes, L. K., Caspari, A. K. (2012) *Guided Inquiry Design : a Framework for Inquiry in Your School*. Santa Barbara, CA : Libraries Unlimited.
- Kuhlthau, C. C., Maniotes, L. K., Caspari, A. K. (2015) *Guided Inquiry : Learning in the 21st Century School*. 2nd ed. Westport, CT : Libraries Unlimited.
- Lester, J., Koehler, W. (2007) *Fundamentals of Information Studies*. 2nd ed. New York : Neal-Schuman.
- Limberg, L. (2003) *Skolbibliotekets pedagogiska roll : en kunskapsöversikt [The Pedagogical Role of the School Library : a Systematic Review]*. Stockholm, Sweden : Statens skolverk.
- Limberg, L., Hultgren, F., Jarneving, B. (2002) *Informationssökning och lärande : en forskningsöversikt [Information Retrieval and Learning : a Research Review]*. Stockholm, Sweden : Skolverket.
- Limberg, L., Lundh, A. H. (Eds.) (2013) *Skolbibliotekets roller i förändrade landskap [The Role of School Libraries in Changing Landscapes]*. Lund, Sweden : BTJ Förlag. Izgüts no: [www.kb.se/Dokument/Bibliotek/projekt/Slutrapport 2013/Skolbibliotekets roller slutrapport 2013.pdf](http://www.kb.se/Dokument/Bibliotek/projekt/Slutrapport%202013/Skolbibliotekets%20roller%20slutrapport%202013.pdf)
- Liquete, V. (Ed.) (2014) *Cultures de l'information [Cultures of Information]*. CNRS Editions : Paris, France.

- Malmberg, S., Graner, T. (2014) *Bibliotekarien som medpedagog eller Varför sitter det ingen i lånedisken?* [The Librarian as Co-Pedagogue or Why is Nobody Sitting at the Library Desk?]. Lund, Sweden : BTJ Förlag.
- Markuson, C., European Council of International Schools. (2006) *Effective Libraries in International Schools*. Saxmundham, UK : John Catt Educational.
- Morris, B. J. (2010) *Administering the School Library Media Center*. 5th ed. Santa Barbara, CA : Libraries Unlimited. Available on the World Wide Web as an e-book.
- Niinikangas, L. (1995) An Open Learning Environment – New Winds in the Finnish School Library. *Scandinavian Public Library Quarterly* 4, p. 3–10.
- Pavey, S. (2014) *Mobile Technology and the School Library*. Swindon, UK : School Library Association UK.
- Rosenfeld, E., Loertscher, D. V. (Eds.) (2007) *Toward a 21st Century School Library Media Program*. Lanham, MD : Scarecrow Press.
- Sardar, Z., Van Loon, B. (2010) *Introducing Media Studies : a Graphic Guide*. London, England : Icon Books.
- School Library Association [UK]. Guideline Series. Izgüts no: www.sla.org.uk/guidelines.php
- Schultz-Jones, B. A., Ledbetter, C. (2013) Evaluating Students' Perceptions of Library and Science Inquiry : Validation of Two New Learning Environment Questionnaires. *Learning Environments Research*, 16(3), p. 329–348.
- Shaper, S. (Ed) (2014) *The CILIP Guidelines for Secondary School Libraries*. London, UK : Facet Publishing.
- Schlamp, G.(Ed.) (2013) *Die Schulbibliothek im Zentrum : Erfahrungen, Berichte, Visionen* [The School Library in the Centre : Experiences, Stories, Visions]. Berlin, Germany : BibSpider.
- Thomas, N. P., Crow, S. R., Franklin, L. L. (2011) *Information Literacy and Information Skills Instruction : Applying Research to Practice in the 21st Century School Library*. 3rd ed. Santa Barbara, CA : Libraries Unlimited. Available on the World Wide Web as an e-book.
- Tilke, A. (2011) *The International Baccalaureate Diploma Program and the School Library : Inquiry-Based Education*. Santa Barbara, CA : Libraries Unlimited. Available on the World Wide Web as an e-book.
- Tomlinson, C., Lynch-Brown, C. (2009) *Essentials of Young Adult Literature*. 2nd ed. Old Tappan, NJ : Pearson.
- Wilson, C., Grizzle, A., Tuazon, R., Akyempong, K., Cheung, C. K. (2012) *Education aux médias et à l'information : programme de formation pour les enseignants* [Media Education and Information : a Training Program for Teachers]. Paris, France : UNESCO.
- Woolls, B., Weeks, A. C., Coatney, S. (2013) *School Library Media Manager*. 5th ed. Westport, CT : Libraries Unlimited.
- Zamuda, A., Harada, V. H. (2008) *Librarians as Learning Specialists : Meeting the Learning Imperative for the 21st Century*. Westport, CT : Libraries Unlimited.

Pielikums A.

IFLA/UNESCO Skolu bibliotēku manifests (1999)

Skolas bibliotēkas loma mūsdienu izglītības procesā – mācīšana un mācīšanās visiem

Skolas bibliotēka nodrošina ar informāciju, kas ir būtiska, lai cilvēks varētu sekmīgi darboties mūsdienu informācijas un zināšanu sabiedrībā. Skolas bibliotēka skolēniem sniedz iespēju apgūt mācībām mūža garumā nepieciešamās prasmes un iemaņas, attīstīt iztēli, atbildīgi sagatavoties dzīvei.

Skolas bibliotēkas misija

Skolas bibliotēka piedāvā skolēniem, skolotājiem un darbiniekiem mācību pakalpojumus, grāmatas un citus resursus, kas skolas kopienas locekļiem sniedz iespēju attīstīt kritisko domāšanu un iemācīties efektīvi orientēties dažādos informācijas veidos un medijos. Skolas bibliotēka ir saistīta ar plašu bibliotēku un informācijas institūciju tīklu, atbilstoši UNESCO Publisko bibliotēku manifesta principiem.

Bibliotēkas darbinieki nodrošina grāmatu un citu informācijas resursu pieejamību: gan daiļliteratūru un nozaru un uzziņu literatūru; gan iespiestos un elektroniskos resursus; gan uz vietas bibliotēkā, gan attālināti. Šie materiāli papildina mācību grāmatu un metodisko materiālu saturu.

Bibliotekāru un skolotāju sadarbības rezultātā paaugstinās skolēnu rakstpratības, lasīšanas, mācīšanās, problēmu risināšanas un informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) prasmes.

Skolas bibliotēka sniedz pakalpojumus visiem skolas kopienas locekļiem neatkarīgi no vecuma, rases, tautības, valodas, dzimuma, reliģiskās, profesionālās vai sociālās piederības. Īpaši pakalpojumi un materiāli jānodrošina tiem, kuri nespēj izmantot plašam lasītāju lokam paredzētos pakalpojumus un informācijas resursus.

Pakalpojumu un krājumu pieejamības princips balstās uz ANO Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju. Tas nosaka neatkarību no jebkādas ideoloģiskas, politiskas un reliģiskas cenzūras vai komerciāla spiediena.

Finansēšanas normatīvā bāze un tīkli

Skolas bibliotēkai ir būtiska nozīme ilgtermiņa izglītības stratēģijā rakstpratības, izglītības un informācijas nodrošināšanā, kā arī ekonomikas, sociālās jomas un kultūras attīstībā. Jāizstrādā normatīvā bāze un politika, kas nosaka skolas bibliotēkas juridisko statusu un vietu vietējā, reģionālā un valsts mērogā. Skolu bibliotēku rīcībā jābūt atbilstošam un nepārtrauktam finansējumam kvalificēta personāla atalgojumam, krājuma un aprīkojuma nodrošināšanai un attīstībai. Skolas bibliotēkas pakalpojumiem jābūt pieejamiem bez maksas.

Skolas bibliotēka ir līdzvērtīga partnere vietējā, reģionālā un valsts mēroga bibliotēku un informācijas tīklā. Ja skolas bibliotēka ir apvienota ar cita veida bibliotēku (piemēram,

publisko bibliotēku), jāņem vērā un jānodrošina skolas bibliotēkas specifisko mērķu un uzdevumu īstenošana.

Skolas bibliotēkas mērķi un uzdevumi

Skolas bibliotēka ir neatņemama izglītības procesa sastāvdaļa. Tālāk uzskaitītie punkti ir svarīgi rakstpratības, informācijpratības, mācīšanas un mācīšanās, kā arī kultūras attīstībā. Tie ir arī galvenie skolas bibliotēkas pakalpojumi:

- palīdz realizēt izglītības mērķus atbilstoši skolas misijai un mācību saturam;
- attīsta un stiprina ieradumu un prieku lasīt un mācīties, kā arī izmantot bibliotēku visa mūža garumā;
- piedāvā iespējas gūt informācijas izmantošanas un radīšanas pieredzi, kas paplašina zināšanas un izpratni, bagātina iztēli un sniedz prieku;
- ļauj apgūt iemaņas kritiski izvērtēt informāciju, neatkarīgi no tās veida, formāta vai resursa;
- nodrošina piekļuvi vietējiem, reģionāla, valsts un globāla mēroga informācijas resursiem un sekmē izpratni par iespējām, ko sniedz ideju, pieredzes, uzskatu daudzveidība;
- organizē pasākumus, kuri veicina piederības apziņu sociālajai un kultūrvidei;
- strādā ar skolēniem, skolotājiem, administrāciju un vecākiem, lai īstenotu skolas misiju;
- nostiprina apziņu, ka intelektuālā brīvība un informācijas pieejamība ir būtiska atbildīgu valsts pilsoņu audzināšanā un demokrātijas attīstībā;
- popularizē lasīšanu un bibliotēkas resursus un pakalpojumus visai skolas kopienai un ārpus tās.

Skolas bibliotēka veic šīs funkcijas, izstrādājot atbilstošu politiku un pakalpojumus, komplektējot krājumu, sniedzot piekļuvi informācijas resursiem, nodrošinot mācību vidi un pieņemot darbā kvalificētus speciālistus.

Personāls

Skolas bibliotekārs ir profesionāls kvalificēts darbinieks, kurš atbild par bibliotēkas darba plānošanu un vadīšanu, strādā komandā ar citiem skolas kopienas locekļiem, sadarbojas ar publiskajām un citām bibliotēkām. Atbilstoši skolas iespējām skolas bibliotēkā tiek pieņemti darbā arī citi speciālisti.

Skolas bibliotekāra funkcijas var būt dažādas – atkarībā no skolas finansējuma, mācību satura un metodikas. Tomēr ir vispārējas prasības, kuras ir būtiskas, lai skolas bibliotekārs varētu nodrošināt un attīstīt efektīvus skolas bibliotēkas pakalpojumus: bibliotēkas un informācijas resursu pārvaldība un mācību pakalpojums.

Tā kā informācijas vide nemitīgi paplašinās, bibliotekāram jābūt kompetentam mācīt skolēnus un skolotājus medijpratības un informācijpratības prasmēs. Tāpēc skolas bibliotekāram nemitīgi jāpapildina arī savas profesionālās zināšanas un prasmes.

Skolas bibliotēkas darbība un vadība

Lai nodrošinātu efektīvu un pārskatāmu skolas bibliotēkas darbību:

- bibliotēkas pakalpojumiem jāatbilst skolas darbības politikā definētajiem mērķiem un prioritātēm atbilstoši mācību saturam;
- bibliotēka jāiekārto, jāorganizē un jāuztur atbilstoši profesionālajiem standartiem;
- bibliotēkas pakalpojumiem ir jābūt pieejamiem visai skolas kopienai un ārpus tās;
- jāveicina sadarbība ar pedagogiem, administrāciju, vecākiem, citiem bibliotekāriem, informācijas speciālistiem un sabiedrības grupām.

Manifesta ieviešana

Valdības ar savu izglītības ministriju starpniecību tiek aicinātas veidot politikas, stratēģijas un plānus, kas īstenotu Manifesta principus. Manifesta principi jāiekļauj bibliotekāru un skolotāju izglītības programmās.

Pielikums B.

Skolas bibliotēkas budžeta plāns

Saistībā ar budžeta plāna izstrādi skolu bibliotekāriem nepieciešama izpratne par šādiem jēdzieniem:

- skolas budžeta izstrādes process;
- budžeta grafiks;
- galvenais ar budžeta izstrādes procesu saistītais personāls;
- bibliotēkas vajadzības;
- budžeta pārskatbildības procesi.

Budžeta plāna komponentes:

- finansējums jaunu resursu iegādei (piemēram, grāmatām, periodiskajiem izdevumiem, multimediju un digitālajiem materiāliem);
- finansējums administratīvajiem materiāliem;
- finansējums reklāmas pasākumiem un materiāliem;
- finansējums ārpakalpojumiem (piemēram, kopēšanai, remontdarbiem);
- informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) iekārtu izmantošanas maksājumi, programmatūras un licencēšanas maksājumi, ja tie nav iekļauti vispārējā skolas IKT budžetā.

Vairumā gadījumu skolas bibliotēkas budžetam, izņemot atalgojumu, neplānotos izdevumus izglītībai, transporta izmaksas un nozīmīgākās attīstības izmaksas, jābūt vismaz 5 % no vienas skolēnam paredzētā finansējuma.

Personāla izmaksas var tikt iekļautas bibliotēkas budžetā, tomēr dažās skolās tās var būt lietderīgi iekļaut vispārējā personāla budžetā. Neatkarīgi no iepriekš minētā, bibliotēkas personāla izmaksu izvērtēšana ir uzdevums, kurā iesaistāms skolas bibliotekārs. Personāla izmaksām paredzētais pieejamais finansējums cieši saistīts ar vairākiem svarīgiem nosacījumiem, piemēram, skolas bibliotēkas darba laiku un piedāvāto pakalpojumu klāstu un kvalitāti. Speciāliem projektiem un citiem jauninājumiem, piemēram, jaunu plauktu iegādei vai telpu renovācijai, var iesniegt atsevišķus finansējuma pieteikumus.

Pielikums C.

Izziņas procesā balstīti mācību modeļi

Daži veiksmīgi izveidoti izziņas procesā balstīti mācību modeļi:

Michael Marland's Nine Questions (United Kingdom) / Marland, M. (1981) Information Skills in the Secondary Curriculum. Schools Council Methuen;

Stripling and Pitts' REACTS Model (USA) / Stripling, B., Pitts, J. (1988) Brainstorms and Blueprints : Teaching Research as a Thinking Process. Westport, CT : Libraries Unlimited;

The Information Process (Australia) / Australian School Library Association and Australian Library and Information Association. (2001) Learning for the Future : Developing Information Services in Schools. 2nd ed. Carlton South, Australia : Curriculum Corporation;

Focus on Inquiry (Canada) / Alberta Learning. (2003) Focus on Inquiry : a Teacher's Guide to Inquiry-Based Learning. Edmonton, AB : Alberta Learning, Learning Resources Branch;

Guided Inquiry (USA) / Kuhlthau, C. C., Maniotes, L. K., Caspari, A. K. (2007) Guided Inquiry : Learning in the 21st Century. Westport, CT : Libraries Unlimited;

Kuhlthau, C. C., Maniotes, L. K., Caspari, A. K. (2012) Guided Inquiry Design : a Framework for Inquiry in Your School. Westport, CT : Libraries Unlimited;

Schmidt, R. (2013) A Guided Inquiry Approach to High School Research. Westport, CT : Libraries Unlimited.

Pielikums D.

Skolas bibliotēkas novērtēšanas pārbaudes punktu veidlapa (Kanāda)

No: Achieving Information Literacy : Standards for School Library Programs in Canada. Ottawa, Canada : The Canadian School Library Association and The Association for Teacher Librarianship in Canada, 2003. P. 74–77.

1. Programma ir vērsta uz informācijpratības apguvi un lasīšanas veicināšanu	Jā	Daļēji	Nē
a. Izziņas procesā balstīta mācīšanās savienojumā ar pastāvīgu informācijpratības iemaņu attīstību			
b. Informācijpratības programmu integrācija kopējā mācību saturā			
c. Sadarbība starp skolotājiem, bibliotekāriem, administratīvo personālu, vecākiem un kopienas locekļiem			
d. Bibliotekāra iesaiste skolēnu sasniegumu novērtēšanā un pārskatu sniegšanā par tiem			
e. Visiem skolēniem vienlīdzīga piekļuve bibliotēkas programmām			
f. Lasīšanas un rakstpratības programmu attīstība, atbalsts un īstenošana			
2. Personāla atlases modeli iekļauts kvalificēts, kompetents un augsti motivēts bibliotekārs(-i), kā arī atbalsta personāls	Jā	Daļēji	Nē
a. Plānošana un mācīšana sadarbībā ar priekšmetu skolotājiem: mācību priekšmeta un informācijpratības apguves mērķi tiek sasniegti, izmantojot resursos balstītus pētnieciskus projektus			
b. Bibliotekārs, kurš darbiniekiem un skolēniem māca informācijas tehnoloģiju un informācijpratības iemaņas, kas nepieciešamas pētniecisku projektu izstrādei un citām vajadzībām			
c. Krājuma papildināšana ar daudzveidīgiem resursiem atbilstoši mācību saturam un lokālajām interesēm			
d. Efektīva cilvēkresursu pārvaldība (administratīvais un tehniskā atbalsta personāls, brīvprātīgie, tajā skaitā skolēni)			
e. Efektīva iekārtu pārvaldība (noma, iegāde un uzturēšana)			
f. Efektīva telpu pārvaldība (rezervācija, izkārtojums, mēbeles, uzturēšana)			
g. Tehniskie procesi (krājuma apgrozība, komplektēšana, budžets, pasūtīšana, uzskaitē, katalogizācija, plauktošana, pārskati, datu ievade)			
h. Līderība (jaunu mācīšanās teoriju ieviešana, jaunu tehnoloģiju apguve)			
i. Bibliotekāra entuziasms un ietekme uz skolēnu vēlmi mācīties			

j. Profesionālā pilnveide (piemēram, tīmekli balstītas aktivitātes un iespējas)			
3. Iekļaujošs, ilgtermiņa un ar skolas mērķiem saistīts finansēšanas modelis	Jā	Daļēji	Nē
a. Bibliotēkārā sagatavots ikgadējais budžeta plāns atbilstoši mācību saturam un personāla vajadzībām un interesēm			
b. Pamatbudžeta un gada plānoto izdevumu kopsumma uz vienu skolēnu ilgtermiņa plānošanai			
c. Līdzekļi iesāktajām un jaunām skolas iniciatīvām			
d. Līdzekļi resursiem, materiāliem, remontiem, iekārtām, pakalpojumu līgumiem, profesionālajai pilnveidei un kapitālieguldījumiem			
e. Finansējums skolas prioritāšu iezīmēšanai un noteikšanai			
f. Finansējums ieinteresēto pušu ieguldījuma atspoguļošanai			
g. Finansējums īpašām programmām (tikšanās ar autoriem, lasīšanas iniciatīvas u. tml.)			
4. Bibliotēkā ir plašs rūpīgi un prasmīgi atlasītu atbilstošu mācību resursu klāsts izglītojamo formālo un neformālo vajadzību apmierināšanai	Jā	Daļēji	Nē
a. Resursu komplektēšanas politika, kas atspoguļo skolas mācību vajadzības			
b. Resursu dažādība (iespiestie izdevumi, seriālizdevumi, video un audio materiāli, elektroniskie resursi, datubāzes, internets u. c.)			
c. Līdzsvarota resursu pieejamība			
d. Pietiekams datoru darbstaciju un printeru skaits			
e. Pietiekams video un audio iekārtu skaits			
f. Pietiekams resursu vienību skaits uz vienu skolēnu (kvantitāte)			
g. Augsta korelācija starp resursiem un kopienas mācīšanās vajadzībām, t. i. mācību saturu un interesēm (kvalitāte)			
h. Krājums ir aktuāls (attīrīts, saturiski atjaunots) un labā kārtībā			
i. Piekļuve elektroniskajam kopkatalogam			
j. Piekļuve digitālās bibliotēkas resursiem			
k. Piekļuve tīmekļvietnes informācijai			
l. Resursu pieejamības, koordinācijas un koplietošanas kārtība			
5. Bibliotēkā esošās tehnoloģiskās iekārtas ir mūsdienīgas, viegli pieejamas un mācību saturu atbalstošas	Jā	Daļēji	Nē
a. Bibliotēkas programmā iekļauta efektīvas un atbildīgas tehnoloģiju izmantošanas apguve			

b. Pietiekams darbstaciju skaits un atbilstoša programmatūra, lai palīdzētu skolēniem atlasīt, analizēt, sintezēt un izplatīt informāciju ar mūsdienīgiem un motivētiem paņēmieniem			
c. Jebkuram skolēnam un skolotājam pieejams 24/7 piekļuves nodrošinājums aktuāliem informācijas resursiem un datubāzēm visā skolas teritorijā			
d. Bibliotēkas ikdienas darba organizācijā un pārvaldībā tiek izmantotas automatizētās sistēmas			
6. Bibliotēkas aprīkojums/telpas ir drošas, pielāgojamas, plašas un pārdomāti izplānotas, piemērojamas daudzveidīgām mācību aktivitātēm	Jā	Daļēji	Nē
a. Ir gan individuālas, gan nelielu grupu un klašu mācībām paredzētas darba vietas			
b. Ir iespēja pielietot progresīvas nākotnes tehnoloģijas un lietotnes			
c. Pieļauj elastīgu bibliotēkas pārstrukturēšanu un pārkonfigurāciju atbilstoši jaunām un tradicionālām funkcijām, kā arī efektivitātes, kvalitātes un izaugsmes nodrošināšanai			
d. Komfortablas (skaņa, apgaismojums, temperatūra, elektroinstalācijas, mēbeles)			
e. Pieejamas gan mācību laikā, gan ārpus tā			
f. Vizuāli pievilcīgas			
g. Drošas			

Pielikums E.

Skolas bibliotēkas novērtēšanas pārbaudes punktu veidlapa skolu vadītājiem

Bibliotēkas programmas 12 punktu pārbaudes veidlapa skolu vadītājiem (ASV)

No: Doug Johnson Blue Skunkss Blog. Saturs izgūts no: <http://doug-johnson.squarespace.com>

Veidlapa nav paredzēta formālai bibliotēkā vai bibliotēkas programmas izvērtēšanai, bet gan tam, lai palīdzētu skolas vadībai gūt informāciju par jomām, kurām būtu nepieciešami papildu resursi un cita veida atbalsts.

Straujās izmaiņas informācijas tehnoloģijās, mācību un pētnieciskajā darbībā, kā arī bibliotēkā profesijā pēdējo divdesmit gadu laikā radījušas būtiskas atšķirības skolu bibliotēku programmu efektivitātē. Vai jūsu skolas bibliotēka ir atbilstošā līmenī? Zemāk ievietoto pārbaudes punktu veidlapu var izmantot ātrai skolas bibliotēkas programmu izvērtēšanai.

1. Profesionālais personāls un pienākumi

- Vai jūsu bibliotēkā ir pieejami kvalificēta skolas bibliotēkāra pakalpojumi?
- Vai šis darbinieks ir pilnībā iesaistīts profesionālo pienākumu veikšanā? Vai visam bibliotēkas personālam (administratīvajam, tehniskā atbalsta un profesionālajam) ir rakstveidā sagatavoti amata apraksti?
- Vai bibliotēkārs izprot savas profesijas mainīgās funkcijas atbilstoši publikācijām vietējā un valsts mēroga nozares profesionālajos izdevumos un normatīvajos dokumentos?
- Vai bibliotēkārs piedāvā pedagogiem regulāras prasmju pilnveides iespējas informācijpratībā, informācijas tehnoloģijās un šo prasmju integrāciju mācību saturā?
- Vai bibliotēkārs ir aktīvs kādas profesionālās organizācijas biedrs?
- Vai bibliotēkārs tiek uzskatīts par pilntiesīgu pedagoga saimes locekli?

2. Profesionālais atbalsts

- Vai bibliotēkāram pieejama pietiekama administratīvā palīdzība, lai viņš varētu veikt profesionālos darba pienākumus?
- Vai bibliotēkāram pieejams atbilstošs tehniskais atbalsts, lai viņš varētu veikt profesionālos darba pienākumus?
- Vai pastāv reģionāla mēroga bibliotēku darba koordinators, vadības grupa vai departaments (nodaļa), kas ir atbildīgs par bibliotēku darbības plānošanu un vadību?
- Vai skolas direktors un administrācija mudina bibliotēkas personālu apmeklēt seminārus, profesionālas tikšanās un konferences, lai pilnveidotu savas prasmes un zināšanas?
- Vai bibliotēkārs iesaistās reģionālajās profesionālās izglītības apvienībās vai neformālās personīgās izaugsmes mācību struktūrvienībās?

3. Krājuma apjoms un attīstība

- Vai bibliotēkas krājums apmierina mācību satura vajadzības? Vai ir noteikts krājumā esošo iespiesto resursu pamatapjoms? Vai pietiekamā līmenī un apjomā veikta krājuma tīrīšana?
- Vai pieejami daudzveidīgi plašsaziņas līdzekļi, kuri atbilst dažādiem mācīšanās stiliem?
- Vai bibliotēkas pakalpojumu piedāvājumā iekļauti tiešsaistes resursi? Vai ir pietiekams skaits datoru un atbilstošs interneta ātrums, lai skolēnu grupas varētu izmantot šos resursus?
- Vai pēdējos gados veikts novērtējums, kurā salīdzināts krājuma iespiesto un digitālo resursu

apjoms? Vai kāda iespiesto resursu daļa ir aizvietota ar elektroniskajiem resursiem? Vai telpa, kas iepriekš izmantota iespiesto resursu novietošanai, ir efektīvi pārveidota?

- Vai jaunie materiāli tiek izvēlēti no profesionāliem avotiem un tiek piesaistīti mācību saturam, izmantojot krājuma kartēšanu (*collection mapping*)?

4. Telpas

- Vai bibliotēka atrodas no visām klasēm viegli sasniedzamā vietā? Vai tai ir atsevišķa ieeja, lai bibliotēka būtu pieejama vakaros un brīvdienās plašākas sabiedrības vajadzībām?
- Vai bibliotēkā ir mācīšanos rosinoša atmosfēra, atbilstīgs iekārtojums, izglītojošas izstādes un informatīvi plakāti? Vai bibliotēkā ir pakļāji ar antistatisku pārklājumu, lai mazinātu trokšņa līmeni un aizsargātu elektroniskās ierīces? Vai bibliotēkā ir klimata kontrole, lai materiāli un iekārtas netiktu bojāti paaugstināta siltuma un mitruma līmeņa apstākļos, kā arī lai tā būtu piemērota nodarbībām vasarā?
- Vai bibliotēkā ir vispārējās mācību zonas, stāstu zona (pamatskolās), prezentāciju zona (vidusskolās) un vietas individuālām nodarbībām, kā arī nelielu grupu un klašu darbam?
- Vai bibliotēkā ir datorklase vai klēpjatori, kas paredzēti skolēniem un skolotājiem darbam bibliotēkā ar klasi vai patstāvīgi, kā arī bibliotēkām izmantošanai mācību procesā? Vai bibliotēkā ir multimediju darbstacijas un digitālās video iekārtas?
- Vai bibliotēka ir pilnībā iekļauta balss, video un datu pārraides līniju tīklā un tās ir pietiekamā daudzumā? Vai bibliotēka ar tur esošajiem maršrutētājiem, datņu glabāšanas serveriem, video iekārtām un tehnisko personālu atrodas šo informācijas tīklu "centrā"?
- Vai bibliotēkā pieejams atbilstošs un mūsdienīgs skolēniem, personālam un ģimenēm pieejams internets ar saistītiem resursiem?

5. Mācību saturs un integrācija

- Vai bibliotekārs ir aktīvs vecumgrupu un/vai komandu plānošanas grupu dalībnieks?
- Vai bibliotekārs ir aktīvs mācību satura veidošanas komisiju dalībnieks?
- Vai bibliotekārs darbojas atbilstošās vecumgrupas vai satura jomas profesionālās izglītības kopienā?
- Vai līdz ar mācību satura pārskatīšanu regulāri tiek pārskatīti arī bibliotēkas resursi?
- Vai bibliotēkas un informācijas tehnoloģiju izmantošanas prasmju apguve ir iekļauta mācību saturā? Vai informācijpratības prasmes informācijas izvērtēšanā, apstrādē un izplatīšanā tiek mācītas vienlīdzīgi informācijas meklēšanas prasmēm?
- Vai droša un atbilstoša tiešsaistes resursu izmantošana ir iekļauta informācijpratības un informācijas un komunikācijas tehnoloģiju izmantošanas prasmju apguves programmā?

6. Resurss balstīts mācību process

- Vai bibliotekārs, atbalstot skolas un reģionālo vadību, veicina mācību aktivitātes, kas papildina mācību grāmatu saturu un nodrošina mācību procesa dažādošanai paredzētu materiālu pieejamību?
- Vai pedagogi un administrācija uztver bibliotekāru kā mācību procesa plānošanas un novērtēšanas līdzdalībnieku? Vai bibliotēkas programma atbalsta uz izzīņu virzītas, skolēniem paredzētas mācību aktivitātes visās izglītības satura jomās? Vai bibliotekārs sadarbojas ar skolēniem un skolotājiem, lai radītu plašas iespējas kritiskās domāšanas prasmju un atbildīga digitālā pilsoniskuma attīstīšanai un izmantošanai praksē?
- Vai elastīgs nodarbību saraksts ļauj bibliotēkām iekļauties pedagogu komandā, nevis tikai formāli nosegt mācību stundu laiku?

- Vai ir pieejams skaidri noteikts informācijpratības prasmju kritēriju kopums visām klašu grupām? Vai šie kritēriji izvērtēti, sadarbojoties bibliotekāram un priekšmetu skolotājiem? Vai ar šo novērtējumu rezultātiem iepazīstinātas ieinteresētās puses?

7. Informācijas tehnoloģijas

- Vai bibliotēka sniedz tās lietotājiem piekļuvi jaunākajām informācijas tehnoloģijām, piemēram:
 - institūcijas tiešsaistes katalogam un krājuma apgrozības sistēmai;
 - reģiona tiešsaistes kopkatalogam, kā arī publisko, akadēmisko un speciālo bibliotēku katalogiem, no kuriem veicami grāmatu pasūtījumi starpbibliotēku abonementa kārtā;
 - pilnu tiešsaistes piekļuvi internetam;
 - dažādiem tiešsaistes uzziņu rīkiem, piemēram, pilntekstu periodisko izdevumu sarakstiem, enciklopēdijām, atlantiem, vārdnīcām, tēzauriem, lasītāju ceļvežiem un almanahiem;
 - skolēnu spēju līmenim atbilstošām digitālā satura radīšanas programmām, piemēram, teksta redaktoriem, multimediju un prezentāciju programmām, izklājlapu un datubāzu veidošanas programmām, maketēšanas un datorgrafikas programmām, foto un video rediģēšanas programmām;
 - mācību/tīklošanas rīkiem, piemēram, viki, blogiem un citām tiešsaistes koplietošanas programmām un mākoņdatošanas resursiem, piemēram, digitālā satura radīšanas un datņu saglabāšanas rīkiem;
 - tiešsaistes konferenču aprīkojumam un programmatūrai;
 - izglītojošām, mācību saturu atbalstošām datorprogrammām, ieskaitot simulācijas un praktiskas nodarbības;
- Vai bibliotekārs iepriekš minēto resursu izmantošanai nepieciešamās prasmes māca gan skolotājiem, gan skolēniem?

8. Uzziņas, tīklošana un starpbibliotēku abonements

- Vai jūsu bibliotekāram ir nepieciešamā kvalifikācija, lai nodrošinātu efektīvus un operatīvus uzziņu pakalpojumus mācību iestādes skolēniem un darbiniekiem?
- Vai jūsu skola ir reģionālās bibliotēku sistēmas vai bibliotēku konsorcijs locekle?
- Vai bibliotekārs izmanto starpbibliotēku abonementa iespējas, lai izpildītu skolēnu un darbinieku pieprasījumus, ko nav iespējams izdarīt, izmantojot tikai savas bibliotēkas krājumu?
- Vai plānošanā un iepirkumu procedūrās bibliotekārs sadarbojas ar citām vietējā un reģionālā mēroga skolām?

9. Plānošana/gada mērķi

- Vai bibliotēkas programmā iekļauti reģionāla mēroga ilgtermiņa mērķi?
- Vai bibliotekārs ikgadējos mērķus izvērza, balstoties uz ilgtermiņa mērķiem, kas sadarbībā ar administrāciju tiek integrēti gan skolas, gan tās mācību satura mērķos?
- Vai bibliotekāru vērtēšanā iekļauta ikgadējo mērķu sasniegšana?
- Vai bibliotēkas programma ir iekļauta skolas plānošanas komisijas vai reģiona tehnoloģiju attīstības komisijas dokumentos?

10. Budžeta plānošana

- Vai bibliotēkas programma plānota pēc nulles budžeta principiem vai ir mērķbalstīta? Vai budžetam ir sasaiste ar programmas mērķiem?
- Vai bibliotekārs pamato pieprasīto materiālu, iekārtu un piederumu nepieciešamību?
- Vai budžets atspoguļo gan programmas uzturēšanas, gan izaugsmes komponentes?

- Vai bibliotekārs veic skaidru un precīzu finansiālo izdevumu uzskaiti?
- Vai bibliotekārs iespēju robežās raksta dotāciju pieteikumus?

11. Politika/komunikācija

- Vai tiek ievēroti spēkā esošie normatīvie akti attiecībā uz resursu atlasī un atkārtotu izvērtēšanu? Vai darbinieki ir informēti par intelektuālās brīvības un bibliotēkas lietotāju privātuma principiem? Vai šie normatīvie akti attiecas arī uz digitālajiem resursiem?
- Vai reģionā atbilstoši Likumam par bērnu tiesību aizsardzību internetā (*Children's Internet Protection Act, CIPA*) ir izstrādāta droša interneta un tehnoloģiju lietošanas politika?
- Vai bibliotekārs darbojas kā autortiesību likumu interpretētājs? Vai bibliotekārs palīdz ievērot intelektuālā īpašuma tiesības?
- Vai bibliotekāra rīcībā ir oficiāli saziņas līdzekļi skolēnu, darbinieku, administrācijas un sabiedrības informēšanai par bibliotēkas programmu mērķiem un pakalpojumiem? Vai bibliotēkā ir pieejams viegli navigējams, mūsdienu prasībām atbilstošs internets? Vai bibliotekārs izmanto sociālo mediju rīkus, lai sazinātos ar ieinteresētajām personām?

12. Novērtēšana

- Vai bibliotekārs nosaka un informē, kā tiek īstenoti bibliotēkas programmu mērķi un uzdevumi un kā tie palīdz sasniegt skolas un reģiona mērķus? Vai bibliotekārs, iekļaujot kvalitatīvos un kvantitatīvos rādītājus, veido ikgadēju bibliotēkas darbības pārskatu skolas administrācijas, darbinieku un vecāku informēšanai?
- Vai visām jaunajām iniciatīvām, kas saistītas ar bibliotēku un informācijas tehnoloģiju programmām, ir noteikti vērtēšanas kritēriji?
- Vai bibliotēkas programmu izvērtēšana ir akreditācijas procesa sastāvdaļa, tā regulāri tiek veikta reģionālā mērogā, izmantojot neatkarīgu vērtētāju komandu?
- Vai bibliotekārs, ja nepieciešams, turpina formālo izglītību?